ነው የሚለው ቡድን አይሉ በመምጣቱ የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ማኅበር ተመሠረተ። በእንግሊዝኛ ምኅጻረ ቃሉ ይበልጥ የሚታወቀው «ኡዙዋ»ና መጽሔቱ *Struggle* («ታገል») በኢትዮጵያ ተማሪዎች ፖለቲካ ውስጥ የግራ ክንፉን ድርጅታዊና ርእዮተ ዓለማዊ የበላይነት አረጋገጡ።

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ባገር ውስጥ ብቻ ሳይወሰን በውጭ ሀገርም ጠንካራ ዘርፍ ነበረው። በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር («ኤዙና») እና በአውሮጳ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር («ኤዙዌ») የዚህ ዘርፍ አስተባባሪዎች ነበሩ። በውጭ ያሉት ተማሪዎች ካገር ከመራቃቸውም ሌላ አብዮታዊ ሥነ ጽሑፍ ያሳንዳች ገደብና ሳንሱር ማግኘት በመቻላቸው ከዕለት ዕለት የፖለቲካ ትግሉ ይልቅ በቲዎሪና ርእዮተ ዓለሙ የመራቀቅ ዝንባሌ ይታይባቸው ነበር። በተለይም የሁለቱ ዐበይት ማኅበራት ልሳኖች፣ ማለትም የ«ኤዙና» «ቻሌንጅ» እና የ«ኤዙዌ» «ታጠቅ» የጠቅላላ የተማሪው ንቅናቄ የቲዎሪ መጽሔት ለመሆን በቁ። ይሁን እንጂ በውጭው የቲዎሪ ርቀትና ባገር ቤቱ የፖለቲካ ትግል መካከል የነበረው ቅንብር አነስተኛ ነበር። አብዮቱ መዳረሻ ላይም ውጭ ያለው ተማሪ ሁለት ቦታ ተከፍሎ የከረረና የመረረ የቃላት ጦርነት ያካሄድ ነበር። ከአብዮቱ በኋላ ይኸው ክፍፍል ወዳገር ቤት ተዛምቶ ከፍተኛ እልቂት አስከተለ።

የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ለለውጥ ባለው ጽናትና በመሥዋዕትነት ስሜቱ ብዙም ወደር የሚገኝለት አይደለም። የኢትዮጵያ ተማሪዎች ግልጽ የፖለቲካ ተቃውሞ በታገተበት ሥርዓት ውስጥ የተቃውሞን ሰንደቅ በኩራትና በጀግንነት አነሡ። ዳሩ ግን ያገራቸው የፖለቲካ ባህል ለዚህ ከባድ ተግባር በቅጡ ያዘጋጃቸው አልነበረም። ዲሞክራሲያዊና የነፃ አመለካከት ባህል ሳገራቱ እንግዳ በመሆኑ ይኸው ችግር የተማሪዎቹን ንቅናቄ ተጠናወተው። ንቅናቄው ለተቃዋሚ ሐሳብ ስፍራ የለውም ነበር። የርእዮተ ዓለም ክርክሮች እንደ ዘመነ መሳፍንቱ የሃይማኖት ክርክሮች ከፀጉር የሰለሉና ደም የሚያቃቡ ሆኑ። ማርክሳዊ ሌኒናዊ ርእዮት የአስተሳሰብ ዘይቤ መሆኑ ቀረና እንደ እምነት ተወሰደ። መፈክሮች የቲዎሪን ስፍራ ያዙ። የከረረ የተቃውሞ አቋም መያዝ በአግባብ ነው ወይስ አለአግባብ ብሎ ከመመዘን ይልቅ በራሱ የሚፈለግ ሁኔታ ሆነ። የሁሉም ፉክክር ከግራም በላይ ግራ ለመሆን ነበር።

ለዚህ ዓይነት አክራሪ የፖለቲካ ባህል አንድ ትልቅ አስተዋፅኦ ያደረገው መንግሥት ራሱ የወሰደው ያፈና አቋም ነው። መንግሥት በተማሪዎች ላይ የሚወስደው እርምጃ መሪዎችን ላጭር ጊዜ በፖሊስ ጣቢያ በማሰር ይጀምርና ወደ ኋላ በገፍ ተማሪዎችን ወደ በረሃ ማጋዝ ይደርሳል። ተማሪዎችም ባንፃሩ በሰልፍና መፈክር በማነብነብ የጀመሩትን ተቃውሞ ወደ አውሮኘላን ጠለፋ አሸጋገሩት። በተለይም አብዮቱ መዳረሻ ላይ የመንግሥት አፈና እየከፋ ሲሄድ እያሌ ተማሪዎች ስደትን መረጡ። ይህም ሁኔታ በተለይ በሰሜን አሜሪካ የነበረውን የተማሪዎች ንቅናቄ በማጠናከር ጉልህ ለውጥ አመጣ። የሆነው ሆኖ የተማሪና የመንግሥት ፍጥጫ እየከረረ ይምጣ እንጂ፣ የ1966ቱ አብዮት ሁለቱም ባልጠበቁት ሰዓትና ሁኔታ ነበር የፈነዳው። ሥርዓቱም የፍጻሜውን መቃረብ አልተረዳም ነበር። ለዓመታት የታገሉት ተማሪዎችም ያን የጠሉትን ሥርዓት በምን እንደሚተኩት ገና እውጠንጥነው አልጨረሱም ነበር።

ምዕራፍ ስድስት

አብዮትና መዘዙ

መግቢያ

የ1966 አብዮት ለሁሉም ዱብ ዕዳ ነበር። ለአሥር ዓመታት ያህል የታገሉለትን ተማሪዎችም ሳይቀር አብዮቱ እንደ ማዕበል ነው የመታቸው። የገኘው መደብማ ምን እንደመታው ሳያውቅ ማዕበሉ ጠርጎ ወሰደው። «አብዮት» የሚለውን ቃል ራሱ ብዙዎች ምን እንደሆነ ያጤኑት ከአብዮቱ ፍንዳታ በኋላ ነው። የሂደቱን ድንገተኛነት ለመግለፅም «አብዮት ፈነዳ» ከሚለው የተሻለ አገላለፅ ማሰብ ያዳግታል። እንደማንኛውም ፍንዳታ ሁሉ፣ አብዮቱ በመንግሥትም ሆነ በጠላቶቹ ጎራ መደናበርና መደናገርን አስከተለ። ስለሆነም አብዮቱን መምራት ይቅርና ሰልፍን ከሂደቱ ጋር ማስተካከሉ ብርቱ ፈተና ሆኖ፣ የማታ ማታ አገሪቱን ለፍፁማዊ ወታደራዊ አገዛዝ አሳልፎ ሰጠ።

ይሁንና የኢትዮጵያ አብዮት ድንገተኛነት እንግዳ ነገር አይደለም። የዓለምን ታላላቅ አብዮቶች ያጠናው አሜሪካዊው ታሪክ ተመራማሪ ክሬን ብሪንቲን እንዳለው፣ «አብዮት ምንጊዜም ቢሆን ድንገተኛ ነው።» ነገር ግን የኢትዮጵያ አብዮት ከሌሎች ታሪካዊ አብዮቶች ጋር የሚጋራው ድንገተኝነትን ብቻ አይደለም። እንደነሱ ሁሉ ፈጣን፣ ግዙፍና አመፅ የተሞላበት፣ ማኅበራዊ ለውጥ የታየበት፣ ላይ የነበረው ወደ ታችና ታች የነበረው ወደ ላይ የተሸጋገረበት ክስተት ነው። ዝነኛውን የሌኒንን የአብዮታዊ ወቅት አገላለፅ ተከትሎ፣ ገዥዎች እንደ ጥንቱ መግዛት የተሳናቸው ተገዥዎችም እንደ ቀድሞው አልገዛም፣ አሻፈረኝ ያሉበት ወቅት ነው። የኢትዮጵያ አብዮት ከቀደምት አብዮቶች ጋር የሚጋራው ሌላ ነጥብ ደግሞ፣ ብሩህ ሕልምን ያለመ አብዮታዊ ትውልድ መኖሩ፣ የዚያኑ ያህል ደግሞ አብዮቱን ያቀጣጠለው ወገን አብዮቱን ለመቆጣጠር አለመቻሉ ነው።

የገጠሩን ሕይወት በማያሻማ መንገድ የለወጠ ምጡቅ የመሬት ድልድልን በማወጁ ደግሞ የኢትዮጵያ አብዮት ከቻይናው አብዮት ጋር በእጅጉ ይመሳሰላል። ይሁን እንጂ፣ የኢትዮጵያ አብዮት ይበልጥ የሚቀራረበው ከፈረንሣይና ከሩሲያ አብዮቶች ጋር ነው ቢባል እምብዛም ውል የሳተ አይሆንም። እንደነሱ ሁሉ የኢትዮጵያ አብዮትም ለዘመናት የቆየ ሥርወ መንግሥትን ገርስሷል (ምንም እንኳ የፈረንሣዩ ሥርወ መንግሥት በ19ኛው መቶ ዓመት ለጥቂት አሠርት ዓመታት እንደገና ለማንሰራራት ቢችልም)። በሦስቱም አገሮች፣ በብሩህ ተስፋ የጀመረው አብዮት ብዙም ሳይቆይ ወደ ሽብርና ፅልመት ተሸጋገረ። ሕዝባዊ ሥልጣንና ዳኝነትም በአምባገነናዊ አገዛዝ ተተካ። የፈረንሣይ አብዮት ናፖሊዮንን፣ የሩሲያ አብዮት ስታሊንን፣ የኢትዮጵያ አብዮት ደግሞ መንግሥቱ ኃይለ ማርያምን ወለደ። እንግሊዛዊው ደራሲ ጆርጅ ኦርዌል «አኒማል ፋርም» በተሰኘው ምጸታዊ ልብ ወለዱ እንዳስቀመጠው፣ አብዮት

መጀመርያ ሁሉንም እኩል አደረገች፤ ብዙም ሳይቆይ ግን አንዳንዶቹ «ይበልጥ እኩል» መሆናቸውን አወጁ።

በብዙ ሰዎች ኅሊና፣ የኢትዮጵያ አብዮትና የመንግሥቱ ስብዕና የማይነጣጠሉ ሆነው ቆይተዋል። በተለይም ለምዕራቡ ዓለም ከ1966 እስከ 1983 ያሉት የአብዮት ዓመታት አንዳችም ማርከሻ የሌለው ዘመነ ጥፋት ነው። አያሌ ኢትዮጵያውያንም ቢሆኑ፣ ሽብርና የርስ በርስ ጦርነት ካስከተሉት ደምና ዕንባ ባሻገር፣ የአብዮቱን በጎ ገፅታዎች ለማየት ይቸገራሉ። በስክነ መንፈስ ሁኔታዎችን ለማጤን ለሚሞክር ተመራማሪም ቢሆን፣ ከሁለት አሠርት ዓመታት ያህል ማኅበራዊና ኤኮኖሚያዊ ለውጦች በኋላ ሀገሪቷ ይህን በጎ ነገር አገኘች ብሎ አፍ ሞልቶ ለመናገር ያዳግታል። ምናልባት የዘመናትን ብዝበዛ ያስወገደው የመሬት ዐዋጅ እንደ አንድ ዘላቂና በጎያዊ ክንዋኔ ሊታይ ይችል ይሆናል። ያም ሆኖ ወረድ ብለን እንደምናየው የአርሶ አደሩን ሕይወት አልጋ በአልጋ አደረገለት ለማለት የሚቃጣው ሰው ጥቂት ነው። ይህ ሁሉ ግን የኢትዮጵያ አብዮት በፈነዳበት ወቅት የነበረውን ሕዝባዊ ድጋፍ መካድ አለብን ማለት አይደለም። ስለሆነም፣ ይህን ሕዝባዊ ገፅታውን ዘርዝር አርጎ ማየቱ ሚዛናዊ ፍርድ ለማስተላለፍ ጠቀሜታ ይኖረዋል።

ሕዝባዊ አመፅ

በየካቲት 1966 ገንፍሎ የወጣው ሕዝባዊ አመፅ በመሠረቱ የከተሜ ንቅናቄ ነበር። አልፎ አልፎ አንዳንድ ጉምጉምታ ቢሰማም ገጠሬው ባብዛኛው ድምፁን አጥፍቶ ቁጭ ብሎ ነበር። በከተሞች ግን፣ የተለያዩ የኅብረተሰብ ክፍሎች (ተማሪዎች፣ መምህራን፣ የመንግሥት ሠራተኞች፣ ወታደሮች እና ሥራ-አጥ ወጣቶች) ሥርዓቱን አሻፈረኝ ብለው ተነሱ። ብዙ ጥናቶች እንደሚያመለክቱት፣ ይህ ሕዝባዊ አመፅ መጀመርያ የተለኰሰው በነገሌ ቦረና የሠፈሩት የ4ኛ ክፍለ ጦር ወታደሮች በጥር ወር መጀመርያ ላይ ባነሱት አድማ ነው።

የነገሌ ወታደሮች ጥያቄ በመሠረቱ ፖለቲካዊ ሳይሆን የኑሮ ሁኔታቸውን የተመለከተ ነበር። ዋና ብሶታቸውን ብለው ያመለከቱት የምግብና የውሃ እጥረትን ነው። በተጨማሪም ደመወዛቸውን በወቅቱ አለማግኘታቸው ሌላ ያስመረራቸው ጉዳይ ነበር። ከነዚህ በግልፅ የተቀመጡ ጥያቄዎች ጀርባ ግን በመኰንኖችና ወታደሮች መካከል የነበረው የጌታና ሎሌ መሰል ግንኙነትም ሁኔታውን ሳያባብሰው አልቀረም። እያደርም አማፅያኑ ወታደሮች እየተደፋፈሩ ሲሄዱ ጥያቄዎቻቸውን ሰፋ ማድረግ ጀመሩ። የበረሃና የጡረታ አበል እንዲቆረጥላቸው፣ የተሻለ ዩኒፎርም እንዲሰጣቸውና ለልጆቻቸውም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት እንዲከፈትላቸው ጠየቁ። በሚያስተላልፉት የሬዲዮ መልእክቶች አማካይነትም ሌሎች የጦር ሠራዊት ክፍሎች ከጎናቸው እንዲሰለፉ ጠየቁ።

የባታልዮንና የክፍለ ጦር አዛዦች ነገሩን ለማብረድ ቢሞክሩም አልተሳካላቸውም። ነገሩ እየከበደ ሲሄድ፣ የምድር ጦር ጠቅላይ አዛዥ ጀኔራል ድረሴ ዱባለ በቦታው በመገኘት አማፅያኑን ለማግባባት ሞከሩ። ወታደሮቹ ይባስ

ብለው ጀኔራሉን ከብርጌድ አዛዡና ከሌሎች መኰንኖች ጋር አገቱት። እንዲያ ያስመረራቸው ኑሮ ምን እንደሚመስል በቅጡ እንዲረዱትም የተበላሸውን የራሽን ምግብና ድፍርስ ውሃ እንዲጠጡ አስገደዱት። በመጨረሻ ወታደሮቹን አግባብቶ ጠቅላይ አዛዡን ከእስር ለማስፈታት የቻለው ሌላው ልዑክ ጀኔራል አበራ ወልደ ማርያም ነበር።

በነገሌው አመፅና እሱን ተከትሎ በጦሩ በተዛመተው ንቅናቄ መካከል የነበረው ግንኙነት ምን ያህል ቀጥተኛ እንደሆነ አስረግጦ መናገር ባይቻልም የአማፅያኑ የሬዲዮ መልእክቶች በመጠኑም ቢሆን ግፊት እንዳደረጉ መገመት አያዳግትም። ደሞዝ እንዲጨመርላቸውና የኑሯቸው ሁኔታ እንዲሻሻልላቸው የአዲስ አበባው አራተኛ ክፍለ ጦርና የደብረ ዘይቱ አየር ኃይል ክፍል ባልደረቦች ያቀረቧቸው ጥያቄዎች የነገሌው አመፅ ነፀብራቅ ይመስላሉ። ከዚህም የበለጠ ተመሳሳይነት ያለው በኤርትራ የሚገኘው የሁለተኛ ክፍለ ጦር ሁኔታ ነው። የጠረፍ ክፍለ ጦሮች በወታደራዊው አመፅ ግንባር ቀደም ሚና መጫወታቸው ያለምክንያት አይደለም። የጦርነትን ገፈት የሚቀምሱትና በዚያው ልክ ደግሞ የኑሯቸው ሁኔታ ይበልጥ እንግልት የበዛበት እነሱው ነበሩ። የአሥመራው ጦር በነበረበት ፍትጊያ ይበልጥ ነቅቶና በነበረውም ወታደራዊ ጡንቻ ተደፋፍሮ ይመስላል የከተማውን ራዲዮ በቁጥጥሩ ሥር በማድረግ ከኤኮኖሚያዊ ጥያቄዎችም አልፎ የመንግሥት ለውጥን በመጠየቅ አመፁን አንድ እርምጃ ወደፊት ገፋው። በዚህም እርምጃው ለአክሊሉ ሀብተወልድ ካቢኔ ሥልጣን መልቀቅ ቀጥተኛ አስተዋጽኦ አደረገ።

የወታደሮቹ እንቅስቃሴ አብዛኛውን ጊዜ ውስጥ ውስጡን ሲብላላ፣ የሚዲያውን ቀልብ ይበልጥ የሳበው የሲቪሉ ወገን አመፅ ነበር። በመጀመርያ በየካቲት 11፣ 1966 የሀገሪቱ መምህራን ጠቅላላ የሥራ ማቆም አድማ መቱ። «የደሃውን ልጅ በደሃነቱ ለማስቀረት የታለመ ነው» በሚል ፍራቻ የአያሌ የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪዎችንና የወላጆችን ድጋፍ ያገኘው ዋና ጥያቄያቸው መንግሥት ተግባራዊ ለማድረግ በዝግጅት ላይ የነበረው «ኤዱኬሽናል ሴክተር ሪቪው» የተሰኘውና ትምህርት ማሻሻያ ይሆናል ተብሎ የተነደፈው ፕሮግራም እንዲታገድ ነበር። በዚያኑ ዕለት ታክሲ ነጂዎች የመካከለኛውን ምሥራቅ ጦርነት ተከትሎ በነዳጅ ዋጋ ላይ ከተደረገው የ50 በመቶ ጭማሪ ጋር ተመጣጣኝ የሆነ የታሪፍ ጭማሪ በመጠየቅ ሥራ አቆሙ። የነሱ አድማ የተማሪዎችና የሥራ አጥ ወጣቶችን ድጋፍ በማግኘቱ ወዲያውኑ ወደ አመፅና ሁከት ተሸጋገረ። የታክሲዎቹ የሥራ ማቆም ስኬታማ እንዲሆን ይመስላል በማናቸውም ተንቀሳቃሽ ተሽከርካሪዎች ላይ የድንጋይ ናዳ አወረዱበት። በተለይም ናዳው ያነጣጠረው የመንግሥት ንብረትና የታክሲዎች ጣውንት በሆኑት አውቶቡሶችና የምቾትና የድሎት ተምሳሌት በነበሩት እንደ መርቼዴስ ባሉ መኪናዎች ላይ ነበር።

እንዲህ ገንፍሎ የወጣው ሕዝባዊ ቁጣ መለያ ባሕሪው ያልተቀናጀ መሆኑ ነው። ይሁን እንጂ ግዙፍና ሁለንተናዊ በመሆኑ ሥርዓቱን አርበደበደው። በየካቲት 21 በጸሐፊ ትእዛዝ አክሊሉ ሀብተ ወልድ የሚመራው ካቢኔ ከሥራ መሰናበቱም የዚህ የሥርዓቱ መራድ ውጤት ነው። ንጉሠ ነገሥቱም ወዲያውኑ ሥራውን በለቀቀው ካቢኔ ውስጥ የመገናኛ ሚኒስትር የነበረውን ልጅ እንዳልካቸው መኰንንን ጠቅላይ ሚኒስትር አርጎ በመሾም አዲስ

ካቢኔ እንዲመሠርት አዘዘ። እንዳልካቸውም ከቀድሞው ሚኒስትሮች የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩን ዶክተር ምናሴ ኃይሌን ብቻ ሲያስቀር ካቢኔውን ባዲስ መልክ አቋቋመ። አዲሱ ካቢኔ የመሣፍንቱን ወገን ጊዜያዊ የበላይነት ከማንፀባረቁ ባሻገር እንዳልካቸውን ጨምሮ ሦስት የኦክስፎርድ ዩኒቨርሲቲ ምሩቃን ስለነበሩበት (ሌሎች ሁለቱ የአገር ግዛት ሚኒስትሩ ዶ/ር ደጃዝማች ዘውዴ ገብረ ሥላሴና የንግድና ኢንዱስትሪ ሚኒስትሩ ልጅ ሚካኤል እምሩ ናቸው) የሕዝቡን ሕሊና የሚስብ ይመስል ነበር። ይሁን እንጂ ሕዝባዊው አመፅ በዚህ የማስታገሻ እርምጃ ከመብረድ ይልቅ ይበልጥ እየሰፋና እየከረረ ሄደ።

ቀደም ብሎ በመግቢያው እንደተገለፀው የሕዝባዊው ንቅናቄ ዓይነተኛ ባሕሪ ሕዳጣን በኃያላን፣ የበታቾች በበላዮች ላይ ብትራቸውን ያነሱበት መሆኑ ነው። ወታደሮችና የበታች መኰንኖች በበላይ መኰንኖች፣ ደሀ በባለጸጋ፣ ሠራተኛ በአሠሪ ላይ ሆ! ብሎ ተነሣ። ወትሮ ማናቸውንም ተቃውሞ ለጥ ፀጥ ያደርጉ የነበሩት የመንግሥቱ የጭቆና አውታሮች መደበኛ ተግባራቸውን ለማከናወን ፍላጎቱም ችሎታውም አልነበራቸውም። ፖሊሶች ሰላማዊ ሰልፍ መበተናቸው ቀረና አብረው መሰለፍ፣ አልያም አጅበው ከግቡ ማድረስ ያዙ። በየካቲት መጨረሻ ላይ ለልማዱ ሥርዓቱን በመፈታተን እምብዛም ያልታወቀው የኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበር ኮንፌዴሬሽን አራት ቀን የቆየ ውጤታማ አጠቃላይ የሥራ ማቆም አድማ አደረገ። በዚህን ወቅት ሠራተኞቹ ያነሷቸው ጥያቄዎች ደሞዝ እንዲጨመርላቸው፣ አዲስ የሠራተኛና አሠሪ ሕግ እንዲደነገግና በነፃነት የመደራጀት መብት እንዲከበር ነበር።

ለአያሌ ሳምንታት በቆየው ሕዝባዊ አመፅ ውስጥ ሌላው ጉልህ ሥፍራ የያዘው በሚያዝያ 10 የተካሄደው ከመቶ ሺ በላይ የሚገመት ሕዝብ የተካፈለበት ግዙፍ ሠላማዊ ሰልፍ ነው። ሙስሊሞችና ክርስቲያን ደጋፊዎቻቸው የተሳተፉበት ይህ ሰልፍ የሃይማኖት እኩልነት እንዲሰፍን፣ የመንግሥትና ቤተ ክህነት ቁርኝት እንዲቀርና የሙስሊም በዓላት ብሔራዊ በዓላት ሆነው እንዲከበሩ አበክሮ ጠየቀ። በየሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶች ከፍተኛ ሹማምንት ከሥራ እንዲባረሩ መጠየቅ የተለመደ ነገር ሆነ፤ አንዳንድ ባለሥልጣናት እስከናካቴው በየቢሮዎቻቸው ለተወሰነ ጊዜ እስከመታሰር ደርሰው ነበር። በዋና ከተማዪቱ የተጀመረው እንቅስቃሴ ወደ ጠቅላይ ግዛቶችም ተዛመተ። በጅማ በሕዝቡ የተመረጠ ኮሚቴ ሙሉ ሥልጣን ጨብጦ በሕዝብ ዘንድ ከፍተኛ ጥላቻ አትርፎ የነበረውን የንጉሠ ነገሥቱን እንደራሴ ደጃዝማች ፀሐዩ እንቈ ሥላሴን አባረረ። ይህን ተግባሩን በሩሲያ አብዮት ከታየው ሕዝባዊ ልዕልና ጋር በማነፃፀር ግራ ኃይሎች «የጂማ ሶቪየት» ሲሉ አሞካሹት።

የእንዳልካቸው ካቢኔ ይህን ሕዝባዊ ማዕበል ለመግታት ከቶም አልቻለም። ጠቅላይ ሚኒስትሩ «ፋታ ስጡኝ» እያለ ቢማጠንም ሰሚ አላገኘም። ከግራ ኃይሎች ለዚህ ምልጃ ያገኘው ምላሽ «ጉልቻ ቢቀያየር ወጥ አያጣፍጥም» የሚል ሆነ። በሌላ አነጋገር፣ በቀድሞውና በአዲሱ ካቢኔ መካከል የቅርፅ እንጂ የይዘት ልዩነት የለም እንደማለት ነው። አዲሱ ካቢኔ የወሰዳቸው አንዳንድ የማሻሻያ እርምጃዎችም የሕዝቡን ቀልብ ከቶም ሊስቡ አልቻሉም። ለምሳሌ፣ ካቢኔው በተሰየመ ጥቂት ቀናት ውስጥ በንጉሠ ነገሥቱ ትዕዛዝ ሕገ መንግሥቱን ለማሻሻል ዕቅድ ነደፈ። በመጋቢት ወር ውስጥ ደግሞ የቀድሞ መንግሥት ሹማምንትን አለአግባብ መበልፀግ አጣርቶ ለፍርድ የሚያቀርብ የምርመራ ኮሚሽን ተቋቋመ። ከዚያም በማስከተል አዲሱ ካቢኔ የኤኮኖሚና ማኅበራዊ ፖሊሲውን በዝርዝር የሚያብራራ የእንግሊዝ መንግሥትን የአሠራር ዘይቤ ተከትሎ «ነጭ ሰነድ» (White Paper) የተሰኘ መመሪያ ይፋ አደረገ።

ይህ ሁሉ ግን ለእንዳልካቸው የፈለገውን ፋታ ሊያስገኝለት አልቻለም። የጠቅላይ ሚኒስትሩ ዐቢይ ችግር፣ ምንም እንኳን ራሱንና ካቢኔውን ባዲስ መልክ ለማቅረብ ቢሞክርም፤ የቀድሞ ታሪኩ እስረኛ መሆኑ ነው። ባንድ ወገን ከመሣፍንት ዘር መወለዱና በሌላ ወገን ደግሞ የሥርዓቱ ተዋናይ ስለነበር ከተጠያቂነት ሊያመልጥ አለመቻሉ ለአብዮቱ ጎራ ተቀባይነት የሌለው ሰብዕና ሰጠው። ገና ከመሾሙ በየካቲት 22 ተማሪዎች ተቃውመውት ሰልፍ ወጡ። ከሦስት ቀን በኋላ ደግሞ የዩኒቨርሲቲ መምህራን ማኅበር የማያወላዳ ሂስ ሰነዘሩበት። ከዚያ ቀጥሎ በሠራተኞች ማኅበር ኮንፌዴሬሽን የተጠራው ጠቅላላ የሥራ ማቆም አድማ በመሠረቱ የሠራተኛውን መብት ለማስከበር የተደረገ ነበር ቢባልም አዲሱን ካቢኔ የመቃወም የፖለቲካ ገፅታም ነበረው። በሠራዊቱም ዘንድ ቢሆን በተለይ በአየር ኃይሉ ክፍል የእንዳልካቸው መንግሥት ብዙም ተቀባይነት አላገኘም።

የተቃውሞው ማዕበል የጎን ውጋት የሆነበት አዲሱ ካቢኔ ይህን ለመቋቋም ኃይልና ዘዴን ያጣመረ ስልትን መረጠ። በሚያዝያ 22 በሱ ግምት የማያባራ ሕገ ወጥ የሆነውን ሕዝባዊ ንቅናቄ ለመግታት «ብሔራዊ የፀጥታ ኮሚሽን» የሚባል አካል አቋቋመ። ከዚህ ጎን ለጎን ደግሞ በተለይ ሠራዊቱን በጥቅልም ሆነ በከፊል አባብሎ ከሱ ጎን ለማሰለፍ ልዩ ጥረት አደረገ። ሠራዊቱ በየካቲት ወር ንቅናቄውን ሲጀምር ትግሉን የሚያቀናጅለት ኮሚቴ አቋቁሞ ነበር። ከጊዜ በኋላ፣ የአየር ወለድ ብሪጌድ አዛዥና የእንዳልካቸው ዘመድ የሆነው ኮሎኔል ዓለም ዘውድ ተሰማ በዚህ ኮሚቴ ውስጥ የመሪነት ሥፍራ ለማግኘት ችሎ ነበር። የሠራዊቱን ንቅናቄ ለመቆጣጠር ለጠቅላይ ሚኒስትሩ ይህ ምቹ አጋጣሚ ሆነለት። ባንድ ድንጋይ ሁለት ወፍ እንዲሉ፣ ባንድ በኩል የሠራዊቱን ቁጣ ለማስታገስ፣ በሌላ ወገን ደግሞ ተቀናቃኞቹን ከአደባባይ ለማራቅ በሚያዝያ ወር ሁለተኛ አጋማሽ ውስጥ በዓለም ዘውድ አማካይነት አያሌ የቀድሞው ካቢኔ ሚኒስትሮችንና ሌሎች ከፍተኛ የመንግሥት ሹማምንትን በቁጥጥር ስር አዋላቸው። እንዳልካቸው ይህን እርምጃ እንዲወስድ ዓለም ዘውድን ሲጠይቅና ንጉሠ ነገሥቱም ሲፈቅድ፣ ጠቅላይ ሚኒስትሩ የቀድሞ ባልደረቦቹን፣ ንጉሠ ነገሥቱም የቀድሞ አገልጋዮቹን በመሰዋት ራሳቸውን ለማዳን ያሰቡ ይመስላል። ከጥቂት ወራት በኋላ እንዲህ እንደዋዛ አሳልፈው የሰጧቸውን ሹማምንት እንደሚቀላቀሉ ከቶም አልታሰባቸው።

አዝጋሚው መፈንቅለ መንግሥት

እንዲህ ከሥሩ የተናጋው ሥርዓት፣ በመስከረም 1967 የሥርዓቱ ቁንጮ የነበረው ንጉሠ ነገሥት ከሥልጣን ሲወርድ ግብዓተ መሬቱ ተፈጸመ። ያ እስከሆነ ድረስ ግን በተለይም በመጨረሻው ሁለት ወራት ሥርዓቱ ስልታዊ ቡርቦራና ሸርሸራ ተካሄደበት። የዚህ ሸርሸራ ግንባር ቀደም ተዋናይም በታሪክ «ደርግ» እየተባለ ሲታወቅ የኖረው ከሠራዊቱ ልዩ ልዩ ክፍሎች የተውጣጣው

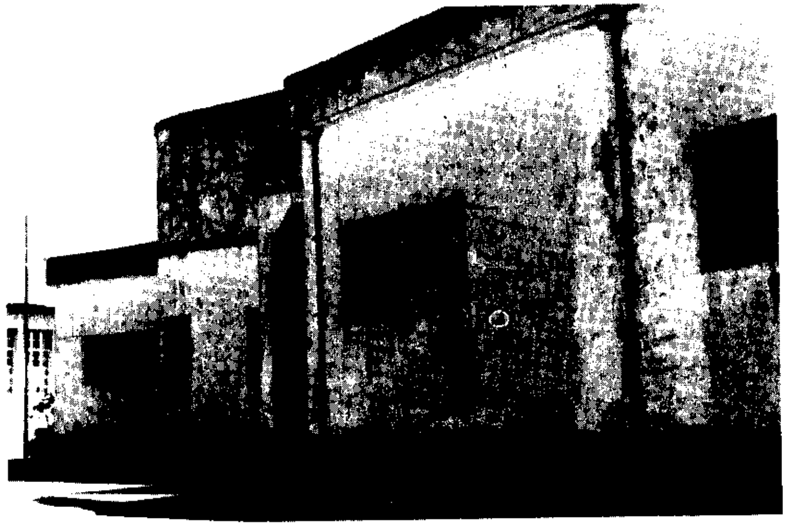

6.1 ደርግ ልደቱን ያገኘበት አራተኛ ክፍለ ጦር ውስጥ የሚገኘው ሕንፃ

ኮሚቴ ነው:: የዚህ ኮሚቴ ቅድመ ታሪክ እምብዛም ጠርቶ የወጣ ባይሆንም፣ አጠቃላይ ገፅታው ግን የሚከተለውን ይመስላል:: ከየካቲት 66 እስከ ሰኔ መጨረሻ ባለው ጊዜ ውስጥ ይህ ወታደራዊ ኮሚቴ በሦስት መልክ እንደተከሰተ ይነገራል:: የመጀመርያው በየካቲት ወር መጨረሻ ላይ ከደሞዝ ጭማሪ አንስቶ እስከ አጠቃላይ ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ለውጥ ድረስ ይጠይቁ የነበሩትን የሠራዊቱ የተለያዩ ክፍሎች ትግል ለማስተባበር የተቋቋመው ኮሚቴ ነው:: ሁለተኛው የዚህ ኮሚቴ የታሪክ ምዕራፍ ደግሞ፣ በኮሎኔል ዓለም ዘውድ መዳፍ ስር ወድቆ ሕዝባዊ ዓላማ የነበረው ንቅናቄ የእንዳልካቸውን ካቢኔ ዕድሜ ለማራዘምና ሥልጣኑንም ለማደላደል እንዲያገለግል የተደረገውን ሙከራ ያመለክታል::

ከነዚህ ሁሉ ዘላቂ ውጤት ለማምጣትና የማታ ማታም ሥልጣን ላይ ለመደላደል የቻለው ግን በሰኔ 21 ቀን 1966 የተመሠረተውና «የጦር ኃይሎች፣ የፖሊስና የሕዝባዊ ጦር አስተባባሪ ኮሚቴ» በሚል ስያሜ ይፋ የወጣው ሦስተኛው ኮሚቴ ነው:: ይህ ቡድን ይበልጥ በታሪክ የታወቀው ግን «ደርግ» በሚለው መጠርያ ነው:: ቢያንስ የዚህ የሦስተኛው ኮሚቴ ሐሳብ በሚብላላበት ወቅት ሻለቃ ተፈራ ተክለአብ የሚባል የጦር ሠራዊት መሐንዲስ መምሪያ መኰንን ግንባር ቀደም ሚና እንደተጫወተ ይነገርለታል:: የኋላ ኋላ ግን አስተሳሰቡ ከሌሎች ጓዶቹ አመለካከት እየተለፈነጠረ ስላስቸገራቸው ያገለሉት ይመስላል:: ከመጀመርያው ኮሚቴ አንስቶ እስከ ሦስተኛው ኮሚቴ ልደት ድረስ ተዋናይ የነበረው ሌላ መኰንን ደግሞ አራተኛ ክፍለ ጦርን ወክሎ የቀረበው ሻለቃ አጥናፉ አባተ ነበር:: ምናልባትም መጀመርያ ላይ አጥናፉ የደርግ ሊቀ መንበር ሆኖ ሲመራ ቆይቶ፣ ሰኔ 21 ደርጉ ተሟልቶ በተቋቋመበት ወቅት የሊቀ

መንበርነቱን ሥፍራ የሐረሩን ሦስተኛ ክፍለ ጦር ወክሎ ለመጣው ሻለቃ መንግሥቱ ኃይለ ማርያም በመልቀቅ እሱ የምክትል ሊቀ መንበርነቱን ሥፍራ የያዘ ይመስላል:: ኋላ ግን፣ ደርግ አደባባይ የሚወጣበት ግርማ ሞገስ ያለው የከፍተኛ መኰንን ስም አስፈልጎት ሌተና ጄኔራል አማን አንዶምን ሊቀ መንበር አድርጎ፣ መንግሥቱንና አጥናፉን በማሽጋሸግ ተቀዳሚና ሁለተኛ ሊቀ መንበር ለማድረግ ተገዷል::

በተለምዶ ሁሉም ይጠቀምበት ለነበረው፣ ነገር ግን ባዕድ ለሆነው «ኮሚቴ» ሊሚለው ቃል ሀገራዊ ምትክ እንዲሆን ታስቦ ጥቅም ላይ የዋለው «ደርግ» ልክ እንደ «አብዮት» ዘመኑ የወለደው ቃል ነው:: ሁለቱም የጥንታዊውን የግዕዝ ቋንቋ በማጣቀስ የተቀመሙ ናቸው:: «ደርግ» የሚለው ቃል አዲስ ይሁን እንጂ ወታደሮች በፖለቲካ ጣልቃ በመግባት ሁኔታዎችን ለመለወጥ መሞከራቸው እንዳንዴም መቻላቸው ግን አዲስ አልነበረም:: በተለይም ቤተ መንግሥት አካባቢ የሚገኙ ወታደራዊ ኃይሎች ነገሥታትን በማንገሥና ከዙፋን በማውረድ ወሳኝ ሚና ከመጫወትም አልፈው፣ በየጁ መሳፍንት እንዳየነው የራሳቸውን ሥርወ መንግሥት እስከ መመስረት ደርሰዋል:: በሃያኛው መቶ ዓመት መጀመርያ አሥርት ዓመታትም መሐል ሰፋሪ በመባል የሚታወቀው ከቤተ መንግሥቱ ጋር በጥብቅ የተሳሰረ ጦር ካንዴም ሦስቴ (በ1902፣ በ1909 እና በ1910) የፖለቲካ ሹም ሽር በማምጣት ግንባር ቀደም ሚና እንደተጫወተ ቀደም ሲል ተመልክተናል:: ከሁሉም በላይ ደግሞ የቅርብ ጊዜ ትዝታ የነበረው፣ በክብር ዘበኛ ዋና አዛዥ በብርጋዲየር ጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ የተመራውና የከሸፈው የ1953 መፈንቅለ መንግሥት ነበር::

ምናልባትም ከሁሉም በላይ በደርግ አባላቱ ሕሊና ውስጥ ጉልህ ሥፍራ የነበረው ይኸው የ1953ቱ የመንግሥት ለውጥ ሙከራ ሳይሆን አይቀርም:: መሠረታዊ ለውጥ ላይ ባነጣጠረው ሕዝባዊ ንቅናቄና «ሕግና ሥርዓትን» ለማስፈን በሚጣጣሩት ኃይሎች መካከል ተወጥሮ የነበረው ደርግ ዐቢይ ፕረትና ስጋት የ1953ቱ ለውጥ ፈላጊዎች ዕጣ እንዳይደርስበት ነበር:: ስለሆነም የማይገሰስና የማይደፈር ይመስል የነበረውን ዐፄያዊ ሥልጣን ለመናድ በዘዴና በጥንቃቄ መራመድ ነበረበት:: በበትረ መንግሥቱ ላይ ቁጥጥራቸውን ከጊዜ ወደ ጊዜ እያጠበቁ በሄዱ መጠን፣ ለንጉሠ ነገሥቱ ያላቸውን ፅኑ ታማኝነት በሚያማልል ቋንቋ ይገልፁ ነበር:: ለዚህም ነው ንጉሠ ነገሥቱን ከሥልጣን ለማውረድ ለተጠቀሙበት ዝግ ያለ ግን ስልት የተሞላበት አካሄድ «አዝጋሚው መፈንቅለ መንግሥት» የሚል ስያሜ የተሰጠው::

የተለያዩ ምንጮች እንደሚጠቁሙት ደርግ በመጀመርያ በዋና ከተማዪቱና አካባቢዋ የሚገኙ መለዮ ለባሾችን የወከሉ መኰንኖች ያቋቋሙት ኮሚቴ ነበር:: ኋላ ግን አገር አቀፍ ይዘት እንዲኖረው በመፈለጉ በሀገሪቱ የሚገኙ አርባ የጦር ክፍሎች ሦስት ሦስት ተወካዮች እንዲልኩ ተደርጎ እንዲህ ተስፋፍቶ የተዋቀረው ኮሚቴ ሥራውን ሰኔ 21 ቀን ጀመረ:: ይህንኑ ስሌት ተከትሎ በተለምዶ መቶ ሃያ የደርግ አባላት እየተባለ ይነገር እንጂ እውነተኛ ቁጥራቸው ከመቶ አሥር በልጦ አያውቅም:: ይህም የሆነበት ምክንያት አንዳንድ የጦር ክፍሎች ተወካዮች አሟልተው ባለመላካቸው ይመስላል:: እንዲህ በምርጫ መሰል ሂደት የተዋቀረ በመሆኑም ደርግ የወታደራዊ ፓርላማ ባሕሪ ነበረው:: ከመደበኛ ፓርላማ የሚለየው ግን ወታደሮቹ እንዴ ወኪሎቻቸውን ከመረጡ

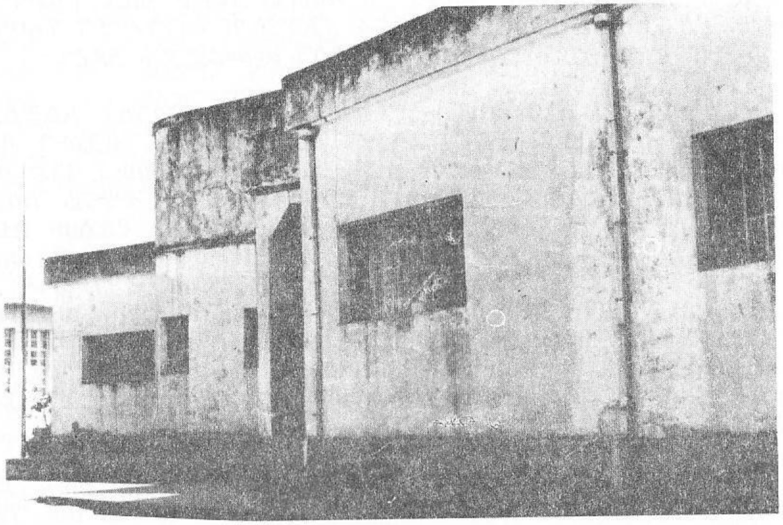

6.1 ደርግ ልደቱን ያገኘበት አራተኛ ክፍለ ጦር ውስጥ የሚገኘው ሕንፃ

ኮሚቴ ነው፡፡ የዚህ ኮሚቴ ቅድመ ታሪክ እምብዛም ጠርቶ የወጣ ባይሆንም፣ አጠቃላይ ገፅታው ግን የሚከተለውን ይመስላል፡፡ ከየካቲት 66 እስከ ሰኔ መጨረሻ ባለው ጊዜ ውስጥ ይህ ወታደራዊ ኮሚቴ በሦስት መልክ እንደተከሰተ ይነገራል፡፡ የመጀመርያው በየካቲት ወር መጨረሻ ላይ ከደሞዝ ጭማሪ አንስቶ እስከ አጠቃላይ ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ለውጥ ድረስ ይጠይቁ የነበሩትን የሠራዊቱ የተለያዩ ክፍሎች ትግል ለማስተባበር የተቋቋመው ኮሚቴ ነው፡፡ ሁለተኛው የዚህ ኮሚቴ የታሪክ ምዕራፍ ደግሞ፣ በኮሎኔል ዓለም ዘውድ መዳፍ ስር ወድቆ ሕዝባዊ ዓላማ የነበረው ንቅናቄ የእንዳልካቸውን ካቢኔ ዕድሜ ለማራዘምና ሥልጣኑንም ለማደላደል እንዲያገለግል የተደረገውን ሙከራ ያመለክታል፡፡

ከነዚህ ሁሉ ዘላቂ ውጤት ለማምጣትና የማታ ማታም ሥልጣን ላይ ለመደላደል የቻለው ግን በሰኔ 21 ቀን 1966 የተመሠረተውና «የጦር ኃይሎች፣ የፖሊስና የሕዝባዊ ጦር አስተባባሪ ኮሚቴ» በሚል ስያሜ ይፋ የወጣው ሦስተኛው ኮሚቴ ነው፡፡ ይህ ቡድን ይበልጥ በታሪክ የታወቀው ግን «ደርግ» በሚለው መጠርያ ነው፡፡ ቢያንስ የዚህ የሦስተኛው ኮሚቴ ሐሳብ በሚብላላበት ወቅት ሻለቃ ተፈራ ተክለአብ የሚባል የጦር ሠራዊት መሐንዲስ መምሪያ መኰንን ግንባር ቀደም ሚና እንደተጫወተ ይነገርለታል፡፡ የኋላ ኋላ ግን አስተሳሰቡ ከሌሎች ጓዶቹ አመለካከት እየተስፈነጠረ ስላስቸገራቸው ያገለሉት ይመስላል፡፡ ከመጀመርያው ኮሚቴ አንስቶ እስከ ሦስተኛው ኮሚቴ ልደት ድረስ ተዋናይ የነበረው ሌላ መኰንን ደግሞ አራተኛ ክፍለ ጦርን ወክሎ የቀረበው ሻለቃ አጥናፉ አባተ ነበር፡፡ ምናልባትም መጀመርያ ላይ አጥናፉ የደርግ ሊቀ መንበር ሆኖ ሲመራ ቆይቶ፤ ሰኔ 21 ደርጉ ተሟልቶ በተቋቋመበት ወቅት የሊቀ

መንበርነቱን ሥፍራ የሐረሩን ሦስተኛ ክፍለ ጦር ወክሎ ለመጣው ሻለቃ መንግሥቱ ኃይለ ማርያም በመልቀቅ እሱ የምክትል ሊቀ መንበርነቱን ሥፍራ የያዘ ይመስላል፡፡ ኋላ ግን፣ ደርግ አደባባይ የሚወጣበት ግርማ ሞገስ ያለው የከፍተኛ መኰንን ስም አስፈልጎት ሌተና ጄኔራል አማን አንዶምን ሊቀ መንበር አድርጎ፣ መንግሥቱንና አጥናፉን በማሸጋሸግ ተቀዳሚና ሁለተኛ ሊቀ መንበር ለማድረግ ተገዷል፡፡

በተለምዶ ሁሉም ይጠቀምበት ለነበረው፣ ነገር ግን ባዕድ ለሆነው «ኮሚቴ» ሊሚለው ቃል ሀገራዊ ምትክ እንዲሆን ታስቦ ጥቅም ላይ የዋለው «ደርግ» ልክ እንደ «አብዮት» ዘመኑ የወለደው ቃል ነው፡፡ ሁለቱም የጥንታዊውን የግዕዝ ቋንቋ በማጣቀስ የተቀመሙ ናቸው፡፡ «ደርግ» የሚለው ቃል አዲስ ይሁን እንጂ ወታደሮች በፖለቲካ ጣልቃ በመግባት ሁኔታዎችን ለመለወጥ መሞከራቸው አንዳንዴም መቻላቸው ግን አዲስ አልነበረም፡፡ በተለይም ቤተ መንግሥት አካባቢ የሚገኙ ወታደራዊ ኃይሎች ነገሥታትን በማንገሥና ከዙፋን በማውረድ ወሳኝ ሚና ከመጫወትም አልፈው፣ በየጁ መሳፍንት እንዳየነው የራሳቸውን ሥርወ መንግሥት እስከ መመስረት ደርሰዋል፡፡ በሃያኛው መቶ ዓመት መጀመርያ አሠርት ዓመታትም መሐል ሰፋሪ በመባል የሚታወቀው ከቤተ መንግሥቱ ጋር በጥብቅ የተሳሰረ ጦር ካንዴም ሦስቴ (በ1902፣ በ1909 እና በ1910) የፖለቲካ ሹም ሽር በማምጣት ግንባር ቀደም ሚና እንደተጫወተ ቀደም ሲል ተመልክተናል፡፡ ከሁሉም በላይ ደግሞ የቅርብ ጊዜ ትዝታ የነበረው፣ በክብር ዘበኛ ዋና አዛዥ በብርጋዴር ጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ የተመራውና የከሸፈው የ1953 መፈንቅለ መንግሥት ነበር፡፡

ምናልባትም ከሁሉም በላይ በደርግ አባላቱ ሕሊና ውስጥ ጉልህ ሥፍራ የነበረው ይኸው የ1953ቱ የመንግሥት ለውጥ ሙከራ ሳይሆን አይቀርም፡፡ መሠረታዊ ለውጥ ላይ ባነጣጠረው ሕዝባዊ ንቅናቄና «ሕግና ሥርዓትን» ለማስፈን በሚጣጣሩት ኃይሎች መካከል ተወጥሮ የነበረው ደርግ ዐቢይ ጥረትና ስጋት የ1953ቱ ለውጥ ፈላጊዎች ዕጣ እንዳይደርስበት ነበር፡፡ ስለሆነም የማይገሰስና የማይደፈር ይመስል የነበረውን ዐፄያዊ ሥልጣን ለመናድ በዘዴና በጥንቃቄ መራመድ ነበረበት፡፡ በበትረ መንግሥቱ ላይ ቁጥጥራቸውን ከጊዜ ወደ ጊዜ እያጠበቁ በሄዱ መጠን፣ ለንጉሠ ነገሥቱ ያላቸውን ፅኑ ታማኝነት በሚያማልል ቋንቋ ይገልፁ ነበር፡፡ ለዚህም ነው ንጉሠ ነገሥቱን ከሥልጣን ለማውረድ ለተጠቀሙበት ዝግ ያለ ግን ስልት የተሞላበት አካሄድ «አዝጋሚው መፈንቅለ መንግሥት» የሚል ስያሜ የተሰጠው፡፡

የተለያዩ ምንጮች እንደሚጠቁሙት ደርግ በመጀመርያ በዋና ከተማዪቱና አካባቢዋ የሚገኙ መለዮ ለባሾችን የወከሉ መኰንኖች ያቋቋሙት ኮሚቴ ነበር፡፡ ኋላ ግን አገር አቀፍ ይዘት እንዲኖረው በመፈለጉ በሀገሪቱ የሚገኙ አርባ የጦር ክፍሎች ሦስት ሦስት ተወካዮች እንዲልኩ ተደርጎ እንዲህ ተስፋፍቶ የተዋቀረው ኮሚቴ ሥራውን ሰኔ 21 ቀን ጀመረ፡፡ ይህንኑ ስሌት ተከትሎ በተለምዶ መቶ ሃያ የደርግ አባላት እየተባለ ይነገር እንጂ እውነተኛ ቁጥራቸው ከመቶ አሥር በልጦ አያውቅም፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት አንዳንድ የጦር ክፍሎች ተወካዮች አሟልተው ባለመላካቸው ይመስላል፡፡ እንዲህ በምርጫ መሰል ሂደት የተዋቀረ በመሆኑም ደርግ የወታደራዊ ፓርላማ ባሕሪ ነበረው፡፡ ከመደበኛ ፓርላማ የሚለየው ግን ወታደሮቹ እንደ ወኪሎቻቸውን ከመረጡ

6.2 አፄ ኃይለ ሥላሴ ከሥልጣን ከወረደ በኋላ፣ ወደ አራተኛ ክፍለ ጦር እስር ቤት ወደ ወሰደችው ታሪካዊ ቮልስ ቫገን መኪና ሲያመራ

የታሰበ ነበር:: በተለይም «የምንወደውና የሚወደን ሕዝባችን» የሚለውን ንጉሣዊ ዘይቤ ለመናድ የታለመ ነበር:: እንደታሰበውም የፕሮፓጋንዳው ቅንብር ግቡን ስለመታ፣ ለንጉሠ ነገሥቱ የሚያዝንለት ጠፍቶ «ይውረድ!» የሚለው በረከተ::

መስከረም 2 1967 ጠዋትም፣ የደርግ ተወካዮች ብሔራዊ ቤተ መንግሥት በመሄድ፣ ንጉሠ ነገሥቱን ከዙፋን እንዲወርድ መወሰኑን አርድተው ወደተሰናዳለት ሥፍራ እንዲሄድ ጋበዙት:: የውርደቱን ልክ ለማሳየት ይሁን ወይ ከሕዝብ ቁጣ ለመሰወር እንደሆነ አይታወቅም፣ በቮልስዋገን መኪና አስገፈው የደርጉ መካነ ልደት ወደሆነው ወደ አራተኛ ክፍለ ጦር ወሰዱት:: ያቺ ቅፅበት በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በርዝመቱም ሆነ ሀገሪቱ ባየችው ለውጥ ብዙም ወደር የማይገኝለትን የንጉሥ ዘመን ማክተም ብቻ የምታመላክት ሳይሆን ሥረ መሠረቱን ከንጉሥ ሰለሞንና ንግሥተ ሳባ ጋር የሚያጣቅሰውን «ሰለሞናዊ» ሥርወ መንግሥትን ፍጻሜም ጭምር ነው::

ወታደራዊ አገዛዝና ባላንጣዎቹ

የአብዮቱ ተምሳሌት የሆነው መስከረም 2፣ 1967 ሁለት ተቃራኒ ገፅታዎች ነበሩት:: ባንድ ወገን ንጉሣዊ አገዛዝን አስወግዶ ሕዝቡን ነፃ ያወጣ ሲመስል በሌላ ወገን ደግሞ አዲስና ከፊተኛው ያልተናነሰ አምባገነን አገዛዝ በሕዝቡ ላይ ተጫነበት:: በዕለቱ ሥልጣን የጨበጠውና ራሱን «የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ» ብሎ የሰየመው መንግሥት መጀመርያ የወሰደው እርምጃ አዲሱን ሕገ መንግሥት ማገድ፣ ፓርላማን መበተንና ማናቸውንም ዓይነት ሰላማዊ ሰልፍና የሥራ ማቆም አድማን መከልከል ነበር:: ዓላማ ጠቋሚ የነበረው «ኢትዮጵያ ትቅደም» የሚለው መፈክርም ወደ እምነትነት ተሸጋገረ:: እሱን መቃወምም ታላቅ ወንጀል ሆኖ ተፈረጀ:: አብዮታዊው ንቅናቄ የወለደው ደርግ ሥልጣኑን ለማደላደል ሲል ወላጁን ካደ:: በዚህም፣ በየካቲት 66ቱ ሕዝባዊ አመፅ ውስጥ ግንባር ቀደም ሚና ከነበራቸው ተማሪዎችና መምህራን ጋር የከረረ ቅራኔ ውስጥ ገባ:: ደርግና ደጋፊዎቹ መስከረም ሁለትን የሕዝባዊው ንቅናቄ ማሳረጊያ ብለው በየዓመቱ ሲያከብሩት፣ ተቃዋሚዎቹ ግን አብዮቱ ሀዲዱን የሳተበት ቀን ብለው ዘከሩት::

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግን መቋቋም ከሲቪሉ ወገን በብርቱ የተቃወሙት ተማሪዎች፣ «ፎረም» በመባል የሚታወቀው ግራ ዘመም የሆነው የዩኒቨርሲቲ መምህራን ቡድን፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበራት ኮንፌዴሬሽን፣ «ዴሞክራሲያ»ና «የሰፊው ሕዝብ ድምፅ» በሚባሉት መጽሔቶች ዙሪያ የተሰባሰቡት ኅቡዕ የግራ ክንፍ ድርጅቶች ሲሆኑ፤ ከወታደሩ ክፍል ደግሞ የመሐንዲስ ክፍል፣ ክቡር ዘበኛና የወታደር የበረራ ክፍል («አርሚ አቪየሽን») ይገኙበታል:: እነዚህ ተቃዋሚዎች እንደ አማራጭ ያቀረቡትም የ«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» መቋቋምን ነበር::

ይህ ሁለት ዓመት ያህል ገኖ የቆየ መፈክር መጀመርያ የተወረወረው የእንዳልካቸው ካቢኔ በተቋቋመበት ወቅት ነበር:: በዚያን ወቅት ግራ ክንፍ ኃይሎች ሕዝቡ የሚፈልገውና የሚጠብቀው የካቢኔ ሹም ሽር (ወይም «ጉልቻ መቀያየር») ሳይሆን መሠረታዊ ለውጥ ነው በማለት «ሕዝባዊ መንግሥት ይቋቋም» የሚለውን መፈክር ባማራጭነት አቀረቡ:: ሆኖም እነዚሁ ኃይሎች እውነተኛ ሕዝባዊ መንግሥት ማቋቋም ምን ያህል ከባድ እንደሆነ ስለተረዱ ይመስላል፣ በወቅቱ ተፈፃሚነት ሊኖረው የሚችለው «ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» ነው በማለት መፈክራቸውን አስተካከሉ:: መፈክሩን በመሰንዝር ብቻ ሳይገታ ይዘቱንም በሐምሌ ወር ለደርግ በፃፈው ደብዳቤ አብራርቶ ያቀረበው የ«ፎረም» ቡድን ነበር:: ይሁን እንጂ የመፈክሩ ደጋፊዎች ስለይዘቱ ሙሉ ስምምነት ነበራቸው ብሎ ለመናገር ያዳግታል:: አንዳንዴ ከሠራተኞች፣ ተማሪዎች፣ መምህራንና ገበሬዎች የሚውጣጣ መንግሥት ሆኖ ሲቀርብ፣ ሌላ ጊዜ ደግሞ የየካቲት 66 ሕዝባዊ ንቅናቄ በወለዳቸው ኮሚቴዎችና ድርጅቶች ላይ የሚመሠረት ሆኖ ይቀርብ ነበር::

ውሎ አድሮ ይህ የ«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» መፈክር የሁለቱ ግንባር ቀደም የግራ ክንፍ ቡድኖች፣ ማለትም «ዴሞክራሲያ» እና «የሠፊው ሕዝብ ድምፅ» በተሰኙት ህቡዕ ጋዜጦች ዙርያ የተደራጁት የኢትዮጵያ ሕዝብ አብዮታዊ ፓርቲ (ኢሕአፓ) እና የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስት ንቅናቄ (መኢሶን)፣ ዋነኛ የፍልሚያ ምክንያት እንደሆነ ይታወቃል:: ይሁን እንጂ በመጀመርያዎቹ ወራቶች ሁለቱም ቡድኖች የመፈክሩ አራማጆች ነበሩ:: እንዲያውም ንጉሠ ነገሥቱ ከዙፋን ከመውረዱ ከሁለት ቀናት በፊት የወጣው «የሠፊው ሕዝብ ድምፅ» በወታደር የሚመራ መንግሥት፣ የፈለገውን ያህል ቅን ልቦና ቢኖረው፣ ዞሮ ዞሮ አገሪቷን ባንድ አምባገነን መሪ መዳፍ ሥር ይጥላታል ሲል ትንቢታዊ ትንተና አቅርቦ ነበር::

6.2 እቴ ኃይለ ሥላሴ ከሥልጣን ከወረደ በኋላ፣ ወደ አራተኛ ክፍለ ጦር እስር ቤት ወደ ወሰደችው ታሪካዊ ቮልስ ቫገን መኪና ሲያመራ

የታሰበ ነበር። በተለይም «የምንወደውና የሚወደን ሕዝባችን» የሚለውን ንጉሣዊ ዘይቤ ለመናድ የታለመ ነበር። እንደታሰበውም የፕሮፓጋንዳው ቅንብር ግቡን ስለመታ፣ ለንጉሡ ነገሥቱ የሚያዝንለት ጠፍቶ «ይውረድ!» የሚለው በረከተ።

መስከረም 2 1967 ጠዋትም፣ የደርግ ተወካዮች ብሔራዊ ቤተ መንግሥት በመሄድ፣ ንጉሡ ነገሥቱን ከዙፋን እንዲወርድ መወሰኑን አርድተው ወደተሰናዳለት ሥፍራ እንዲሄድ ጋበዙት። የውርደቱን ልክ ለማሳየት ይሁን ወይ ከሕዝብ ቁጣ ለመሰወር እንደሆነ አይታወቅም፣ በቮልስዋገን መኪና አክንፈው የደርጉ መካነ ልደት ወደሆነው ወደ አራተኛ ክፍለ ጦር ወሰዱት። ያቺ ቅፅበት በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በርዝመቱም ሆነ ሀገሪቱ ባየችው ለውጥ ብዙም ወደር የማይገኝለትን የንጉሥ ዘመን ማክተም ብቻ የምታመላክት ሳይሆን ሥረ መሠረቱን ከንጉሥ ሰለሞንና ንግሥተ ሳባ ጋር የሚያጣቅሰውን «ሰለሞናዊ» ሥርወ መንግሥትን ፍጻሜም ጭምር ነው።

ወታደራዊ አገዛዝና ባላንጣዎቹ

የአብዮቱ ተምሳሌት የሆነው መስከረም 2፣ 1967 ሁለት ተቃራኒ ገፅታዎች ነበሩት። ባንድ ወገን ንጉሣዊ አገዛዝን አስወግዶ ሕዝቡን ነፃ ያወጣ ሲመስል በሌላ ወገን ደግሞ አዲስና ከፊተኛው ያልተናነሰ አምባገነን አገዛዝ በሕዝቡ ላይ ተጫነበት። በዕለቱ ሥልጣን የጨበጠውና ራሱን «የጊዜያዊ ወታደራዊ

አስተዳደር ደርግ» ብሎ የሰየመው መንግሥት መጀመርያ የወሰደው እር[ምጃ] አዲሱን ሕገ መንግሥት ማገድ፣ ፓርላማን መበተንና ማናቸውንም ዓ[መ]ፅ [...]ነት ሰላማዊ ሰልፍና የሥራ ማቆም አድማን መከልከል ነበር። ዓላማ [...]ነት የነበረው «ኢትዮጵያ ትቅደም» የሚለው መፈክርም ወደ እምነትነት ተሸጋ[ገረ]። እሱን መቃወምም ታላቅ ወንጀል ሆኖ ተፈረጀ። አብዮታዊው ንቅናቄ የወለ[ደው] ደርግ ሥልጣኑን ለማደላደል ሲል ወላጁን ካደ። በዚህም፣ በየካቲት [...]ው ሕዝባዊ አመፅ ውስጥ ግንባር ቀደም ሚና ከነበራቸው ተማሪዎችና መም[ህራን] ጋር የከረረ ቅራኔ ውስጥ ገባ። ደርግና ደጋፊዎቹ መስከረም ሁለትን የሕዝባ[ዊ] ንቅናቄ ማሳረጊያ ብለው በየዓመቱ ሲያከብሩት፣ ተቃዋሚዎቹ ግን አብ[ዮ]ቱ ሀዲዱን የሳተበት ቀን ብለው ዘከሩት።

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግን መቋቋም ከሲቪሉ ወገን [...] የተቃወሙት ተማሪዎች፣ «ፎረም» በመባል የሚታወቀው ግራ ዘመም [...] የዩኒቨርሲቲ መምህራን ቡድን፣ የኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበራት ኮንፌዴሬ[ሽን]፣ «ዴሞክራሲያ»ና «የሰፊው ሕዝብ ድምፅ» በሚባሉት መጽሔቶች [...] የተሰባሰቡት ኅቡዕ የግራ ክንፍ ድርጅቶች ሲሆኑ፣ ከወታደሩ ክፍል [...] የመሐንዲስ ክፍል፣ ክቡር ዘበኛና የወታደር የበረራ ክፍል («አርሚ አቪየ[ሽን]») ይገኙበታል። እነዚህ ተቃዋሚዎች እንደ አማራጭ ያቀረቡትም የ«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» መቋቋምን ነበር።

ይህ ሁለት ዓመት ያህል ገኖ የቆየ መፈክር መጀመርያ የተወረ[ወ]ረው የእንዳልካቸው ካቢኔ በተቋቋመበት ወቅት ነበር። በዚያን ወቅት ግራ [ክ]ንፍ ኃይሎች ሕዝቡ የሚፈልገውና የሚጠብቀው የካቢኔ ሹም ሽር (ወይም «[...]» መቀያየር») ሳይሆን መሠረታዊ ለውጥ ነው በማለት «ሕዝባዊ መንግ[ሥት] ይቋቋም» የሚለውን መፈክር ባማራጭነት አቀረቡ። ሆኖም እነዚሁ ኃይ[ሎ]ች እውነተኛ ሕዝባዊ መንግሥት ማቋቋም ምን ያህል ከባድ እንደሆነ ስለ[ተረዱ] ይመስላል፣ በወቅቱ ተፈፃሚነት ሊኖረው የሚችለው «ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» ነው በማለት መፈክራቸውን አስተካከሉ። መፈክሩን በመሰንዘር [...] ሳይገታ ይዘቱንም በሐምሌ ወር ለደርግ በጻፈው ደብዳቤ አብራርቶ ያቀ[ረ]ብ[ው] የ«ፎረም» ቡድን ነበር። ይሁን እንጂ የመፈክሩ ደጋፊዎች ስለይዘቱ [...]ው ስምምነት ነበራቸው ብሎ ለመናገር ያዳግታል። አንዳንዶ ከሠራተኞ[ች] [...] ተማሪዎች፣ መምህራንና ገበሬዎች የሚውጣጣ መንግሥት ሆኖ ሲቀርብ፣ [...] ጊዜ ደግሞ የየካቲት 66 ሕዝባዊ ንቅናቄ በወለዳቸው ኮሚቴዎችና ድርጅቶች ላይ የሚመሠረት ሆኖ ይቀርብ ነበር።

ውሎ አድሮ ይህ የ«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» መፈክር የ[...] ግንባር ቀደም የግራ ክንፍ ቡድኖች፣ ማለትም «ዴሞክራሲያ» እና «የሠ[ፊ]ው ሕዝብ ድምፅ» በተሰኙት ህቡዕ ጋዜጦች ዙርያ የተደራጁት የኢትዮጵያ [ሕ]ዝብ አብዮታዊ ፓርቲ (ኢሕአፓ) እና የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስት ንቅናቄ (መኢሶን) ዋነኛ የፍልሚያ ምክንያት እንደሆነ ይታወቃል። ይሁን እንጂ በመጀመርያ [...] ወራቶች ሁለቱም ቡድኖች የመፈክሩ አራማጆች ነበሩ። እንዲያውም [...] ነገሥቱ ከዙፋን ከመውረዱ ከሁለት ቀናት በፊት የወጣው «የሠፊው ሕዝብ ድምፅ» በወታደር የሚመራ መንግሥት፣ የፈለገውን ያህል ቅን ልቦና ቢኖረው፣ ዞሮ ዞሮ አገሪቷን ባንድ አምባገነን መሪ መዳፍ ሥር ይጥላታል ሲል ትን[ቢ]ታዊ ትንተና አቅርቦ ነበር።

በኋላ በነሱ ላይ ሥልጣን አልባ መሆናቸው ነው። በሌላ አነጋገር፣ ወኪሎቻቸው የሚያደርጉት ነገር ካልጣማቸው ተመልሱ ለማለት ወይም እንደገና ለመምረጥ ምንም ኃይል ወይም ዕድል አልነበራቸውም። ይህም በቀንደኛው የደርግ አባል በመንግሥቱ ኃይለ ማርያም ታይቷል። በደርግ ውስጥ የነበረው ሥልጣን እየገነነና የሚወስዳቸውም እርምጃዎች እየከረሩ ሲሄዱ መጀመርያ የወከለው የሐረሩ ሦስተኛ ክፍለ ጦር ወደ ክፍለ ጦሩ እንዲመለስ ጥሪ ቢያደርግለትም፤ ደርግ ሊቀ መንበር አርጎ ከባድ ኃላፊነት ስለሰጠኝ ይህን አደራ ትቼ አልመለስም ብሎ አሻፈረኝ አለ። እንዲመለስ ለማስገደድ እስቦ ጦሩ ቤተ ሰቡን ቢያግትበትም ሽለቃው ከዓላማው ንቅንቅ አላለም።

ሌላው የደርግ መለያ ባሕሪ ከፍተኛ መኰንኖች ከአሮጌው ሥርዓት ጋር በቅርብ የተሳሰሩ ናቸው ተብሎ በመታሰባቸው፣ ከሻለቃ ያለፈ መኰንን አባል እንዳይሆን መደረጉ ነው። ስለሆነም ሃምሳ የሚሆኑት የደርግ አባላት ከመቶ ዓለቃ እስከ ሻለቃ የሚደርሱ መኰንኖች ሲሆኑ፣ የቀሩት ተራ ወታደሮችና ባለሌላ ማዕረጎች ነበሩ። ይሁን እንጂ፣ ብዙም ሳይቆዩ በሕዝብ ዘንድ ምንም ዓይነት እውቀትና ዝና የሌላቸው ዝቅተኛ መኰንኖች ለውጡን በግንባር መምራቱ እያስፈራቸው ስለመጣ፤ ሕዝብ ፊት የሚቀርቡበት የታዋቂ ከፍተኛ መኰንን ሽፋንና ጋሻ አስፈለጋቸው። ለዚህም ተግባር የመረጡት በሠራዊቱ ዘንድ ከፍተኛ ተወዳጅነት የነበረውን ሌተናንት ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶምን ነበር። በደርጉ ጥያቄና ድጋፍም ጄኔራሉ መጀመርያ የጦር ኃይሎች ኤታ ማጆር ሹም፣ ቀጥሎ የመከላከያ ሚኒስትር፣ በመጨረሻም የደርግ ሊቀ መንበር (የሕዝብ ግንኙነት መኰንን ማለቱ ይበልጥ ወደ እውነቱ የተጠጋ ሳይሆን አይቀርም) ሆኖ ተሾመ።

የደርግ የመጨረሻ ግብ በትረ መንግሥቱን መጨበጥ ቢሆንም፣ ንጉሠ ነገሥቱን ከሥልጣን ለማግለል የተጠቀመበት ስልት የኃይልና የድፍረት ሳይሆን የትሕትናና የማዋዛት ነበር። ለንጉሠ ነገሥቱ መጀመርያ ያቀረባቸው ጥያቄዎችም፣ ለፖለቲካ እስረኞችና ስደተኞች አጠቃላይ ምህረት ማወጅ፣ የተረቀቀውን አዲስ ሕገ መንግሥት ባፋጣኝ በሥራ ላይ እንዲውል ማድረግ እና ለዚሁም ይረዳ ዘንድ ፓርላማ እንደ ወትሮው ለክረምት መዘጋቱ ቀርቶ በዚሁ ላይ እንዲመክር ነበር። ይህን ሁሉ ጥያቄ ሲያቀርቡ ለንጉሠ ነገሥቱ ያላቸውን ታማኝነትና ላሳየውም ከፍተኛ አመራር አድናቆታቸውን በሰፊው እየገለፁ ነበር። ስለዚህም ይሆናል ንጉሠ ነገሥቱ የደርጉን ጥያቄ ለመቀበል ብዙ ጊዜም ያልወሰደበት። ይሁን እንጂ ይህ አዎንታዊ መልስ ደርግን ማስታገሱ ቀርቶ ሌሎች ተከታታይ እርምጃዎች እንዲወስድ አደፋፈረው። ከነዚህም እርምጃዎች ዋነኛውና የደርጉን የወደፊት አቅጣጫ የጠቆመው በመካኼድ ላይ ላለው ለውጥ እንቅፋት ይሆናሉ ብሎ የገመታቸውን ከፍተኛ የመንግሥት ባለሥልጣናትንና የመሣፍንቱን አባላት ማሰር ነው። ሠራዊት ያዘምታሉ፣ ከፍተኛ ችግር ያደርሳሉ ተብለው ይፈሩ የነበሩት ኃያላን ባብዛኛው ምንም ሳያንገራግሩ እጃቸውን ሰጡ።

ይህ ሁሉ ሲሆን፣ የደርግ ዓላማና የወደፊት አቅጣጫ ምን እንደሆነ ሕዝቡ ግር ሳይለው አልቀረም። ይህን ጥያቄ ለመመለስም ይመስላል ደርግ የሚከተለው መርህ «ኢትዮጵያ ትቅደም!» የሚለው መሆኑን ከጥልቅ ይዘት ይልቅ በቃለ አጋኖ በታጀቡ ተከታታይ መግለጫዎች አወጀ። በሀገሪቱ የተነሳሳው የለውጥ ስሜትም ፈርጠም ያለ ጡንቻ ያለውን ወታደራዊ ንቅናቄ እንደ አጋዥ

ኃይል ስለቆጠረው፤ የለውጥ ጥቆማዎች ደርግ ለዚሁ ብሎ ያስቀመጣቸውን የሐሳብ መስጫ ሳጥኖች ሞሏቸው። ደርግም በነሐሴ መጨረሻ ላይ፣ አንድም ይህንኑ ጡንቻ ለማሳየት፣ አንድም የሕዝቡን ስሜት ለመፈተሽ፤ «ኢትዮጵያ ትቅደም» የሚለውን አርማውን እያመላከተ በአዲስ አበባ ዋና ዋና ጎዳናዎች ላይ በወታደር መኪና ሰልፍ አደረገ።

በዚህ ሁኔታ የመንግሥት ሥልጣን የእንዳልካቸው ካቢኔና ደርግ የሚጋሩት የመንትዮሽ ባህሪ ያላት ሆና አንድ ወር ግድም ቆየች። የጋርዮሽ አስተዳደሩን የተቀናጀ መልክ እንዲሰጠው ታስቦ ከሁለቱም ወገን የተውጣጣው አራት አባላት የነበሩት አገናኝ ኮሚቴ ግን ተግባሩን በሚገባ ሊወጣ አልቻለም። ሥልጣን ቀስ በቀስ ከእንዳልካቸው እጅ እያፈተለከች ደርግ መዳፍ ውስጥ ገባች። በዚሁም አባበቃ፤ ሐምሌ 15 ቀን እንዳልካቸው ከጠቅላይ ሚኒስትርነት ሥልጣኑ እንዲወርድ ተደርጎ፣ ከጥቂት ቀናት በኋላ እሱው ራሱ ያሳሰራቸውን ጓዶቹን ተቀላቀለ። በቦታውም ተራማጅ ነው ተብሎ ይገመት የነበረው የልዑል ራስ እምሩ ኃይለ ሥላሴ ልጅ ሚካኤል እምሩ ጠቅላይ ሚኒስትር ሆኖ ተሾመ።

እንዲያ ተጠቦና ተጨንቆ የፈጠረው የፖለቲካ ሥርዓት እየሟሸሸ ሲሄድ፣ ንጉሠ ነገሥቱ የአፍዝ አደንግዝ እንደያዘው ሰው ዝም ብሎ ይመለከት ነበር። የንቅናቄው የመጨረሻ ዒላማ መሆኑን ከቶም የተገነዘበው አይመስልም ነበር። ለውጡ የማታ ማታ ማን ላይ ያነጣጠረ እንደነበር ግን ሳይውል ሳያድር ገሀድ እየሆነ መጣ። ደርግ «ትልቁን ግንድ ለመቁረጥ መጀመርያ ቅርንጫፎቹን መልምል» የሚለውን ስልት በመከተል፣ በመጀመርያ የንጉሣዊ ሥልጣን አውታሮች የነበሩትን እንደ ዙፋን ችሎት፣ ፍርድ አጣሪ ጉባዔ፣ ልዩ ካቢኔ፣ የግቢ ሚኒስቴርና የዘውድ ምክር ቤት ያሉትን ተቋሞች አፈረሳቸው። ብዙም ሳይቆይ ደግሞ ንጉሠ ነገሥቱ በከፍተኛ ባለአክሲዮንነት ይቆጣጠረው የነበረውን የአንበሳ አውቶቡስና የቅዱስ ጊዮርጊስ ቢራ ፋብሪካን ወረሳቸው። በተለይ በቢራ ፋብሪካው ንጉሠ ነገሥቱ ተጠቃሚ እንደነበር የሚያውቀው በጣም ጥቂት ሰው ስለነበር እርምጃው በንጉሠ ነገሥቱ ካደረሰበት የገንዘብ ኪሣራ ይልቅ ክብሩንና ሞገሱን በብርቱ አቀለለው። መላ ዘመነ መንግሥቱን ለሕዝቡ አሳቢ መስሎ ይታይ የነበረው መሪ አሁን ትርፍ ለማግበስበስ የሚሯሯጥ ተራ ነጋዴ ሆኖ ታየ። በመጨረሻም ንጉሠ ነገሥቱ ያለ አጋዥና አዛኝ እንደቀረ ካረጋገጠ በኋላ፤ ደርግ ጳጉሜ 4 ቀን 1966 ባደረገው ስብሰባ በድምፅ ብልጫ ንጉሠ ነገሥቱን ከዙፋኑ ለማውረድ ወሰነ።

ከማውረዱ በፊት ግን፣ አሁንም አስተማማኝ የሆነ የሕዝብ ድጋፍ ለማግኘት ሲል፣ የመጨረሻውን ድራማ ቀምሞ አቀረበ። አዲሱን ዓመት ለማክበር ለተዘጋጀው የአዲስ አበባና የአካባቢዋ ሕዝብም ጳጉሜ 5 ቀን ምሽት በኢትዮጵያ ቴሌቪዥን የ1965ቱን የወሎ ሕዝብ የረሀብ እልቂት የሚያሳይ ፊልም አቀረበ። ፊልሙ መሠረት ያደረገው በእንግሊዛዊው ሪፖርተር ጆናታን ዲምቢልቢ ተዘጋጅቶ እንግሊዝ አገር በቴሌቪዥን የታየውን ቢሆንም፤ ከንጉሠ ነገሥቱ የምቾትና የቅንጦት ኑሮ ጋር ተቀነባብሮ የቀረበ በመሆኑ፤ ተመልካቹ ሕዝባዊ ስቀቃን ከንጉሣዊ ፈንጠዚያ ጋር እያነፃፀረ ቁጣው ገንፍሎ እንዲወጣ

ነገር ግን ይህ የአገር ቤቱ መኢሶን አመለካከት ከአገር ውጭ ካለው የመኢሶን አመራር ጋር የሚጣጣም ሆኖ አልተገኘም:: ምክንያቱም የ«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» መፈክር ግራው ክንፍ ሰፊውን ሕዝብ ለማደራጀት ካለበት ዋነኛ ተግባር የሚያዘናጋ ነው የሚል ጠንካራ አቋም አመራሩ ስለነበረው ነው:: የመኢሶን የውጭ ክንፍ አገር ቤት ከገባ በኋላም የሱ አቋም አይሎ ድርጅቱ መፈክሩን ለመተውና ኋላም አምርሮ ሊታገለው በቃ:: በመፈክሩ ዙርያ በኢሕአፓና በመኢሶን መካከል የነበረው የጦፈ ክርክር በማርክሳዊ ቃላት ተሸልሞ ሲቀርብ መሠረታዊ የርዕዮተ ዓለም ክርክር ይምሰል እንጂ ዞሮ ዞሮ የሥልጣን ሽኩቻ ነበር ማለት ይቻላል:: ይኸውም ባንድ ወገን ኢሕአፓ በብዙኃን ድርጅቶች (የመምህራን፣ ተማሪዎችና ሠራተኞች) ውስጥ በስፋት ሰርጎ የገባ በመሆኑ የሚቋቋመውን ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት እቆጣጠራለሁ የሚል እምነት ነበረው:: ባንፃሩ ደግሞ መኢሶን በዚህ ረገድ ገና ብዙ የሚቀረው ስለነበር እሱ ድርጅቱን አፈርጥሞ እስከሚረከበው ድረስ ሥልጣን በደርግ እጅ መቆየቱን እምብዛም አልጠላውም ነበር:: ስለዚህም ነው ወደ 1967 አጋማሽ ገደማ መኢሶን የትግል ስልት ለውጥ በማድረግ ደርግን ሙሉ በሙሉ ከመቃወም ወደ ሂሳዊ ድጋፍ የተሸጋገረው::

ያም ሆነ ይህ ግን፣ ደርግ ሥልጣን አስረክቦ ወደ ካምፕ የመመለስ አንዳችም ፍንጭ አላሳየም:: ወራት በዓመታት እየተተኩ በሄዱ ቁጥር እራሱን የአብዮቱ ዋና ጠባቂና አለኝታ ማድረግ ያዘ:: ወደ ካምፕ መመለስ ማለት አብዮቱን መክዳት ሆኖ ታየው:: «ያለምንም ደም» ብሎ የተነሳው ደርግ ደም ማፍሰስ ከጀመረ በኋላ ከሥልጣን መውረድ ማለት ራስን ለፍርድ ወይ ለበቀል አሳልፎ መስጠት ሆኖ አገኘው:: ስለሆነም ከሕዝብ የሚመጣውን የሥልጣን ጥያቄ ሲሆን በዘዴ ማለዘብ፣ ካልሆነም በኃይል መቅጨት ነበረበት:: እራሱን ጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ ያሰኘውም ከሕዝብ የቀረበውን የሽግግር ስልት ለራሱ በሚስማማ መንገድ ለመተርጎም ነው:: የሕዝባዊ ውክልና ጥያቄንም ለማስተንገስ መንግሥታዊና ሃይማኖታዊ ተቋሞችን፣ አሥራ አራቱን ክፍላተ ሀገርና ሕዝባዊና የሙያ ድርጅቶችን የሚወክሉ አባላት ያሉበት ብሔራዊ የመማክርት ሸንጎ ሰየመ::

ይህ የመሸንገያው ስልት ሲሆን፣ በዚህ በማይመለሱት ላይ ደግሞ ጠንካራ በትሩን አሳረፈባቸው:: በመጀመርያ የተቃዋሚ ሕዝባዊና የሙያ ድርጅቶች መሪዎችን አሰረ:: ወዝአደሩ የመሪዎቹን መታሰር ተቃውሞ ሲነሳ ደግሞ ያለ ርኅራኄ መታቸው:: ፍጥጫው ወደ ሠራዊቱም ጎራ ተዛምቶ የሕይወት መጥፋትን አስከተለ:: የደርግ በሥልጣን ላይ መደላደልን ከተቃወሙት ወገን ክቡር ዘበኛና የአርሚ አቪየሽን መሪዎቻቸውን አሳልፈው ለመስጠት ሲገደዱ፣ የመሐንዲስ ክፍል ግን አሻፈረኝ በማለቱ መስከረም 27 ቀን ለደርጉ (በተለይም ለአንደኛው ምክትል ሊቀ መንበር ለሻለቃ መንግሥቱ) ታማኝ የሆኑ ወታደሮች ካምፑን ሰብረው በመግባት በተከፈተው ተኩስ አምስት የመሐንዲስ ጦር አባላት ሲገደሉ አያሌዎች ለመቁሰልና ለመታሰር በቁ:: በዚህ ክስተትም አብዮቱ ያለምንም ደም ይጠናቀቃል የሚለው እምነት እንደ ጉም በነነ::

6.3 ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም በአሥመራ ስታዲዮም ከሕዝቡ ለተደረገለት የጋለ አቀባበል አፀፋውን ሲመልስ

የመስከረሙ ደም መፋሰስ የንትናቱውን የደም አልባ ምዕራፍ የዘጋውን ያህል መጭውን ፅልመትም የሚያረዳ ደወል ነበር:: ኅዳር 15፣ 1968 እሑድ ጠዋት በኢትዮጵያ ሬዲዮ የተላለፈውና የኢትዮጵያ ሕዝብን ብቻ ሳይሆን መላውን ዓለም ያስደነገጠው ዜና በአብዮቱ የደም ጎዳና ጉልህ ሥፍራ ይዞ የቆየ ክስተት ነው:: እንደተለመደው በወታደራዊ ማርሽ የታጀበው የደርግ መግለጫ የደርጉ ሊቀ መንበር ሌተና ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶምን ጨምሮ በስድሳ የቀድሞ ባለሥልጣናትና የደርግ ተቃዋሚዎች ላይ ኅዳር 14 ቀን «የፖለቲካ ውሳኔ» እንደተወሰደባቸው ለፈፈ:: በዚህም፣ ጄኔራሉ እጅ አልሰጥም ብሎ ቤቱ ተከቦ በተፈጠረው የተኩስ ልውውጥ ሲሞት የተቀሩት ሃምሳ ዘጠኙ ደግሞ ከእስር ተወስደው እንደተረሸኑ ለፍፏል:: ደርግ ባወጣው መግለጫ፣ በጄኔራሉ ላይ ያን ዓይነት የመጨረሻ እርምጃ ሊወስድ የተገደደው፣ አምባገነን ባሕሪ በማሳየቱ፣ ደርግንና ጦሩን የመከፋፈል ተግባራት በመፈፀሙና አኩርፎ ከሥራ ገበታ ራሱን በማግለሉ ነው ብሏል::

በመሠረቱ ግን መጥፊያው የሆነው ከተቀዳሚ ምክትል ሊቀ መንበሩ ከሌተና ኮሎኔል መንግሥቱ ጋር የነበራቸው ግንኙነት እየሻከረ መሄዱ ይመስላል:: በተለይም የኤርትራን ችግር እንዴት እንፍታው በሚለው ጥያቄ ዙርያ ጄኔራሉ ሰላማዊ አማራጭን ሲከተሉ፣ ኮሎኔሉ በኃይል የመተማመን ዝንባሌው የጎላ ነበር:: ሁለቱም ባላንጣዎች ቀደም ባሉት ሳምንታት ለተፃራሪ አቋማቸው ተቀባይነት ለማስገኘትና ደጋፊዎቻቸውን ለማብራከት በጦር ኃይሉች የተለያዩ ክፍሎች መግለጫዎች ሲሰጡ ቆይተዋል:: ከነዚህ ልዩነቶችም ባሻገር ለጄኔራሉ ሕይወት መጥፋት ዋናው ምክንያት ታሪካዊ ተልዕኮውን መፈፀሙ

ግን ይህ የአገር ቤቱ መኢሶን አመለካከት ከአገር ውጭ ካለው ... ጋር የሚጣጣም ሆኖ አልተገኘም:: ምክንያቱም የ«ጊዜያዊ ... መፈክር ግራው ክንፍ ሰፊውን ሕዝብ ለማደራጀት ካለበት የሚያዘናጋ ነው የሚል ጠንካራ አቋም አመራሩ ስለነበረው ነው:: ... ክንፍ አገር ቤት ከገባ በኋላም የሱ አቋም አይሎ ድርጅቱ ... ኋላም እምርሮ ሊታገለው በቃ:: በመፈክሩ ዙርያ ... መካከል የነበረው የጦፈ ክርክር በማርክሳዊ ቃላት ... መሠረታዊ የርዕዮተ ዓለም ክርክር ይምሰል እንጂ ዞሮ ዞሮ ... ማለት ይቻላል:: ይኸውም ባንድ ወገን ኢሕአፓ በብዙኃን ... ተማሪዎችና ሠራተኞች) ውስጥ በስፋት ሰርጎ የገባ ... ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት እቆጣጠራለሁ የሚል ... ደግሞ መኢሶን በዚህ ረገድ ገና ብዙ የሚቀረው ስለነበር ... እስከሚረከበው ድረስ ሥልጣን በደርግ እጅ መቆየቱን ... ነበር:: ስለዚህም ነው ወደ 1967 አጋማሽ ገደማ መኢሶን ... በማድረግ ደርግን ሙሉ በሙሉ ከመቃወም ወደ ሂሳዊ ... ገረው::

... ይህ ግን፣ ደርግ ሥልጣን አስረክቦ ወደ ካምፕ የመመለስ ... አላሳየም:: ወራት በዓመታት እየተተኩ በሄዱ ቁጥር እራሱን ... አለኝታ ማድረግ ያዘ:: ወደ ካምፕ መመለስ ማለት ... ሆኖ ታየው:: «ያለምንም ደም» ብሎ የተነሳው ደርግ ደም ... ከሥልጣን መውረድ ማለት ራስን ለፍርድ ወይ ለበቀል ... ሆኖ አገኘው:: ስለሆነም ከሕዝብ የሚመጣውን የሥልጣን ... ማለዘብ፣ ካልሆነም በኃይል መቀጨት ነበረበት:: እራሱን ... አስተዳደር ደርግ ያሰኘውም ከሕዝብ የቀረበውን የሽግግር ... መንገድ ለመተርጎም ነው:: የሕዝባዊ ውክልና ... መንግሥታዊና ሃይማኖታዊ ተቋሞችን፣ አሥራ አራቱን ... የሙያ ድርጅቶችን የሚወክሉ አባላት ያሉበት ብሔራዊ ... ሰየመ::

... መሸጋገያው ስልት ሲሆን፣ በዚህ በማይመለሱት ላይ ደግሞ ... አላፈለባቸው:: በመጀመርያ የተቃዋሚ ሕዝባዊና የሙያ ... አሰረ:: ወዝአደሩ የመሪዎቹን መታሰር ተቃውሞ ሲነሳ ... መታቸው:: ፍጥጫው ወደ ሠራዊቱም ጎራ ተዛምቶ ... አስከተለ:: የደርግ በሥልጣን ላይ መደላደልን ... ክቡር ዘበኛና የአርሚ አቪየሽን መሪዎቻቸውን አሳልፈው ... የመሐንዲስ ክፍል ግን አሻፈረኝ በማለቱ መስከረም 27 ቀን ... (ሁለተኛው ምክትል ሊቀ መንበር ለሻለቃ መንግሥቱ) ታማኝ ... ካምፑን ሰብረው በመግባት በተከፈተው ተኩስ አምስት ... አባላት ሲገደሉ አያሌዎች ለመቁሰልና ለመታሰር በቁ:: በዚህ ... ያለምንም ደም ይጠናቀቃል የሚለው እምነት እንደ ጉም

6.3 ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶም በአሥመራ ስታዲዮም ከሕዝቡ ለተደረገለት የጋለ አቀባበል አፀፋውን ሲመልስ

የመስከረሙ ደም መፋሰስ የንቅናቄውን የደም አልባ ምዕራፍ የዘጋውን ያህል መጭውን ፅልመትም የሚያረዳ ደወል ነበር:: ኅዳር 15፣ 1968 እሑድ ጠዋት በኢትዮጵያ ሬዲዮ የተላለፈውና የኢትዮጵያ ሕዝብን ብቻ ሳይሆን መላውን ዓለም ያስደነገጠው ዜና በአብዮቱ የደም ጎዳና ጉልህ ሥፍራ ይዞ የቆየ ክስተት ነው:: እንደተለመደው በወታደራዊ ማርሽ የታጀበው የደርግ መግለጫ የደርጉ ሊቀ መንበር ሌተና ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶምን ጨምሮ በስድሳ የቀድሞ ባለሥልጣኖችና የደርግ ተቃዋሚዎች ላይ ኅዳር 14 ቀን «የፖለቲካ ውሳኔ» እንደተወሰደባቸው ለፈፈ:: በዚህም፣ ጄኔራሉ እጅ አልሰጥም ብሎ ቤቱ ተከቦ በተፈጠረው የተኩስ ልውውጥ ሲሞት የተቀሩት ሃምሳ ዘጠኙ ደግሞ ከእስር ተወስደው እንደተረሸኑ ለፍፏል:: ደርግ ባወጣው መግለጫ፣ በጄኔራሉ ላይ ያን ዓይነት የመጨረሻ እርምጃ ሊወስድ የተገደደው፣ አምባገነን ባሕሪ በማሳየቱ፣ ደርግንና ጦሩን የመከፋፈል ተግባራት በመፈፀሙና አኩርፎ ከሥራ ገበታ ራሱን በማግለሉ ነው ብሏል::

በመሠረቱ ግን መጥፊያው የሆነው ከተቀዳሚ ምክትል ሊቀ መንበሩ ከሌተና ኮሎኔል መንግሥቱ ጋር የነበራቸው ግንኙነት እየሻከረ መሄዱ ይመስላል:: በተለይም የኤርትራን ችግር እንዴት እንፍታው በሚለው ጥያቄ ዙርያ ጄኔራሉ ሰላማዊ አማራጭን ሲከተል፣ ኮሎኔሉ በኃይል የመተማመን ዝንባሌው የጎላ ነበር:: ሁለቱም ባላንጣዎች ቀደም ባሉት ሳምንታት ለተፃራሪ አቋማቸው ተቀባይነት ለማስገኘትና ደጋፊዎቻቸውን ለማበራከት በጦር ኃይሎች የተለያዩ ክፍሎች መግለጫዎች ሲሰጡ ቆይተዋል:: ከነዚህ ልዩነቶችም ባሻገር ለጄኔራሉ ሕይወት መጥፋት ዋናው ምክንያት ታሪካዊ ተልዕኮውን መፈፀሙ

ነው ማለቱ የተሻለ ተአማኒነት ይኖረዋል። እስከተወሰነ ደረጃ ድረስ፣ በሕዝብ ዘንድ በውል ያልታወቁት የደርግ አባላት የጄኔራሉን ስም ጋሻና ከለላ አድርገው መንቀሳቀሳቸው አያሌ ጠቀሜታ ነበረው። እያደር ግን፣ ጄኔራሉም የራሱን የሥልጣን ፍላጎት ማሳየቱ ስላልቀረና፣ ከደርግ አባላት መካከልም በተለይ እንደ ሌተና ኮሎኔል መንግሥቱ ያሉት የራሳቸው የሥልጣን አጀንዳ ስለነበራቸው፤ ጄኔራሉ ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ እያመዘነ መጣ። ስለዚህ በግብፅ በ1940ዎቹ እንደታየው እነ ኮሎኔል ናስር ጄኔራል ነጊብን መጀመርያ ለሽፋን ተጠቅመው ገለል እንዳደረጉት ሁሉ፣ እነ ኮሎኔል መንግሥቱም ጄኔራል አማንን አስወገዱት። ትልቁ ልዩነት የግብፁ ጄኔራል ሕይወቱ ሲተርፍ ኢትዮጵያዊው ሕይወቱ ማለፉ ነው።

የጄኔራሉን ሞት አስከትሎ የተረሸኑት እስረኞች ባብዛኛው መሣፍንት፣ የቤተ መንግሥት ባለሟሎች፣ ሚኒስትሮች፣ የጦር አዛዦችና የጠቅላይ ግዛት እንደራሴዎች ነበሩ። ስለሆነም በተለምዶ «ስድሳ የቀድሞው መንግሥት ባለሥልጣኖች» እንደተገደሉ ተደርጎ ሲወሳ ቆይቷል። የደርግን መግለጫ በቅጡ ለተከታተለው ከስድሳዎቹ መኻል በቀድሞው ሥርዓት ምንም ሚና ያልነበራቸው፣ ግን የደርግን የፖለቲካ ሥልጣን መያዝ በመቃወማቸው ብቻ በዚሁ አጋጣሚ አብረው የተረሸኑ መኰንኖችና ወታደሮች እንደነበሩ ግልፅ ነው። በሚቀጥሉት ዓመታትም ደርግ ይህን «ሁለት ወፍ ባንድ ድንጋይ» በመምታት በሚወስዳቸው እርምጃዎች ምክንያት ሊነሳ የሚችለውን ተቃውሞ የማደናገር ስልት ካንዴም ሁለቴ ሲጠቀምበት ታይቷል።

የጄኔራሉ ሞትና የሃምሳ ዘጠኙ እስረኞች መረሸን ያለው ትስስር በውል አይታወቅም። ያም ሆነ ይህ ግን እስረኞቹ አደረሱት የተባለውን በደል የሚያጣራ መርማሪ ኮሚሽን ተቋቁሞ የማጣራት ሥራውን በጀመረበት ወቅት እንዲህ ያለው ፍርደ ገምድል እርምጃ መወሰዱ፤ ኮሚሽኑን ትርጉም አልባ ከማድረጉም በላይ የወደፊቱም የደርግ አካሄድ ምን ያህል ፍትሓዊ እንደሚሆን በእጅጉ የሚያጠራጥር ነበር። ይህ ያለፍርድ መግደል አባዜም ማሳረጊያው እስካሁንም ጠባሳው ያልጠፋው «ቀይ ሽብር» ሆነ። ደም በማፍሰስ የተሳሰሩት የደርግ አባላትም ከእንግዲህ ወደኋላ መመለስ እንደማይችሉ ስለተረዱ የፖለቲካ አቋማቸውን ይበልጥ እያከረሩ መጡ። ምናልባት እስከዚያን ጊዜ ድረስ በፈጠራቸው የቀድሞው ሥርዓትና በአብዮታዊው ንቅናቄ መካከል ሲናውዙ ነበር ቢባልም፣ ከዚያን ጊዜ በኋላ ግን ከቀድሞው ሥርዓት ጋር የሚያገናኛቸውን እትብት ቆርጠው ዕድላቸውን ከአብዮታዊው ንቅናቄ ጋር ሙሉ በሙሉ አስተሳሰሩ። ስለሆነም በተከታታይ ለረጅም ጊዜ መለያቸው የሆኑትን አብዮታዊ እርምጃዎች ወሰዱ።

ከነዚህም እርምጃዎች ቀዳሚ የሆነው የገጠሩን ሕይወት ላንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ለመቀየር የነደፉትን ፕሮግራም ተግባራዊ ለማድረግ መንቀሳቀሳቸው ነው። ይህ ከጊዜ በኋላ «ብሔራዊ የእድገት በኅብረት ዘመቻ» የተባለው ፕሮግራም መጀመርያ የተሰነዘረው ደርግ ሥልጣን ከመያዙ ወደ አንድ ሳምንት ግድም ነው። ዓላማውም የሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤቶችና የከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ተማሪዎችንና መምህራንን ወደ ገጠር በማዝመት

6.4 ከዘማች ተማሪዎች የዕለት ተዕለት ተግባር አንዱ ውሃ መቅዳት ነበር

የ«ኢትዮጵያ ትቅደም»ን መርህ መሠረት ያደረጉ የልማት እንቅስቃሴዎችን እንዲመሩ ለማድረግ ነበር። ፕሮግራሙ በቅን ልቦና አገሪቱን ከኋላ ቀርነት ለማውጣት ታልሞ የተነደፈ ሊሆን ቢችልም፤ ደርግ የሥልጣን ተፋላሚዎቹን በልማት ስም ወደ ገጠር በማግለል በሥልጣን ኮርቻ ላይ ለመደላደል የቀመመው ስልት ነው በማለት በተለይ በኋላ በኢሕአፓ ስር የተሰለፉት ግራ ክንፍ ኃይሎች ተቃወሙት።

ይህንኑ ተቃውሞ ለማለዘብም ደርግ አንዳንድ እርምጃዎች መውሰድ ነበረበት። በተለይም በምሁራኑ ዘንድ ሰፍኖ ወደነበረው የሶሻሊስት ርዕዮተ ዓለም ቀረብ ለማለት ይመስላል እምብዛም ተቀባይነት ያላገኘውን የ«ኢትዮጵያ ትቅደም» መፈክር በመከለስ መመሪያዬ «ኅብረተሰባዊነት» ነው አለ። የምሁራኑን ማርክሳዊ ርዕዮት ባዕድነት ለማመላከትም «ኅብረተሰባዊነት» ሙሉ በሙሉ አገር-በቀል መሆኑን አበክሮ ገለፀ። የሂደቱ አቅጣጫ በሌሎች አፍሪቃ አገሮች እንደታየው ኢትዮጵያዊ ሶሻሊዝም ለመከተል ነው። ይሁን እንጂ አዲሱ መርህም ቢሆን ከመጀመርያው መፈክር እምብዛም ግልፅ ያልሆነና የተለያዩ እምነቶችና መርሀ-ግብሮች የተጨናነቁበት ሁኔታ ከመሆን አልዳነም።

ዘማቾቹ ወደየምድብ ሥፍራዎቻቸው ከመሰማራታቸው በፊት ታኅሣሥ 12 ቀን 1967 ጃንሜዳ ላይ ትልቅ የሰልፍ ትርኢት አደረጉ። በዚህም ጊዜ የደርግ አባላት ለመጀመርያ ጊዜ ገሀድ ወጥተው ለሕዝብ ታዩ። በተለይም መንግሥቱን ዘማቾቹ «መንጌ! መንጌ!» እያሉ በጋለ ስሜት ያደረጉለት አቀባበል በመሪነት ሥፍራው ላይ ተደላድሎ እንዲቆይ የልብ ልብ ሳይሰጠው አልቀረም። ምንም እንኳ መጀመርያ በዘመቻው ዙርያ ብዙ ክርክርና አታካራ የነበረ ቢሆንም፤ አንዴ

6.4 ከዘማች ተማሪዎች የዕለት ተዕለት ተግባር አንዱ ውሃ መቅዳት ነበር

የ«ኢትዮጵያ ትቅደም»ን መርህ መሠረት ያደረጉ የልማት እንቅስቃሴዎችን እንዲመሩ ለማድረግ ነበር:: ፕሮግራሙ በቅን ልቦና አገሪቱን ከኋላ ቀርነት ለማውጣት ታልሞ የተነደፈ ሊሆን ቢችልም፣ ደርግ የሥልጣን ተፋላሚዎቹን በልማት ስም ወደ ገጠር በማግለል በሥልጣን ኮርቻ ላይ ለመደላደል የቀመመው ስልት ነው በማለት በተለይ በኋላ በኢሕአፓ ስር የተሰለፉት ግራ ክንፍ ኃይሎች ተቃወሙት::

ይህንኑ ተቃውሞ ለማለዘብም ደርግ አንዳንድ እርምጃዎች መውሰድ ነበረበት:: በተለይም በምሁራኑ ዘንድ ሰፍና ወደነበረው የሶሻሊስት ርዕዮተ ዓለም ቀረብ ለማለት ይመስላል እምብዛም ተቀባይነት ያላገኘውን የ«ኢትዮጵያ ትቅደም» መፈክር በመከለስ መመሪያዩ «ኅብረተሰባዊነት» ነው አለ:: የምሁራኑን ማርክሳዊ ርዕዮት ባዕድነት ለማመላከትም «ኅብረተሰባዊነት» ሙሉ በሙሉ አገር-በቀል መሆኑን አበክሮ ገለፀ:: የሂደቱ አቅጣጫ በሌሎች አፍሪቃ አገሮች እንደታየው ኢትዮጵያዊ ሶሻሊዝም ለመከተል ነው:: ይሁን እንጂ አዲሱ መርህም ቢሆን ከመጀመርያው መፈክር እምብዛም ግልፅ ያልሆነና የተለያዩ እምነቶችና መርሀ-ግብሮች የተጨናነቁበት ሁኔታ ከመሆን አልዳነም::

ዘማቾቹ ወደየምድብ ሥፍራዎቻቸው ከመሰማራታቸው በፊት ታኅሣሥ 12 ቀን 1967 ጃንሜዳ ላይ ትልቅ የሰልፍ ትርኢት አደረጉ:: በዚህም ጊዜ የደርግ አባላት ለመጀመርያ ጊዜ ገሀድ ወጥተው ለሕዝብ ታዩ:: በተለይም መንግሥቱን ዘማቾቹ «መንጌ! መንጌ!» እያሉ በጋለ ስሜት ያደረጉለት አቀባበል በመሪነት ሥፍራው ላይ ተደላድሎ እንዲቀይ የልብ ልብ ሳይሰጠው አልቀረም:: ምንም እንኳ መጀመርያ በዘመቻው ዙርያ ብዙ ክርክርና አታካራ የነበረ ቢሆንም፣ አንዱ

ከዘመቱ በኋላ ዘማቾቹ በሙሉ ስሜት የገጠሩን ሕይወት የመለወጡን ተግባር ተያያዙት። በተለይም በናፍቆት ይጠብቁት የነበረው የመሬት ስሪት አዋጅ የካቲት 25 ቀን ከወጣ በኋላ፣ አዋጁን ተግባራዊ ለማድረግ በሙሉ ኃይላቸውና በጋለ ስሜት ተንቀሳቀሱ። ይሁን እንጂ ይህ እንቅስቃሴያቸው ሳይውል ሳያድር ከደርግ አባላትና ከሌሎች የመንግሥት ሹማምንት ጋር አጋጫቸው። ተማሪዎቹ አዋጁን በመተግበሩ ላይ ጭቁኑን አርሶ አደር ያሳተፈ ስልት ሲከተሉ፣ የደርግ ባለሥልጣኖች የመረጡት ስልት ደግሞ ቢሮክራሲያዊ ነበር። እያደርም የዘመቻ ጣቢያዎች ደርግና ደጋፊዎቹ ባንድ ወገን፣ ደርግን አምርሮ የሚቃወመው የኢሕአፓ አባላትና ደጋፊዎቹ በሌላ ወገን የሚፋለሙበት መድረክ ሆነ። ዘመቻው እየተራዘመ በሄደ ቁጥር ተቃዋሚዎቹ ምድብ ጣቢያዎቻቸውን እየተዉ ወሳኙ የፖለቲካ ፍልሚያ ወደሚካሄድበት ወደሀገሪቱ ርዕሰ ከተማ መመለስ ጀመሩ።

ደርግ መሬትን የ«ሕዝብ» (እንደ እውነቱ ከሆነ የመንግሥት) ያደረገውን አዋጅ የካቲት 25፣ 1967 ከማውጣቱ ቀደም ብሎ የንግድ፣ የኢንዱስትሪና የገንዘብ ተቋማትን ወርሶ ነበር። በሐምሌ 19 ደግሞ የከተማ መሬትንና ትርፍ ቤቶችን የመንግሥት ያደረገው አዋጅ ታወጀ። እነዚህ ተከታታይ እርምጃዎች ደርግ እስከ ፍፃሜ መንግሥቱ ድረስ ሲመካባቸውና ሲኩራራባቸው የነበሩ እርምጃዎች ሆኑ። በተለይ እንደ አብዮት በዓል (መስከረም 2) ባሉ በዓላት እነዚህን «ድሎች» የማይዘረዝር ንግግር ከቶም አይታሰብም ነበር። ይሁን እንጂ እያደር የነዚህ እርምጃዎች ሕዝባዊ ፋይዳ በእጅጉ አጠያያቂ እየሆነ መጣ። በመሠረቱ፣ ውጤታቸው የሀገር ሀብትን ከግል ወደ መንግሥት እጅ ማዘዋወር ነበር። ስለሆነም፣ ወትሮም ገደብየለሽ ሥልጣን የነበረው መንግሥት አሁን ፈላጭ ቆራጭ ሆነ። መንግሥት ቀጭም ሽላሚም ሆኖ ኅብረተሰቡን ሙሉ በሙሉ ከመዳፉ ሥር አደረገው። በሌላ አነጋገር መንግሥት በቁጥጥሩ ሥር ያደረጋቸው የኢኮኖሚ አውታሮች ፍፁማዊ የሥልጣን መረብ ለመዘርጋት የተደላደለ መሠረት ሰጡት። የሀገር ኢኮኖሚ በቢሮክራሲው ቁጥጥር ስር እየሆነ በሄደ ቁጥርም የግሉ ዘርፍ እየሟሸሸና እየቀጨጨ ሄደ።

ይህ ማለት ግን የመሬት አዋጁ የነበረውን ታሪካዊ ፋይዳ ለማንኳሰስ አይደለም። እያሌ ተራማጅ ኢትዮጵያውያን በፅኑ የታገሉትን የዘመናት ብሶት ለማስወገድ የታለመ በመሆኑ ትልቅ ግምት የሚሰጠው ነው። በሃያኛው መቶ ዓመት መጀመርያዎቹ ዐሥርተ ዓመታት ተራማጅ ምሁራን የገባሩ ዕዳና እሳር እንዲቀልለት በአፅንዖትና በስሜት ታግለዋል። በተድበሰበሰ መልክም ቢሆን የ1953 መፈንቅለ መንግሥት መሪዎችም የእርሻ ምርትን ለማስፋፋት ቃል ገብተዋል። በ1957 ደግሞ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች «መሬት ለአራሹ» ብለው ሰልፍ በመውጣት አብዮታዊ ፈር ቀደዋል። ያ መፈክርም ለዓመታት ሲያስተጋባ ቆይቶ የቀድሞውን ሥርዓት ግብአተ ሞት አፋጥኗል። የ1967ቱ የመሬት አዋጅም ከሁሉም በላይ የዚያ መፈክር ውጤት ነው ማለት ይቻላል። የእንዳልካቸው ካቢኔም ቢሆን የጥያቄውን መሠረታዊነት በመገንዘብ መጋቢት 27 ባወጣው የፖሊሲ መግለጫ በመሬት ይዞታዎች ላይ የአንድ ሺ ሄክታር ጣራ በመደንገግና ወደፊት የሚሰጡ ማሳዎች መሬት ለሌላቸው ብቻ እንደሚሆን ቃል በመግባት አንገብጋቢ ለነበረው የሕዝብ ጥያቄ የበኩሉን መልስ ለመስጠት ተገዷል።

6.5 የገጠርን መሬት ለሕዝብ ያደረገውን አዋጅ በመደገፍ የወጣው ሕዝባዊ ሰልፍ ከከፊሉ።

በየካቲት 1966 አብዮቱ ከፈነዳበት ጊዜ ጀምሮም፣ የመሬት ጥያቄና መፍትሔው በአገሪቱ ጋዜጦች ዋና የመወያያ ርእስ ሆነው ቆይተዋል። ክርክሩና ውይይቱ በመንግሥት ጋዜጦች፣ በኅቡዕ ጋዜጦችና በተለይም ጉዳዩ በቀጥታ በሚመለከታቸው እንደ መሬት ይዞታ ሚኒስቴርና የጭላሉ እርሻ ልማት ድርጅት ባሉ መሥሪያ ቤቶች ይካሄድ ነበር። ክርክሩ ያተኮረባቸው ዋና ዋና ነጥቦችም መፍትሔው መሠረት የሚያደርገው ምርታማነትን ነው ወይስ ፍትሕን፣ የሚመጣውስ ከላይ ነው ወይስ ከታች፣ መሬት የግል ይሆናል ወይስ የጋራ ነበሩ።

ከዚህ ሁሉ ክርክርና ውጣ ውረድ በኋላ ነበር ደርግ በየካቲት 25 ቀን 1967 በስር ነቀልነቱ ወደር ያልተገኘለትንና እከራሪ የግራ ተቃዋሚዎቹን እንኳ ያስገረመውን የመሬት አዋጅ ይፋ ያደረገው። አዋጁ የግል የመሬት ይዞታን የሚያስወግድና የገጠር መሬት የማይሸጥ፣ በሊዝ የማይተላለፍና በዋስትናም የማይያዝ መሆኑን ደነገገ። ጭሰኝነትን ያስቀረው አዋጅ የመሬት ይዞታን በአሥር ሄክታር ሲወስን፣ አርሶ አደሩም በመሬቱ ላይ የሚኖረው መብት በጥቅም ላይ ከማዋል ያለፈ እንደማይሆን አወጀ። አዋጁን ተግባራዊ ያደርጉ ዘንድና ወደፊትም እንደ አስፈላጊነቱ የመሬት ድልድል የማድረግ ሥልጣን ያላቸውን የገበሬዎች ማኅበር አቋቋመ። ከአዋጁ ቀጥተኛ ውጤቶች አንዱ የቅድመ-አብዮት ኢትዮጵያ ዓይነተኛ ባሕሪ የነበረውን የመሬት ሙግት ማስቀረቱ ነው።

በሙሉ ስሜት የገጠሩን ሕይወት የመለወጡን ተግባር በናፍቆት ይጠብቁት የነበረው የመሬት ስሪት አዋጅ በኋላ፤ አዋጁን ተግባራዊ ለማድረግ በሙሉ ኃይላቸውና ተንቀሳቀሱ:: ይሁን እንጂ ይህ እንቅስቃሴያቸው ሳይውል ሳያድር ከሌሎች የመንግሥት ሹማምንት ጋር አጋጫቸው:: ተማሪዎቹ ጭቁኑን አርሶ አደር ያሳተፈ ስልት ሲከተሉ፤ የደርግ የመረጠው ስልት ደግሞ ቢሮክራሲያዊ ነበር:: እያደርም የዘመቻ ገበሬዎቹ ባንድ ወገን፤ ደርግን አምርሮ የሚቃወመው ገበሬዎቹ በሌላ ወገን የሚፋለሙበት መድረክ ሆነ:: በሄደ ቁጥር ተቃዋሚዎቹ ምድብ ጣቢያዎቻቸውን የፓለቲካ ፍልሚያ ወደሚካሄድበት ወደሀገሪቱ ርዕሰ ከተማ ...

ደርግ የካቲት መሬትን የ«ሕዝብ» (እንደ እውነቱ ከሆነ የመንግሥት) ያደረገውን 25፤ 1967 ከማውጣቱ ቀደም ብሎ የንግድ፤ የኢንዱስትሪና ወርሶ ነበር:: በሐምሌ 19 ደግሞ የከተማ መሬትንና ትርፍ ያደረገው አዋጅ ታወጀ:: እነዚህ ተከታታይ እርምጃዎች መንግሥቱ ድረስ ሲመካባቸውና ሲኩራራባቸው የነበሩ በ... ላይ እንደ አብዮት በዓል (መስከረም 2) ባሉ በዓላት የሚ ይዘረዝር ንግግር ከቶም አይታሰብም ነበር:: ይሁን እንጂ እርምጃዎች ሕዝባዊ ፋይዳ በእጅጉ አጠያያቂ እየሆነ መጣ:: ውጤታቸው የሀገር ሀብትን ከግል ወደ መንግሥት እጅ ማዘዋወር ወ...ርም ገደብየለሽ ሥልጣን የነበረው መንግሥት አሁን መንግሥት ቀጭም ሸላሚም ሆኖ ኅብረተሰቡን ሙሉ አደረገው:: በሌላ አነጋገር መንግሥት በቁጥጥሩ ሥር አውታሮች ፍፁማዊ የሥልጣን መረብ ለመዘርጋት ሰጡት:: የሀገር ኤኮኖሚ በቢሮክራሲው ቁጥጥር ስር እየሆነ የግሉ ዘርፍ እየሟሸሸና እየቀጨጨ ሄደ::

ይህ ማለት ግን የመሬት አዋጁ የነበረውን ታሪካዊ ፋይዳ ለማንኳሰስ ተራማጅ ኢትዮጵያውያን በፅኑ የታገሉትን የዘመናት ብሶት በመሆኑ ትልቅ ግምት የሚሰጠው ነው:: በሃያኛው መቶ ... ዓመታት ተራማጅ ምሁራን የገባሩ ዕዳና አሳር በስሜት ታግለዋል:: በተድበሰበሰ መልክም ቢሆን መንግሥት መሪዎችም የእርሻ ምርትን ለማስፋፋት ቃል በ1957 ደግሞ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች «መሬት ለአራሹ» ብለው አብዮታዊ ፈር ቀደዋል:: ያ መፈክርም ለዓመታት ሲያስተጋባ ሥርዓት ግብአተ ሞት አፋጥኗል:: የ1967ቱ የመሬት በላይ የዚያ መፈክር ውጤት ነው ማለት ይቻላል:: ቢሆን የጥያቄውን መሠረታዊነት በመገንዘብ መጋቢት 27 መግለጫ በመሬት ይዞታዎች ላይ የአንድ ሺ ሄክታር ጣራ የሚሰጡ ማሳዎች መሬት ለሌላቸው ብቻ እንደሚሆን ቃል ለነበረው የሕዝብ ጥያቄ የበኩሉን መልስ ለመስጠት

6.5 የገጠርን መሬት ለሕዝብ ያደረገውን አዋጅ በመደገፍ የወጣው ሕዝባዊ ሰልፍ በከፊል::

በየካቲት 1966 አብዮቱ ከፈነዳበት ጊዜ ጀምሮም፣ የመሬት ጥያቄና መፍትኄው በአገሪቱ ጋዜጦች ዋና የመወያያ ርእስ ሆነው ቆይተዋል:: ክርክሩና ውይይቱ በመንግሥት ጋዜጦች፣ በኅቡዕ ጋዜጦችና በተለይም ጉዳዩ በቀጥታ በሚመለከታቸው እንደ መሬት ይዞታ ሚኒስቴርና የጭላሎ እርሻ ልማት ድርጅት ባሉ መሥሪያ ቤቶች ይካሄድ ነበር:: ክርክሩ ያተኮረባቸው ዋና ዋና ነጥቦችም መፍትኄው መሠረት የሚያደርገው ምርታማነትን ነው ወይስ ፍትሕን፣ የሚመጣውስ ከላይ ነው ወይስ ከታች፣ መሬት የግል ይሆናል ወይስ የጋራ ነበሩ::

ከዚህ ሁሉ ክርክርና ውጣ ውረድ በኋላ ነበር ደርግ በየካቲት 25 ቀን 1967 በስር ነቀልነቱ ወደር ያልተገኘለትንና አክራሪ የግራ ተቃዋሚዎቹን እንኳ ያስገረመውን የመሬት አዋጅ ይፋ ያደረገው:: አዋጁ የግል የመሬት ይዞታን የሚያስወግድና የገጠር መሬት የማይሸጥ፣ በሊዝ የማይተላለፍና በዋስትናም የማይያዝ መሆኑን ደነገገ:: ጭሰኝነትን ያስቀረው አዋጅ የመሬት ይዞታን በአሥር ሄክታር ሲወስን፣ አርሶ አደሩም በመሬቱ ላይ የሚኖረው መብት በጥቅም ላይ ከማዋል ያለፈ እንደማይሆን አወጀ:: አዋጁን ተግባራዊ ያደርጉ ዘንድና ወደፊትም እንደ አስፈላጊነቱ የመሬት ድልድል የማድረግ ሥልጣን ያላቸውን የገበሬዎች ማኅበር አቋቋመ:: ከአዋጁ ቀጥተኛ ውጤቶች አንዱ የቅድመ-አብዮት ኢትዮጵያ ዓይነተኛ ባሕሪ የነበረውን የመሬት ሙግት ማስቀረቱ ነው::

የአዋጁ ታሪካዊ ፋይዳ የመሬት ከበርቴውን መደብ ማስወገድ ሲሆን፣ ዋነኛ ተጠቃሚዎቹም ጭሰኞችና መሬት አልባ አርሶ አደሮች ነበሩ። አዋጁ በተጠቃሚነት ደረጃም ብቻ ቢሆን ባለመሬት ያደረጋቸው ባብዛኛው በደቡባዊ የሀገሪቱ ክፍል ይገኙ የነበሩ እነዚህ ጭቁን ዜጎች ለሚቀጥሉት ሁለት አሥርተ ዓመታት ያህል ለደርግ የሥልጣን መደላድል ፅኑ መሠረት ሊሆኑ በቅተዋል። ይሁን እንጂ ለዚያኑ ዓመታት ያህል ሳያባራ በተካሄደው ጦርነት ተማገዱ እንጂ ኑሯቸውን በማሻሻል ረገድ ይህ ነው የሚባል ያገኙት ጠቀሜታ አልነበረም። የችግሩ ምንጭ አርሶ አደሩ በተመደበለት መሬት ከመጠቀም አልፎ ባለቤት መሆን አለመቻሉ ነው። ይህም አልበቃ ብሎ መንግሥት የአርሶ አደሩን ኑሮ ከመቼውም በበለጠ ሁኔታ የሚቆጣጠሩና ነፃነቱን በብርቱ የሚሸብቡ እርምጃዎች ወሰደ። ከነዚህም መካከል አርሶ አደሩ ምርቱን መንግሥት በደነገገው (ዝቅተኛ) ዋጋ ለመንግሥት ብቻ እንዲያቀርብ ተብሎ የተቋቋመው የእርሻ ሰብል ገበያ ድርጅት፣ በፈቃደኝነት ላይ ያልተመሠረተ የሰፈራ ፕሮግራምና የጋራ እርሻ፣ እንዲሁም አርሶ አደሩ ያልመከረበትና ያልዘከረበት የመንደር ምሥረታ ፕሮግራምን መጥቀስ ይቻላል። እነዚህ እምብዛም ተወዳጅነት ያልነበራቸው የደርግ እርምጃዎች በተለይ በሰሜኑ የሀገሪቱ ክፍል አርሶ አደሩ ከፍተኛ ብሶት እንዲሰማውና ብሎም ከኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዴግ) ጎን በመሰለፍ ደርግን ለመጣል እንዲዘምት አስተዋፅኦ አድርገዋል።

የከተማ መሬትንና ትርፍ ቤቶችን የመንግሥት ያደረገውም አዋጅ ቢሆን፣ ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ፍትሕን ለማምጣት እንደተወሰደ ቅን እርምጃ ብቻ አድርጎ ማየት ያዳግታል። እርግጥ ነው የቀድሞው ገዢ መደብ የኢኮኖሚ መሠረት ከገጠር መሬት በተጨማሪ በከተማ ቦታ ሽያጭና ቤት ኪራይ ላይም የነበረ በመሆኑ ያን መደብ በማዳከም ረገድ ጉልህ አስተዋጽኦ አድርጓል። ይሁን እንጂ አዋጁ ለመንግሥት ውርስ የዳረገው የከበርቴውን ቪላና ፎቅ ብቻ ሳይሆን የጭቁኑንም ደሳሳ ጎጆ ነው። ስለሆነም የነገሩ ኢፍትሐዊነት እንዳለ ሆኖ፣ እነዚህን ጎጆዎች እንዲያስተዳድሩ ሥልጣን የተሰጣቸው የከተማ ነዋሪዎች ማኅበራት (በተለምዶ አነጋገር ቀበሌዎች) በተለይ ጎጆዎቹን እንጠግናለን ካሉ የሚጠብቃቸው ከትርፍ ይልቅ ኪሳራ ነው። እያደር ግልፅ እየሆነ እንደመጣው ግን የቀበሌዎች ሚና ካስተዳደር ይልቅ ቁጥጥር ላይ ያተኮረ ነበር። የገበሬዎች ማኅበራት አርሶ አደሩን ከደርግ መዳፍ ስር እንዳደረጉት ሁሉ፣ አዲስ አድራሽ የተሰጠው እያንዳንዱ የከተማ ነዋሪም በቀበሌዎች አማካይነት ሕይወቱና እንቅስቃሴው በመንግሥት ቁጥጥር ስር ዋለ። በሚቀጥሉት ዓመታትም ቀበሌዎች የደርግና የኢሕአፓ መፋለሚያ መድረኮች ሆኑ። የኢሕአፓ ታጣቂዎች የቀበሌ መሪዎችን እያደኑ ሲገድሉ፣ ቀበሌዎች በተለይም የአብዮት ጥበቃ ጓዶች፣ የኢሕአፓ አባላትንና ደጋፊዎች እስከ «ቀይ ሽብር» በዘለቀ የአፀፋ ምት በየአደባባዩና በየእስር ቤቱ ገደሉ።

ደርግ በማርክሳዊ ርዕዮት ጎዳና

ደርግ በታሪክ የሚታወቀው በ20ኛው መቶ ዓመት ብቅ ካሉት እጅግ ቀናናዊ ማርክሳዊ መንግሥታት እንዱ በመሆኑ ነው። እስከ ዕለተ ሞቱም በዚህ ማርክሳዊ ማንነቱ ራሱን ሲያሞካሽ ቆየ። ይሁን እንጂ፣ መቶ አሥር ግድም የሆኑት የደርግ አባላት በ1966 አጋማሽ ላይ አራተኛ ክፍለ ጦር መሽገው የሀገሪቱ የወደፊት ዕጣ ፈንታ ምን ይሁን ብለው ሲመክሩ፣ ሳይንሳዊ ሶሻሊዝምን በኢትዮጵያ ውስጥ ስርጎ የማስገባቱ ጉዳይ ከአብዛኞቹ ኅሊና እጅግ የራቀ ነበር። መመሪያቸው ያደረጉት «ኢትዮጵያ ትቅደም» የሚለው መፈክር ግፋ ቢል አገር ወዳድነትን የሚጠቁም ነበር። በታኅሣሥ ወር ባብዛኛው የእድገት በኅብረት ዘማቾችን ለማስደሰት ሲባል ወደ «ኅብረተሰብዓዊነት» ሲኀለምስም ዓላማው «ኢትዮጵያዊ ሶሻሊዝም»ን እንጂ ሳይንሳዊ ሶሻሊዝምን ለማስረፅ አልነበረም።

ይሁንና ደርግ ፈራ ተባ ሲል የያዘው የሶሻሊስት ፈር ወደፊት የሚከተለውን የርዕዮተ ዓለም አቅጣጫ አመልካች ነበር። ያንን ፈር መልቀቁ እያደር አስቸጋሪ ብቻ ሳይሆን የማይታሰብ እየሆነ መጣ። የዚህንም ዋነኛ ምክንያት ለመረዳት ተማሪዎች በኢትዮጵያ አብዮት አመጣጥና ሂደት ላይ የነበራቸውን ወሳኝ ሚና ማጤን ያስፈልጋል። እንደ እውነቱ ከሆነ መለዮ ለባሹ በየካቲት 1966 ሕዝባዊ አመፅ ውስጥ ብቅ ያለው ባመዛኙ ከሙያው ጋር የተያያዙ ብሶቶችን ይዞ ነው (የደመወዝ ጭማሪ፣ የኑሮ ሁኔታ መሻሻል፣ ወዘተ)። ጥቅማቸውን አስከብረው ወደ ካምፖቻቸው ለመመለስ ሲያስቡ፣ «ወቱ ደሞዟን አስጨምራ ወደ ካምፕ ተመለሰች» የሚለው የተማሪዎችና የሌሎች ሲቪል ወገኖች ጉንተላና ወቀሳ ነው መለዮ ለባሹን ወደ ፖለቲካው መድረክ የገፋፋው። እያደርም ደርግ ሥልጣን ለመያዝ ብቻ ሳይሆን በሥልጣን ላይ ለመቆየት ከፈለገ እየገነነ ከመጣው ማርክሳዊ ርዕዮት ውጭ አማራጭ እንደሌለው እየተገነዘበ መጣ።

ከ1966 እስከ 1968 ድረስ ባሉት ሁለት ዓመታት ደርግ ከዚህ ርዕዮት ጋር ለመተዋወቅ ብቻ ሳይሆን ከማንም ያላነሰ ክህሎት አለኝ ለማለት ያላሰለሰ ጥረት ማድረግ ነበረበት። ሁልጊዜ አንድ እርምጃ ወደፊት ቀድሞ ከሚገኘው የግራ ክንፍ ኃይል ጋር ለመስተካከልና ብሎም ለማለፍ የነበረው ትግልና ጥረት ቀላል አልነበረም። ጥረቱም ተሳክቶ በሚያዝያ 1968 ደርግ የመጨረሻውን ርዕዮተ ዓለማዊ እመርታ በማድረግ፣ የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮትን በመመሪያነት አወጀ። በዚህ ድርጊቱም እየቀደመ ሲያስቸግረው ከነበረው የግራ ክንፍ የፖለቲካ ቡድን ጋር ተስተካከለ ማለት ይቻላል። ከዚያ የሚቀጥለው እርምጃ ራሱን የሠፊውንና የጭቁኑን ሕዝብ ትግል በግንባር ቀደምነት ለመምራት በታሪክ የታጨ ብቸኛ የፖለቲካ ኃይል አርጎ ማየቱ ነው።

ይህን አስደናቂ የደርግ የርዕዮተ ዓለም ጉዞ ያስመረለት አንዱ የግራ ክንፉ ተከፋፍሎ ወደ አብዮቱ መድረክ መውጣት ነው። በተለይም ከሀገር ውጭ የሚገኘው የተማሪው ንቅናቄ አካል አብዮቱ ሲፈነዳ በሁለት አክራሪ ጎራዎች ተሰልፎ ነበር። ኋላ ገሀድ እንደ ወጣው እነዚህ ሁለት ጎራዎች የኢሕአፓና የመኢሶን ድርጅቶች ተከታዮች ነበሩ። እነዚህ ሁለት አንጋፋ የግራ ክንፍ ኅቡዕ ድርጅቶች በተማሪ ድርጅቶች ሽፋን ደጋፊዎቻቸውን ማብዛትና ማጠናከር ተያይዘው ነበር። በአብዮቱ ዋዜማ ሁለቱ ጎራዎች በዓለም አቀፉ የተማሪዎች ድርጅት አወቃቀር ላይ ሳንጃ-ቀረሽ ክርክር እያደረጉ ነበር። የኢሕአፓ ወገኖች በአዲስ መልክ የተዋቀረውን ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ፌዴሬሽን ሲደግፉ፣ የመኢሶን ተከታዮች ደግሞ በቁጥጥራቸው ስር የነበረው ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር እንዲቀጥል ይሟገቱ ነበር። በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ባብዛኛው የፌዴሬሽንና የኢሕአፓ ደጋፊ ሲሆን በአውሮፓ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ደግሞ ሁለት ተከፍሎ ነበር።

ከአብዮቱ መፈንዳት በፊት፤ እነዚህ ልዩነቶች ከሀገር ውጭ በመሆናቸውና በተማሪ ድርጅቶች የተወሰኑ በመሆናቸው ብዙም እርባና አልነበራቸውም። አብዮቱ በየካቲት 1966 ከፈነዳ በኋላ ግን ስለ አብዮቱ ባሕሪና ሂደት ቡድኖቹ ካላቸው አመለካከት ጋር ተቆራኙ። በተከታዮቹ ዓመታትም ልዩነቶቹ በሀገራዊ መድረክ እየጎሉ መጥተው ቀስ በቀስ ከርዕዮተ ዓለማዊ ክርክር ወደ እርስ በርስ መጠፋፋት ዘመቻ ተሸጋገሩ።

የውጭው ሁኔታ ይኸን ሲመስል፤ በሀገር ቤት ደግሞ በ1960ዎቹ መጀመርያ ዓመታት ማርክሳዊ-ሌኒናዊ የጥናት ቡድኖች በኅቡዕ መደራጀት ጀምረው ነበር። አብዮቱ ሲፈነዳም በኅቡዕ በሚሰራጩት ልሳኖቻቸው አማካይነት ከሕዝቡ ጋር መተዋወቅ ጀመሩ። ከነዚህም ልሳኖች ወዲያውኑ ግንባር ቀደም ሥፍራ የያዙት ዴሞክራሲያ እና የሰፊው ሕዝብ ድምፅ የተሰኙት ነበሩ። ውሎ አድሮም የኢሕአፓና የመኢሶን ልሳን መሆናቸው ይፋ ሆነ። ከነዚህ ሌላም የተለያዩ የግራ ክንፍ ድርጅቶች በየወቅቱ ብቅ ማለት ያዙ። የኢትዮጵያ ጭቁን ሕዝቦች አብዮታዊ ትግል (ኢጭአት) በተለይ የደቡባዊ ኢትዮጵያን ሕዝቦች እወክላለሁ ሲል፤ ወዝሊግ የተባለውና ቀድሞ በሰሜን አሜሪካ የኢትዮጵያ ተማሪዎች ማኅበር ፕሬዚዳንት በነበረው በዶ/ር ሠናይ ልኬ የሚመራው ድርጅት ደግሞ ከሠራዊቱ መሐል በተለይም በአየር ኃይል አካባቢ አባላት መመልመል ችሎ ነበር። በመጨረሻም ከኢሕአፓ ያፈነገጡ አባላት ከሌላ አገር ውስጥ ከነበረ ኅቡዕ ድርጅት ጋር በመቀናጀት ማርክሲስት ሌኒኒስት ሪቮሉሽናሪ ድርጅት (ማሌሪድ) የተባለውን ቡድን አቋቋሙ።

በመጀመርያ የነዚህ የግራ ክንፍ ቡድኖች መበራከት ደርግን ግር ማሰኘቱ አልቀረም። ነገር ግን ብዙም ሳይቆይ ወደ ርዕዮተ ዓለማዊው ፍልሚያ ውስጥ ገባ። በዚህ ረገድ ነገሩን ያሠመረለትም እንዳንዶቹ የግራ ክንፍ ቡድኖች ለደርግ የነበራቸው ቀና አመለካከት ነው። በተለይም መኢሶንና ወዝሊግ ደርግን ለመወዳጀት ፋክክር ይዘው ነበር ማለት ይቻላል። አንዳንዶቹ የደርግ መሪዎች የማርክሲዝም - ሌኒኒዝምን «ሀ» «ሁ» የቀሰሙትም ከሁለቱ ድርጅቶች መሪ አባላት ነበር ይባላል። ይሁንና እነዚህ የደርግ መሪዎች እስከ ወዲያኛው በኛ ጥላ ስር ይቆያሉ ብለው አስበው ከሆነ ተሳስተዋል። በተለይም ለፖለቲካ ሥልጣን ያለውን ቀናኢነት ከመጀመርያው የፈነጠቀው የደርጉ አንደኛ ሊቀ መንበር ሌተና ኮሎኔል መንግሥቱ ኃይለ ማርያም የራሱ ድርጅታዊ ትልም እንዳለው ሳይውል ሳያድር ግልፅ እየሆነ መጣ። በ1968 ክረምት ላይ በወዝሊግ አዋላጅነት የመንግሥቱና መለዮ ለባሽ ጓዶቹ ፓርቲ የሆነው «አብዮታዊ ሰደድ» የተሰኘው ድርጅት ተወለደ። በዚህ ድርጅታዊ ገድል የመንግሥቱ ቀኝ እጅ ሆኖ ያገለገለው እንደሱው ሐረር የሚገኘውን ሦስተኛ ክፍለ ጦርን ወክሎ የደርግ አባል የሆነው የሃምሳ አለቃ (ከጊዜ በኋላ ሻምበል) ለገሠ አስፋው ነበር። የወዝሊግና የሰደድ መተሳሰርና መወራረስ ሰደድን ያጎለበተውን ያህል ለወዝሊግ ግን የማታ ማታ መጥፊያው ሆነ። ጊዜው ደርሶ ወዝሊግ ሲመታና ሰደድ ብቸኛው የግራ አማራጭ ሆኖ ሲወጣ በወዝሊግ ላይ የቀረበበት ዐቢይ ክስ ሰርጎ ገብነት ሆነ።

በግራው ክንፍ ጎራ የነበረው ርዕዮተ ዓለማዊ ትንቅንቅ በ1968 ሁለተኛ አጋማሽ የመጀመርያዎቹ ወራት ላይ ከፍተኛ ደረጃ ደረሰ። ዞሮ ዞሮ የትንቅንቁ ተጠቃሚ የሆነውም የዳር ተመልካች የነበረው ደርግ ነው። ይህ ፍልሚያ የሚካሄደው በዕለታዊው የአማርኛ ጋዜጣ አዲስ ዘመን ሁለተኛ ገፅ ላይ በተለይ

«አብዮታዊ መድረክ» በተሰኘው ዓምድ ላይ ነበር። ዋና ተፋላሚዎቹም ኢሕአፓና መኢሶን ሲሆኑ ዋና ዋና ርእሶቹም እንደ «ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት መፈክር» ያሉት የወቅቱ አንገብጋቢ ጥያቄዎች ነበሩ። በእነዚህ በታላቅ ጉጉት ይጠበቁ በነበሩና የሁለቱ ድርጅቶች አውራ ደራስያን በብዕር ስማቸው በሚጽፏቸው ጽሑፎች አማካይነት የድርጅታቸውን ማርክሳዊ ሐቀኝነት ባንፃሩም የባላንጣቸውን ክስረት ለማስረገጥ ከፍተኛ ጥረት አደረጉ። የክርክሩ አዝማሚያ አንዱ ካንዱ ለመማር ሳይሆን አንዱ ሌላውን እርቃኑን ለማስቀረት በመሆኑ የሁለቱን ድርጅቶች ልዩነት ከማጥበብ ይልቅ ይበልጥ አሰፋው። በመሠረቱ የርዕዮተ ዓለሙ ፍልሚያ ታሪካዊ ፋይዳ ከጥቂት ወራት በኋላ ለተከሰተው የትጥቅ ፍልሚያ ማሟሻ መሆኑ ነበር ማለት ይቻላል።

ሚያዝያ 12 ቀን 1968 ደርግ የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮትን መመሪያው አድርጎ ሲያውጅ፤ በግራ ክንፉ ባቡር ጋቢና ውስጥ ከመደላደልም አልፎ መሪውን ለመጨበጥ ተዘጋጀ ማለት ይቻላል። ይህ ከቻይና አብዮት የተቀሰመ ፎርሙላ በሦስተኛው ዓለም ሶሻሊስት ለውጥን ለማምጣት ፍቱን ነው ተብሎ የታመነበት ሲሆን፤ መሠረታዊ ይዘቱም በወዝአደሩ፤ በአርሶ አደሩና በተራማጅ ንዑስ ከበርቴው አብዮታዊ ጥምረት የሠፊው ሕዝብ ጠላቶች ተብለው የተለዩትን ፊውዳሊዝምን፤ ኢምፔሪያሊዝምንና ቢሮክራሲያዊ ካፒታሊዝምን መደምሰስ ነው። የመጨረሻ ዓላማውም ሕዝባዊት ዴሞክራሲያዊት ኢትዮጵያን መመሥረት ነው። ይህ ዓላማም ከብዙ ውጣ ውረድ በኋላ በመስከረም 1980 እውን ሆነ። ለተመለከተውና ነገሩን ላጤነው ሁሉ እውር ድንብሩን «ኢትዮጵያ ትቅደም!» ብሎ በሰኔ 1966 የተነሳው ደርግ እዚህ ጣራ ላይ ለመድረስ ምን ያህል አስደናቂና ረጅም ጉዞ እንደተጓዘ ግልፅ ነው።

የብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮት ከታወጀ በኋላ ቀጣዩ እርምጃ የፕሮግራሙ አስፈፃሚ አካል የሆነውን ጊዜያዊ የሕዝብ ድርጅት ጉዳይ ጽሕፈት ቤት ማደራጀት ሆነ። የአዋጁ መታወጅና የጽሕፈት ቤቱም መቋቋም የወቅቱ ዐቢይ ተግባር ሠፊውን ሕዝብ ማንቃትና ማደራጀት ነው እያሉ ይወተውቱ ለነበሩት እንደ መኢሶን ላሉ የግራ ክንፍ ኃይሎች ትልቅ ድል ነበር። ጽሕፈት ቤቱን እንዲመራ በተሰየመው አሥራ አምስት አባላት ባሉት ኮሚሲዮን ውስጥ የሊቀ መንበርነቱን ሥፍራ ከመያዝ አንስቶ ግልፅ የሆነ የበላይነት የነበረው መኢሶን የጽሕፈት ቤቱን መዋቅር ድርጅታዊ አቅሙን ለማፈርጠም ተጠቀመበት። ጽሕፈት ቤቱ በተቋቋመ በጥቂት ወራት ውስጥ የድርጅቱ ቁሳዊም ሆነ ሰብአዊ ኃይል ቀላል የማይባል እመርታን አሳየ። በተጓዳኝም ከተሞችን ለመቆጣጠር ቁልፍ የሆነውን የከተማ ልማትና ቤት ሚኒስቴር በመቆጣጠሩና በ1968 መጨረሻ ላይ በተደረገው የቀበሌ ምርጫ ደጋፊዎቹን ለማስመረጥ በመቻሉ ትልቅ የመደላለደል ስሜት ተሰማው። ስለሆነም የመንግሥት ሥልጣን ወደሠፊው ሕዝብ ተወካዮች የሚተላለፈው እንደ ኢሕአፓ በሐሳብ ግትርነት ደርግን በመጋፈጥ ሳይሆን ደርግ የፈጠረውን መዋቅር በዘዴ በመጠቀም ነው ብሎ ቢያስብ እምብዛም አይገርምም።

ይሁን እንጂ፤ ደርግ ይሆን የመኢሶን ስሌት ሳይረዳው ይቀራል ብሎ ማሰብ የፖለቲካ የዋህነት ነበር። ደርግ ሌላው ሁሉ ነገር ቢቀር በፖለቲካ ሥልጣን ጉዳይ ቀቅ መሆኑን ካንዴም ሁለቴ አሳይቷል። በዚያ ላይ ደግሞ የሁለት ዓመት የአብዮት ትምህርት ቤት የግራ ክንፉን ማርክሳዊ ዘይቤና

ድርጅታዊ ስልት እንዲጨብጥ አስችሎታል። ስለዚህ ነገሩ «ብልጥ ለብልጥ» ሆነና የጉልበት ፍትሻውን አይቀሬ አደረገው። አይቀሬ እየሆነ የመጣው ድራማም በአብዛኛው በ1969 ዓ.ም. መጀመርያ ተጀምሮ በዓመቱ ማብቂያ ላይ ተጠናቀቀ። በመጀመርያ ደርግ ለዘብተኛ የሆነውን የግራ ክንፍ አጋር በማድረግ፣ የእድገት እመርታው ባስደነገጠውና ማዕቀብ የሌለው ተቃውሞው ባበገነው በኢሕአፓ ላይ ዘመተ። በዚህ ረገድ፣ እያሌ የሠራተኛውና የብዙኃን ድርጅቶች የኢሕአፓን መፈክር አንግበው ሰልፍ የወጡበት የ1968ቱ «ሜይ ዴይ» በዓል ወሳኝ ወቅት ነበር ማለት ይቻላል። በዚያን ወቅት ደርግና የግራ ክንፍ አጋሮቹ ኢሕአፓ እስካለ ድረስ እነሱ መኖር እንደማይችሉ በቅጡ ተረዱ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮም ሁለቱ ባላንጣዎች ሰይፋቸውን መሳል ጀመሩ። በክረምቱ ወራት የታየው አንፃራዊ ዝምታም ዶፍ ያዘለ ዳመና ነበር።

የተፈጥሮው ክረምት ሲያባራ፣ ሰው-ሰራሹ የሽብር ክረምት መስከረም ላይ ጀምሮ ዓመቱን ሙሉ ቀጠለ። ደርግ የኢሕአፓ ታጋዮችንና ደጋፊዎችን በመግደል፣ ኢሕአፓ በደርግ አቀንቃኞችና ባለሟሎች ላይ የሽምቅ ጦርነት በማወጅ ፉክክር ተያያዙ። ከሁለቱም ወገን ታሪኩን ለመጻፍ የሞከሩ ሰዎች ግድያውን የጀመረው ሌላኛው ወገን ነበር የማለት አዝማሚያ ያሳያሉ። እንደ እውነቱ ከሆነ ግን ግድያውን ማን ጀመረው ብሎ መጠየቅ መሣሪያቸውን ስለው ከተፋጠጡ ሁለት ባላንጣ ሠራዊቶች መካከል የመጀመርያውን ተኩስ ማን ከፈተ ብሎ የመጠየቅ ያህል ነው። በዚህም ሆነ በዚያ ፍልሚያው አይቀሬ እየሆነ መጥቷል። አንዴ ከተጀመረ ወዲያም፣ እያሻቀበ እንጂ እየለዘበ አልሄደም።

የመገዳደሉ ዐበይት ምዕራፎች ከሞላ ጎደል የሚከተሉትን ይመስላሉ። በመስከረም 13 ኢሕአፓ እንደ ቀንደኛ ጠላቱ ያየው በነበረው በደርጉ አንደኛ ምክትል ሊቀ መንበር በሌ/ኮሎኔል መንግሥቱ ላይ የግድያ ሙከራ አድርጎ ሳይሳካለት ቀረ። እንዲያውም ከሙከራው ያመለጠው መንግሥቱ ባንድ በኩል ለራሱ ተወዳጅነትን ለማትረፍ፣ በሌላ ወገን ደግሞ የኢሕአፓን ክስረት ለማሳየት ተጠቀመበት። በዚያው ወር ውስጥ፣ ኢሕአፓ የመኢሶን አመራር አባልና የሕዝብ ድርጅት ጉዳይ ጽሕፈት ቤት ባልደረባ የነበረውን ዶ/ር ፍቅሬ መርዕድን ሠንጋ ተራ መኪና ውስጥ ቁጭ ብሎ ሚስቱን በመጠበቅ ላይ ሳለ አድፍጦ በመግደል የመጀመርያውን ዐቢይ ሰለባ አገኘ። በድርጊቱ ያረረው ደርግም (ምናልባት መንግሥቱ ማለቱ ይበልጥ ወደ እውነቱ የተጠጋ ይሆናል) «የአንድ አብዮታዊ ሕይወት በሺ ፀረ-ሕዝቦች ሕይወት ይመነዘራል» የሚል መግለጫ ካወጣ በኋላ የኢሕአፓ አባሎችንና ደጋፊዎችን በገፍ በማሰርና ከታሰሩትም መካከል መርጦ በመረሸን የበቀል እርምጃውን ወሰደ።

የመንግሥት የማጥቃት እርምጃ አፍቃሬ-ኢሕአፓ ተብለው በተፈረጁት የደርግ አባላት ላይ በጥር 26፣ 1969 «አብዮታዊ እርምጃ» ከተወሰደባቸው በኋላ ተጠናክሮ ቀጠለ። በተለይም በሚቀጥሉት ወራት አከታትሎ በወሰዳቸው ሁለት አሰሳዎች ጎቡዕ ገብተው የነበሩትን አንዳንድ የኢሕአፓ መሪዎችንና ቀንደኛ አባላት ከመግደሉና ከማሰሩ ባሻገር፤ ሲቪሉን ትጥቅ በማስፈታት ወኔውን ሰለበው። እነዚህ የ«አሰሳና ድምሰሳ» እርምጃዎች በ«ቀይ ሽብር» ስም ኋላ ለታወጀው ዘግናኝ የታሪክ ምዕራፍ መቅድም መሆናቸው ነው። «ቀይ ሽብር» በዋነኛነት ያነጣጠረው በኢሕአፓ ላይ ሲሆን፤ ቀስ በቀስ ግን የኤርትራ ሕዝባዊ

አርነት ግንባርና ሕዝባዊ ወያኔ አርነት ትግራይ፣ ብሎም ከደርግ ጎራ ያፈነገጠው መኢሶን ሳይቀር የሽብሩ ዒላማ ሆኑ።

ሌሎች የግራ ክንፍ ቡድኖች ኢሕአፓን በክፉ ዐይን እንዲመለከቱት ካደረጋቸው ምክንያቶች አንዱ ተሽቀዳድሞ እራሱን «የላብ አደሩ ፓርቲ ነኝ» ብሎ በማወጁ ነው። የሁሉም ዓላማ በወቅቱ ገኖ በነበረው ማርክሳዊ-ሌኒናዊ አስተሳሰብ የሌኒን ፅንሰ-ሐሳብ ማዕከል የነበረውን ግንባር ቀደም የሠራተኛው መደብ ፓርቲ ሆኖ ለመገኘት ነበር። በሠራተኛው ማኅበራትና በሕዝባዊያን ድርጅቶች የኢሕአፓን ያህል ሰርገው ለመግባት ያልቀናቸው እነዚህ ቡድኖች ኢሕአፓን «የጅብ ችኩል ቀንድ ይነክሳል» ብለው አጣጣሉት። በነሱ ስሌት፣ የፖለቲካ ፓርቲ ባሕል ባይተዋር በሆነባት ኢትዮጵያ የወዝ አደሩ ግንባር ቀደም ፓርቲን ተጣድፎ ማወጅ ወይ ድንቁርናን ወይ ስግብግብነትን አመልካች ነበር። ስለዚህም ይመስላል በኋላ የኢትዮጵያ ማርክሲስት ሌኒኒስት ድርጅቶች ኅብረትን (ኢማሌድኅ) ከፈጠሩት ከነዚህ ፀረ-ኢሕአፓ ከነበሩት የግራ ክንፍ ቡድኖች መካከል አንዳቸውም ቢሆን እራሱን ፓርቲ ብሎ ያልሰየመው። ከስማቸው እንደምንረዳው፣ የመረጡት ስያሜ «ንቅናቄ»፣ «ሊግ»፣ «ትግል»፣ «ድርጅት» ወይም «ሰደድ» ነበር። ሐቀኛው ግንባር ቀደም ፓርቲ ሊመሠረት የሚችለው፣ ሰፊው ሕዝብንና ተራማጅ ኃይሎችን ያለመታከት በማንቃትና በማደራጀት ነው ብለው በአጽንዖት ተከራከሩ። ኢማሌድኅን በየካቲት 1969 ያቋቋሙትም ወደዚሁ የመጨረሻ ግብ አስተማማኝ በሆነ መንገድ ለመድረስ ነበር።

ይሁን እንጂ፣ ኢማሌድኅ እንደታሰበው የግንባር ቀደሙ ፓርቲ አዋላጅ መሆኑ ቀርቶ አባል ቡድኖቹ ለድርጅታዊ የበላይነት የሚፋለሙበት መድረክ ሆኖ አረፈው። በተለይም መኢሶን ያሳይ በነበረው የበላይነትና የመኩራራ ስሜት የሌሎቹን የተባበረ ጥላቻ አተረፈ። ሽኩቻውና ጥልፊያው በስውር እየቀጠለ እያለ፤ በ1968 ዓ.ም. በኢሕአፓና በመኢሶን መካከል የተደረገውን ዓይነት ክርክር *በአዲስ ዘመን* «አብዮታዊ መድረክ» ላይ በመኢሶንና በሌሎች የኢማሌድኅ አባላት መካከል ተካሄደ። የክርክሩ እምብርት «ዴሞክራቲክ መብቶች» በምን ሁኔታ ይፈቀዱ የሚል ነበር (በገደብ ወይስ ያለገደብ፣ ቀስ ብሎ ወይስ አሁኑኑ)። በሕዝቡ ዘንድ ሰፊ መሠረት ጥያለሁ ብሎ የተማመነው መኢሶን ያለገደብ አሁኑኑ ሲል፣ ሌሎቹ ቡድኖች ግን፣ ከአንድ ዓመት በፊት መኢሶን ኢሕአፓን ይሞግተው እንደነበረው፣ ሰፊው ሕዝብ ሳይነቃና ሳይደራጅ ዲሞክራሲያዊ መብቶችን መፍቀድ አብዮቱን ለፀረ-አብዮተኞች አሳልፎ መስጠት ነው ብለው ተከራከሩ። እንደዚሁም ኢሕአፓ በጀብደኝነቱ የተወገዘውን ያህል፣ መኢሶን ደግሞ በተራው «እብጠት» ተሰምቶታል ተብሎ ተኰነነ። ሰይፍ እንደተመዘዘባቸው የተረዱት የመኢሶን መሪዎች ብዙም ወዳልተዘጋጁበት የትጥቅ ትግል ለመሰማራት በቡድን ተከፋፍለው በተለያየ አቅጣጫ ዋና ከተማውን ለቀው ለመውጣት ሲሞክሩ እኩሌታዎቹ ተገደሉ፣ የቀሩት ደግሞ ተይዘው ታሰሩ።

ይዘግይ እንጂ ከሰደድ በስተቀር የሌሎቹ ቡድኖች ዕጣ ፈንታ ከመኢሶን የተለየ አልሆነም። ከመኢሶን ብዙም ሳይዘገይ በዘመኑ አነጋገር «የተመታው» ከመኢሶን ጋር ብዙ ድርጅታዊ ትስስር የነበረው ኢጭአት ነበር። ከዚያም በ1971 መባቻ ላይ ተራው ሰደድን ለመቆጣጠር ሰርጎ ገብቷል ተብሎ የተወነጀለው የወዝሊግ ሆነ። ከዚያ በኋላ የሰደድ መሪዎች (ማለትም መንግሥቱ ኃይለ

ማርያምና ሌሎቹ) ወትሮም አቅመ ደካማ የነበረውን ማሌሪድ ለማስወገድ ብዙም አልቸገራቸውም። የማታ ማታም ቀድሞ «ኢትዮጵያ ትቅደም» ብለው የተነሱት ወታደሮች የማርክሲዝም ሌኒኒዝም አውራዎች ለመሆን በቁ። ወታደራዊ ኮሚቴ የነበረው ደርግ እራሱን ለወዝ አደሩ ግንባር ቀደም ፓርቲነት አጨ።

«ከጓድ መንግሥቱ አብዮታዊ አመራር ጋር ወደፊት!»

የኢትዮጵያ አብዮት ታሪክ ከመንግሥቱ ኃይለ ማርያም ስብዕና ጋር በአያሌው ተቆራኝቶ ቆይቷል። ሰኔ 21፣ 1966 በቃል ኪዳን ከተሳሰሩት የደርግ ባልደረቦቹ አንፃርም ሆነ ከጊዜ በኋላ አጋር ከሆኑት ሲቪል ምሁራን ጋር ሲወዳደር፣ እንደሱ አሻራውን በአብዮቱ ላይ ትቶ ያለፈ ግለሰብ የለም። በ1980 ዓ.ም. መባቻ ላይ የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሲታወጅ፣ ከዚያ በፊት ማናቸውም የኢትዮጵያ ገዥ አይቶ የማያውቀው ሥልጣን ጫፍ ላይ ለመድረሱ ጉልህ ማስረጃ ሆነ። የሚደንቀው ከአብዮት በፊት ብዙም ሰው የማያውቀው የነበረው ሻለቃ እንዲህ ያለ ፍፁማዊ ሥልጣን ለማግኘት መብቃቱ ብቻ ሳይሆን እዚያ ከመድረስ የሚያቆመው አንዳችም ኃይል ያለ አለምመስሉ ነው። እንዲህ ባላጋራዎቹን አንድ ባንድ ደምስሶ ገዝፎ ለመውጣት ያስቻሉት ሁኔታዎች ነባራዊም ግላዊም ነበሩ ማለት ይቻላል። ባንድ በኩል፣ ወትሮም ከንጉሣዊ አገዛዝ ውጭ ሌላ ሥርዓት የማያውቀው የኢትዮጵያ የፖለቲካ ባሕል ደርግ ለማስፈን ከሞከረው የቡድን አመራር ይልቅ ለአምባገነን አገዛዝ ያመቸ ነበር። በዚያ ላይ ደግሞ በኦርቶዶክሳዊ ቀኖና ላይ የተዋቀረ ማርክሳዊ-ሌኒናዊ ቀኖና ሲታከልበት አገዛዙ ርዕዮተ ዓለማዊ ምልዓት አገኘ። በዚህ ረገድ የሩሲያና የኢትዮጵያ የታሪክ ሂደት የመመሳሰል ባሕሪ ነበረው። ሁለቱም አፄያዊ አገዛዝና የኦርቶዶክስ እምነት ሥር የሰደዱባቸው አገሮች ነበሩ። በሁለቱም ሀገሮች፣ አብዮት አምባገነን መሪን ወለደ፤ በሩሲያ ስታሊን፣ በኢትዮጵያ መንግሥቱ ኃይለማርያም።

ይህን ነባራዊ ሁኔታ ማመልከት ግን የግለሰቡን የተለየ ሥልጣን የማካበት ክህሎት ለማንኳሰስ አይደለም። በዚህ ረገድ በሱና በስመ ሞክሼው በብርጋዴር ጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ መካከል የነበረው ልዩነት ለማንኛውም አነፃፃሪ ቁልጭ ብሎ የሚታይ ነው። ጄኔራሉ የ1953ቱን መፈንቅለ መንግሥት የመራበት ስልትና ሻለቃው (ኮሎኔሉ) ሥልጣን ላይ የተደላደለበት መንገድ የሰማይና መሬትን ያህል የተራራቁ ናቸው። የመጀመርያው ጥርጣሬና ለዘብተኝነት የተመላበት፣ የኋለኛው ፍጥነትና ጭካኔ (ወይም በ«አብዮታውያን» ቋንቋ «ቆራጥነት») መለዮው የሆነ ነበሩ። በቅርቡ ስለ ዘመነ ደርግ የተጻፉ

6.6 ትህትናን ተላብሶ የሚታየው መንግሥቱ ኃይለ ማርያም (ከግራ ሦስተኛ)። ነገር ግን በፎቶው ከሚታዩት መካከል አራቱ የሱ ሰለባ የሆኑ ናቸው፡- ከግራ ወደ ቀኝ፣ ሻምበል ዓለማየሁ ኃይሌ፣ ሻለቃ ሲሣይ ሀብቴ፣ ሌተና ጄኔራል ተፈሪ ባንቲ (የቆመው)፣ ሌተና ኮሎኔል አጥናፉ አባተ (ወደ ተፈሪ ቀረብ ያለው)

መጻሕፍት የሚስማሙበት ነገር ቢኖር ኮሎኔሉ ሰዎችንና ሁኔታዎችን በፍጥነት ለመገምገምና ለመመዘን የነበረው ችሎታ ነው። ሌላው ከዙፋን ካወረደው ንጉሠ ነገሥት ጋር የሚያመሳስለው ባሕርዩ ደግሞ እውነተኛ ስሜቱንና ውጥኑን የመሸፈን ተሰጥዎው ነው። ሞት የደገሰላቸውን ሰዎች በቁጣ ሳይሆን በፈገግታ ነበር የሚያስተናግደው። ወደ ደርግ ብቅ ካለበት የመጀመርያዪቱ ቀን ጀምሮ የተደቀነበትን የሥልጣን ሽኩቻ በድል ሊወጣ የቻለው ብዙ ተመልካቾች በሚስማሙበት ብልጠቱ (ወይም አራዳነቱ) ነበር ማለት ይቻላል።

ብዙም አጠያያቂ ያልሆነው ብሔራዊ ስሜቱና እንደበተ ርቱዕነቱም በደርግ ውስጥ (በተለይ በወታደሮቹና ባለሌላ ማዕረጎች መካከል) እና በሕዝቡም አካባቢ ተከታዮች ሊያስገኙለት ችሏል። በደርግ ውስጥ ከሚገኙት መኰንኖች አብዛኛዎቹ እንደሱ ከሐረር አካዳሚ መኰንኖች ጋር የጉረጥ ይተያዩ የነበሩት የሆለታ ምሩቃን መሆናቸውም ተጨማሪ የድጋፍ መሠረት ሆኖለት ነበር። ሌሎች የደርግ አባላት በተለይ በነዚያ የመጀመርያዎቹ የቀውጢ ቀናት እውር ድንብራቸውን በአብዮት ማዕበል ሲናወጡ ወዲት አቅጣጫ መኪድ እንዳለበት አንፃራዊ በሆነ መልኩም ቢሆን መላ የነበረው እሱ ነበር። «ኢትዮጵያ ትቅደም!» የሚለውን መፈክር በመወርወር ነገሩን ፈር ያስያዘውም እሱ እንደሆነ ይነገራል።

ከሁሉም በላይ ደግሞ መንግሥቱ የፖለቲካ ሥልጣን ከጠመንጃ አፈሙዝ እንደሚገኝ አሳምሮ ያውቅ ነበር። ያንን ለመጨበጥ ብቻ ሳይሆን ይዞ

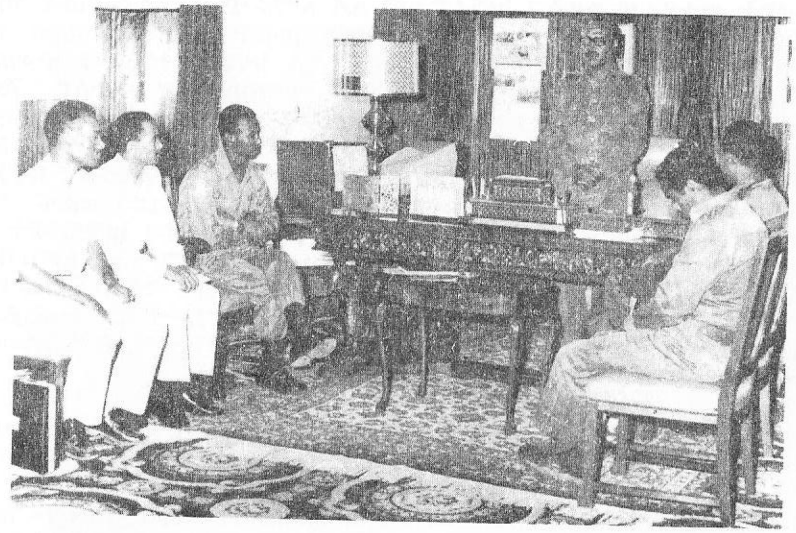

6.6 ትህትናን ተላብሶ የሚታየው መንግሥቱ ኃይለ ማርያም (ከግራ ሦስተኛ)። ነገር ግን በፎቶው ከሚታዩት መካከል አራቱ የሱ ሰለባ የሆኑ ናቸው።- ከግራ ወደ ቀኝ፣ ሻምበል ዓለማየሁ ኃይሌ፣ ሻለቃ ሲሣይ ሀብቴ፣ ሌተና ጄኔራል ተፈሪ ባንቴ (የቆመው)፣ ሌተና ኮሎኔል አጥናፉ አባተ (ወደ ተፈሪ ቀረብ ያለው)

መጻሕፍት የሚስማሙበት ነገር ቢኖር ኮሎኔሉ ሰዎችንና ሁኔታዎችን በፍጥነት ለመገምገምና ለመመዘን የነበረው ችሎታ ነው። ሌላው ከዙፋን ካወረደው ንጉሠ ነገሥት ጋር የሚያመሳስለው ባሕርዩ ደግሞ እውነተኛ ስሜቱንና ውጥኑን የመሸፈን ተሰጥዎው ነው። ሞት የደገሰላቸውን ሰዎች በቁጣ ሳይሆን በፈገግታ ነበር የሚያስተናግደው። ወደ ደርግ ብቅ ካለበት የመጀመሪያዪቱ ቀን ጀምሮ የተደቀነበትን የሥልጣን ሽኩቻ በድል ሊወጣ የቻለው ብዙ ተመልካቾች በሚስማሙበት ብልጠቱ (ወይም አራዳነቱ) ነበር ማለት ይቻላል።

ብዙም አጠያያቂ ያልሆነው ብሔራዊ ስሜቱና አንደበተ ርቱዕነቱም በደርግ ውስጥ (በተለይ በወታደሮቹና ባለሌላ ማዕረጎች መካከል) እና በሕዝቡም አካባቢ ተከታዮች ሊያስገኙለት ችሏል። በደርግ ውስጥ ከሚገኙት መኰንኖች አብዛኞዎቹ እንደሱ ከሐረር አካዳሚ መኰንኖች ጋር የኵሪጥ ይተያዩ የነበሩት የሆለታ ምሩቃን መሆናቸውም ተጨማሪ የድጋፍ መሠረት ሆኖለት ነበር። ሌሎች የደርግ አባላት በተለይ በነዚያ የመጀመሪያዎቹ የቀውጢ ቀናት እውር ድንብራቸውን በአብዮት ማዕበል ሲናወጡ ወዴት አቅጣጫ መኬድ እንዳለበት አንፃራዊ በሆነ መልኩም ቢሆን መላ የነበረው እሱ ነበር። «ኢትዮጵያ ትቅደም!» የሚለውን መፈክር በመወርወር ነገሩን ፈር ያስያዘውም እሱ እንደሆነ ይነገራል።

ከሁሉም በላይ ደግሞ መንግሥቱ የፖለቲካ ሥልጣን ከጠመንጃ አፈሙዝ እንደሚገኝ አሳምሮ ያውቅ ነበር። ያንን ለመጨበጥ ብቻ ሳይሆን ይዞ

ለመቆየት ወታደራዊ ኃይልን ከማፈርጠም ሌላ አማራጭ እንደሌለ ያውቅ ነበር። ለዚህም በመጀመርያ አለኝታው የነበረው ደርግ ውስጥ ራሱ የሚወክለው የ3ኛ ክፍለ ጦር ነው። በመስከረም 1967 በመሐንዲስ ክፍል የተነሳውን ተቃውሞ የደመሰሰለትም ይኸው ጦር ነው። ከዚያ በማስከተልም በተለይ ሽምቅ ተዋጊዎችን የመቋቋም ጣምራ ተልእኮ የነበረውንና «ነበልባል» የተሰኘውን ክፍለ ጦር አቋቋመ። ሥልጣኑ እያደገ፣ ተቃዋሚውም እየበዛ ሲሄድ ደግሞ እንደ ተናካሽ ውሻ ነቅቶ የሚጠብቀውን ልዩ የቤተ መንግሥት ጦር አደራጀ። በግንቦት 1981 የተሞከረውን መፈንቅለ መንግሥት በማምከኑ ረገድ ቁልፍ ሚና የተጫወተውም ይኸው «ቀልብ» ጦር ነው። መንግሥቱ ጦሩን ከማደራጀት ጎን ለጎን የፀጥታ ጥበቃውንም አጠናክሮ ነበር። በዚህ ረገድ መንግሥቱን አምባገነናዊ ሥልጣን ለማጎናፀፍ ዐቢይ ሥፍራ የነበራቸው ሁለት ግለሰቦች መጥቀስ ቢያስፈልግ በጥር 26፣ 1969 በተደረገው መፈንቅለ መንግሥት ወቅት ሕይወቱ ያለፈችው ኮሎኔል ዳንኤል አስፋውና ኋላ የብሔራዊ ደህንነት ሚኒስትር ለመሆን የበቃው ኮሎኔል ተስፋዬ ወልደ ሥላሴ ነበሩ።

ይህ ስለተባለ ግን መንግሥቱ እንደ ዑጋንዳው ኢዲ አሚን ዳዳ ወይም እንደ ማዕከላዊ አፍሪቃ ሬፐብሊኩ ቦካሳ ያፈጠጠና ያገጠጠ ወታደራዊ አምባገነን መሪ ብቻ ነበር ማለት አይደለም። የሥልጣኑ አለኝታ ለነበረው ወታደራዊ ጡንቻ ከግራ ክንፉ ቡድን የቀሰመውን ርዕዮተ ዓለማዊ ሽፋን ሰጥቶት ነበር። በተለምዶ ከላይ ወደታች ከሚፈሰው ወታደራዊ እዝ ጎን ለጎን (እንዲያውም ከዚያ በላይ ማለት ይቻላል) ካድሬዎችና ኮሚሳሮች የሚገኙበት የእዝ ሰንሰለት አዋቅሮ ነበር። ይህ አሰራር በሙያው በሰለጠኑት የጦር አዛዦች ውሳኔዎች ላይ የፖለቲካ ኮሚሳሮች ለሚያደርጉት ጣልቃ ገብነት በር በመክፈቱ በወታደራዊ ዘመቻዎች ላይ የነበረው አሉታዊ ተፅዕኖ ግልፅ ነበር። በዚያው መጠን ግን መንግሥቱ በወታደራዊው መዋቅር ላይ የነበረውን የበላይነት እንዳጠናከረለት እሙን ነው።

እንግዲህ እነዚህ ከላይ የተዘረዘሩት ክህሎቶችና ሁኔታዎች - ልማድ፣ ተክለ ሰውነትና ለፖለቲካ ሥልጣን ቁልፍ የሆኑት ቅድመ ሁኔታዎች መመቻቸት - ናቸው መንግሥቱን የበላይነት ሰጥተውት ተፎካካሪዎቹን፣ ተቃዋሚዎቹን ተራ በተራ በሚያስገርምና በሚያስለች ድግግሞሽ ለማስወገድ ያስቻሉት። በዚህ ረገድ በንቃትና በትጋት ለሚያሳድደው ፍፁማዊ ሥልጣን የመጀመሪያውን መሰናክል በኅዳር 1967 የደርጉን ሊቀ መንበር ሌተና ጄኔራል አማን ሚካኤል አንዶምን በማስወገድ ተወጣው። የጄኔራሉ መወገድ ግልፅ ያደረገው አንድ ነገር ቢኖር በሠራዊቱ ዘንድ የነበረው ተወዳጅነት ሁለት ስለት ያለው ቢላዎ እንደሆነ ነው። የደርግ አባላት እነዚያን የመጀመሪያዎቹን የቀውጢ ወራት ጄኔራሉን ከለላ አድርገው ለመግዛት ያበቡትን ያህል፣ ጄኔራሉም የራሱ የሥልጣን ፍላጎትና ቀመር ነበረው። የሁለቱ ስሌቶች ተቃርኖ ነው ያንን የደም ጎርፍ ምዕራፍ መክፈቻ ሊሆን የበቃውን ክስተት አይቀሬ ያደረገው።

የጄኔራሉ ሞት አዲስ ምዕራፍ ከፈተ የሚባለውም ያለምክንያት አይደለም። ያቺ ቀን ደርግ ካለፈው ሥርዓት ጋር የሚያገናኘውን እትብቱን የቆረጠባት ቀን ነበረች ማለት ይቻላል። ለዚህም ጉልህ ማስረጃው በዚያት ምሽት እስር ላይ የነበሩትን የቀድሞ መኳንንትና ሹማምንት በቅጽበታዊ ውሳኔ አውጥቶ መረሸኑ ነው። በሌላ መልኩም ከጄኔራል አማን ተሞክሮ

6.7 ሦስቱ ከፍተኛ የደርግ ሹማምንት፦ (ከግራ ወደ ቀኝ) መንግሥቱ፣ አጥናፉና ሲሣይ

በመማር ደርግ በምትኩ የሚያስቀምጠውን ሰው ለመምረጥ ከፍተኛ ጥንቃቄ ከማድረጉም በላይ በመጨረሻም ለሊቀ መንበርነት የመረጠውን የሌተና ጄኔራል ተፈሪ ባንቲን ሥልጣን የተገደበ አደረገው። የጄኔራል አማን መወገድ በኤርትራ ጉዳይም ላይ አሉታዊ እንድምታ ነበረው። በጥያቄው ላይ የነበረው ለዘብተኛና ሰላማዊ አቀራረብ ከጄኔራሉ ጋር ተወግዶ በምትኩ በኤርትራውያን ሽማቂዎቹ በኩል «ነፃነት ወይም ሞት»፣ በደርግ በኩል ደግሞ «አንድነት ወይም ሞት» የሚሉ ተፃራሪ አቋሞች ነግሠው ኤርትራን የጦርነት አውድማ አደረጓት።

ከጄኔራል አማን መገደል በኋላ ለሁለት ዓመት ያህል ይህ ነው የሚባል የፖለቲካ ግድያ አልነበረም። ምናልባትም በነዚህ ዓመታት ደርግ ሙሉ ትኩረቱን እንደ መሬት አዋጅ ያሉትን ሥር-ነቀል እርምጃዎች በመውሰድ ላይ አድርጎ ስለነበር ይሆናል። በነዚህ እርምጃዎች ዙርያ ደርግ ውስጥ ሙሉ ስምምነት ነበረ ባይባልም አደባባይ የወጣ ግልፅ የሆነ መከፋፈል አልነበረም። በ1968 መጨረሻ ላይ ግን የደርግ የግድያ አባዜ እንደገና አገረሸ። የዚህም ዋነኛ ሰለባ የደርጉ የፖለቲካና የውጭ ጉዳይ ኮሚቴ ሊቀ መንበር የነበረው የአየር ኃይሉ ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ ነበር። በምሕንድስና የማስትሬት ዲግሪ የነበረውንና እንደበተ ርቱዑን ሻለቃ መንግሥቱ የፖለቲካ ተቀናቃኙ አርጎ ይገምተው ስለነበር በጥርጣሬ ዐይን ነበር የሚመለከተው። ስለሆነም በአብዮቱ ላይ አሲሯል በሚል ክስ የጦር ፍርድ ቤት ቀርቦ እንዲረሸን አደረገው።

የሚቀጥለው ዘመቻ የሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ ግብረ አበሮች ናቸው በተባሉት ኤርትራ የሚገኘው የሁለተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ ብረጋዴር ጄኔራል

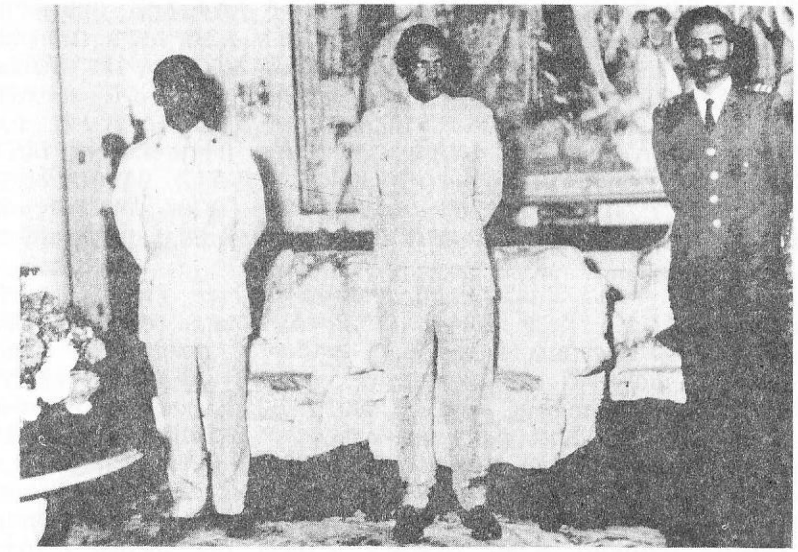

6.7 ሦስቱ ከፍተኛ የደርግ ሹማምንት፦ (ከግራ ወደ ቀኝ) መንግሥቱ፣ አጥናፉና ሲሣይ

በመማር ደርግ በምትኩ የሚያስቀምጠውን ሰው ለመምረጥ ከፍተኛ ጥንቃቄ ከማድረጉም በላይ በመጨረሻም ለሊቀ መንበርነት የመረጠውን የሌተና ጄኔራል ተፈሪ ባንቴን ሥልጣን የተገደበ አደረገው። የጄኔራል አማን መወገድ በኤርትራ ጉዳይም ላይ አሉታዊ እንድምታ ነበረው። በጥያቄው ላይ የነበረው ለዘብተኛና ሰላማዊ አቀራረብ ከጄኔራሉ ጋር ተወግዶ በምትኩ በኤርትራውያን ሽማቂዎቹ በኩል «ነፃነት ወይም ሞት»፣ በደርግ በኩል ደግሞ «አንድነት ወይም ሞት» የሚሉ ተፃራሪ አቋሞች ነግሠው ኤርትራን የጦርነት አውድማ አደረጓት።

ከጄኔራል አማን መገደል በኋላ ለሁለት ዓመት ያህል ይህ ነው የሚባል የፖለቲካ ግድያ አልነበረም። ምናልባትም በነዚህ ዓመታት ደርግ ሙሉ ትኩረቱን እንደ መሬት አዋጅ ያሉትን ሥር-ነቀል እርምጃዎች በመውሰድ ላይ አድርጎ ስለነበር ይሆናል። በነዚህ እርምጃዎች ዙርያ ደርግ ውስጥ ሙሉ ስምምነት ነበረ ባይባልም አደባባይ የወጣ ግልፅ የሆነ መከፋፈል አልነበረም። በ1968 መጨረሻ ላይ ግን የደርግ የግድያ አባዜ እንደገና አገረሸ። የዚህም ዋነኛ ሰለባ የደርጉ የፖለቲካና የውጭ ጉዳይ ኮሚቴ ሊቀ መንበር የነበረው የአየር ኃይሉ ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ ነበር። በምሕንድስና የማስትሬት ዲግሪ የነበረውንና እንደበተ ርቱዑን ሻለቃ መንግሥቱ የፖለቲካ ተቀናቃኝ አርጎ ይገምተው ስለነበር በጥርጣሬ ዐይን ነበር የሚመለከተው። ስለሆነም በአብዮቱ ላይ አሲሯል በሚል ክስ የጦር ፍርድ ቤት ቀርቦ እንዲረሸን አደረገው።

የሚቀጥለው ዘመቻ የሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ ግብረ አበሮች ናቸው በተባሉት ኤርትራ የሚገኘው የሁለተኛ ክፍለ ጦር አዛዥ ብሪጋዴር ጄኔራል

ጌታቸው ናደውና የመቶ አለቃ በውቀቱ ካሣና የመቶ አለቃ ስለሺ በየነ በተባሉ ሁለት የደርግ አባሎች ላይ አነጣጠረ:: ጄኔራሉ ልክ እንደ አማን ቤቱ ተከቦ ተታኩሶ ሲሞት ሁለቱ የደርግ አባሎች ወደ ትውልድ አገራቸው ጎጃም ሸሽተው እነሱን የሚያሳድድ ጦር ተልኮ ተይዘው ተገደሉ:: ከዚሁ ጋር በተያያዘ፣ የእድገት በኅብረት ዘመቻ አስተባባሪ የነበረው ሻለቃ ኪሮስ ዓለማየሁም ተይዞ በእስር ላይ እንዳለ ሕይወቱን እንዳጠፋ ይነገራል:: በተለመደው የማደናገር ባሕሪው ደርግ ከነዚህ ላይ ከተጠቀሱት ከፍተኛ የፖለቲካ ባላንጣዎች ጋር ደብለቅ በማድረግ ስድስት የሚሆኑ ነጋዴዎችንም በርበሬ ደብቀው ዋጋ በማስወደድ የኤኮኖሚ አሻጥር ፈፅመዋል ብሎ የረሸነውም በዚህ ወቅት ነበር::

የሲሳይ መረሸን የመንግሥቱን ሥልጣን ካልገቱት የነሱም ተራ ሩቅ እንዳልሆነ ለተቀሩት የደርግ አባላት የሚያመለክት ቀይ መብራት ነበር:: ይህንንም በማጤን ይመስላል በ1969 ዓ.ም. መጀመርያ ወራት ከብዙ ምክክር በኋላ በደርግ አወቃቀር ላይ መሠረታዊ ለውጦች የሚያመጣ እርምጃ የተወሰደው:: በአዲሱ አወቃቀር መሠረት የደርግ አባላት በሙሉ የሚሳተፉበት ሸንጎ ዋናው የሥልጣን አካል ሲሆን በተዋረድ ደግሞ የማዕከላዊ ኮሚቴና ቋሚ ኮሚቴ ተቋቋሙ:: በተለይም የደርጉ ሊቀ መንበርና ሁለቱ ምክትል ሊቃነ መናብርት ኃላፊነትና ሥልጣን ከመቼውም በበለጠ በግልፅ ተደንግጎ ነበር:: እስከዚያን ጊዜ ድረስ ለወግ ብቻ ተቀምጦ የነበረው የደርጉ ሊቀ መንበር ጠንከር ያለ ሥልጣን ሲሰጠው፣ ባንፃሩ የተቀዳሚ ምክትል ሊቀ መንበሩ (ማለትም የመንግሥቱ) ሥልጣን በመሠረቱ ብዙም ፋይዳ ያልነበረውን የሚኒስትሮች ምክር ቤት በሊቀ መንበርነት በመምራት ተገድቦ ነበር:: በሌላ በኩል የደርጉ ዋና ጸሐፊ ሥልጣን ተጠናክሮ የደርግ ጽሕፈት ቤቱን ሥራ ከመምራትም ባሻገር እስከዚያን ጊዜ ድረስ ከተቀዳሚ ሊቀ መንበሩ ጋር ተቆራኝቶ የነበረውን የሕዝብ ድርጅት ጉዳይ ጽሕፈት ቤትንም እንዲቆጣጠር ተደረገ::

ለመንግሥቱና አጋሮቹ ይህ አዲስ የደርግ አወቃቀር በብዙ መልኩ የማይዋጥላቸው ሲሆን፣ በተለይም ያንገሸገሻቸው እርምጃው የተወገዘውን ኢሕአፓን የሚያጠናክር መስሎ ስለታያቸው ነው:: ለዚህ ጥርጣሬያቸው ምክንያት የሆነው በዚህ የማዋቀር ተግባር ግንባር ቀደም ተዋንያን የነበሩት በኢሕአፓ አባልነትና ደጋፊነት የሚጠረጠሩት የደርጉ የኤኮኖሚ ኮሚቴ ሊቀ መንበር የነበረው ሻምበል ሞገስ ወልደ ሚካኤልና በአዲሱ መዋቅር የደርጉ ዋና ጸሐፊ የሆነው ሻምበል ዓለማየሁ ኃይሌ መሆናቸው ነው::

አስጊ እየሆነ የመጣውን መንግሥቱን እጅና እግሩን አስረነዋል፣ ከእንግዲህ አልቆለታል፣ ብለው በማመን ባላንጣዎቹ ሥራቸውን ተዝናንተው ማካሄድ ቀጠሉ:: አድብቶ የመልስ ምት ሊሰጣቸው እንደሚችል ከቶም ከግምት አላስገቡም:: በተለይም ትልቁ ስሕተታቸው፣ የፀጥታውን ክፍል የመንግሥቱ የሆለታ ጓደኛና ደርግ ከተመሠረተ ጀምሮም ቀኝ እጁ በሆነው በኮሎኔል ዳንኤል አስፋው እጅ እንዳለ መተዋቸው ነው:: የተፈራውም አልቀረ፣ ጥር 26፣ ቀን 1969 መንግሥቱና ዳንኤል ቅፅበታዊ የመልሶ ማጥቃት እርምጃቸውን ወሰዱ:: በስብሰባ ሰበብ የሚፈልጓቸውን ባላንጣዎቻቸውን ባንድ ክፍል ውስጥ እንዲገኙ ካደረጉ በኋላ የመፈንቅለ መንግሥት ድራማቸውን አከናወኑ:: መንግሥቱ በሐሰት የስልክ ጥሪ ከስብሰባው አዳራሽ እንዲወጣ ሲደረግ፤ የታጠቁ ወታደሮች ገብተው ተቀናቃኞቹን በስም እየጠሩ ወደሌላ ክፍል ወስደው ገደሏቸው:: በዚህ

ፈጣን እርምጃ አማካይነት ከተረሸኑት ሰባት የደርግ አባላት መካከል የሚከተሉት ይገኙበታል፤ ሌተና ጄኔራል ተፈሪ ባንቴ፣ የደርጉ ሊቀ መንበር፤ ሻምበል ዓለማየሁ ኃይሌ፣ የደርጉ ዋና ጸሐፊ፤ ሻምበል ሞገስ ወልደ ሚካኤል፣ የደርጉ የኤኮኖሚ ኮሚቴ ሊቀ መንበርና ሌተና ኮሎኔል አሥራት ደስታ፣ የደርጉ የማስታወቂያ ኮሚቴ ሊቀ መንበር::

በዚህ ቅፅበታዊ እርምጃ አማካይነት መንግሥቱና አጋሮቹ የማያሻማ ድልን ተጎናፀፉ:: አብዮቱም «ከተከላካይነት ወደ አጥቂነት ተሸጋግሯል» ተባለ:: የነመንግሥቱን የድል ጽዋ በመጠኑም ቢሆን ያደፈረሰባቸው፣ የዳንኤል ምክትልና በስውር ግን የነ ዓለማየሁ ደጋፊ የነበረው ሻምበል ዮሐንስ ምስክር ሁኔታውን በመጠርጠር ሳይቀድሙኝ ልቅደም በማለት ዳንኤልንና የነመንግሥቱ አለኝታ የነበረውን ዶ/ር ሰናይ ልኬን በመግደሉ ነው:: ይሁን እንጂ ደርጉ ውስጥ ለጊዜው የበላይነት አግኝተው የነበሩትን ኃይሎች ካስወገዱ በኋላ፣ መንግሥቱና አጋሮቹ በኢሕአፓ ላይ «ነፃ እርምጃ» ከመውሰድ የሚገታቸው ምንም ማዕቀብ አልነበረም:: በተንዳኝም የመንግሥቱ አምባገነንነት አግጦ መውጣት ጀመረ:: ተቀዳሚ ምክትል ሊቀ መንበር በሚል ሽፋን ከጄኔራል ጀርባ ማሴሩ ቀረና ባለሙሉ ሥልጣን ሆኖ አደባባይ ወጣ:: የደርጉ ሊቀ መንበርነትን ብቻ ሳይሆን፣ወደ ሞት ዓለም የሸኛቸው ባላንጣዎቹ ሳያውቁ ያመቻቹለትን የጦር ኃይሎች ጠቅላይ አዛዥነትንም ደርቦ ያዘ:: የደርጉ ሥራ አስፈፃሚ አካል ይሆናል ተብሎ የታቀደውን ቋሚ ኮሚቴም በራሱ ታማኞች ገጠገጠው::

በመንግሥቱና በፍፁማዊ ሥልጣን መካከል ጋሬጣ ሆኖ ያስቸገረው አንድ ሰው ብቻ ነበር፤ ምክትል ሊቀ መንበሩ ሌተና ኮሎኔል አጥናፉ አባተ:: በመሠረቱ ለመንግሥቱ፣ ምክትል ሊቀ መንበሩ ከአደገኛነት ይልቅ የአዋኪነት ባሕሪ ነበር የነበረው:: ይሁን እንጂ በተለይ ጥር 26 በተወሰደው እርምጃ ላይ የገለፀውን ቅሬታ መንግሥቱ አልወደደለትም:: እንዴት እንደሚያስወግደው ሲያደባ፣ ዓመት ሳይሞላ የአጥናፉ የፖለቲካ የዋህነት መንግሥቱ እግር ሥር ጣለው:: በኅዳር ወር ውስጥ እንደገና ሆን ተብሎ የተጠራ በሚመስል የደርጉ ጠቅላላ ጉባዔ ላይ አጥናፉ በተቃዋሚዎች ላይ የሚወሰደውን እርምጃ ከመቃወሙም በላይ፣ ደርግ ቀኖና እያደረገ የመጣውን የሶሻሊዝምን መሠረታዊ መርሆዎች የሚፃረሩ አስተያየቶች ሰነዘረ:: የመንግሥቱ አሽቃባጮች ይህን እድል በመጠቀም እየተቀባበሉ ካብጠለጠሉት በኋላ እሱም እንዲረሸን ተፈረደበት:: ከማንኛውም የደርግ አባል በላይ ሕይወቱ ከደርግ አፈጣጠር ጋር የተሳሰረው የአጥናፉ መወገድ የደርግን መክሰም የሚያረጋግጥ ታሪካዊ እርምጃ ነበር::

ከዚያ በኋላ የነገሠው የአንድ ሰው ፈላጭ ቆራጭ አገዛዝ ነው:: መንግሥቱ በእሺ ባዮችና አጫፋሪዎች ታጀበ:: ይህን ስዕል ትንሽ የሚቀይረው ሁኔታ ቢኖር አልፎ አልፎ የነፃነት ባሕሪ ለማሳየት የሚጥረው የሻምበል ፍቅረ ሥላሴ ወግ ደረስ ሁኔታ ነው:: ከጥር 26 በፊት በደርግ ውስጥ ጉልህ የሥራ ድርሻ ያልነበረው ፍቅረ ሥላሴ፣ እንደሚወራው በስሕተት ከመረሸን ከዳነ በኋላ የደርጉ ዋና ጸሐፊና ቆይቶም የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ጠቅላይ ሚኒስትር ለመሆን በቃ::

የጥር 26ቱን ክስተት ተከትሎ የደርግ መንግሥት ከኮሙኒስቱ ጎራ ጋር ይበልጥ እየተቆራኘ ሲሄድ፤ ከምዕራቡ ዓለም፣ በተለይም ከአሜሪካ፣ ጋር ያለው

ትስስር እየላላ ሄደ። የመንግሥቱን ድል እንደ ተራማጅ ኃይሎች ድል ያዩት የኮሙኒስት አገሮች በሥልጣን ትግሉ ውጤት ደስታቸውን ለመግለፅ የመጀመርያዎቹ ነበሩ። የኩባው መሪ ፊደል ካስትሮ ከዚያም አልፎ በሚያዝያ ወር ኢትዮጵያን ከመጎብኘቱም በላይ፣ ኢትዮጵያ፣ ሶማሊያና ደቡብ የመን በኮንፌዴሬሽን የማስተሳሰር ሐሳብም ሰንዝሮ ነበር። በአንፃሩ፣ አገሪቱ ከአሜሪካ ጋር የነበራት ቅርብ ግንኙነት ፈፅሞ ተቋረጠ፤ በ1945 ተፈርሞ የነበረው የጋራ ትብብር ስምምነትም ተሰረዘ። የአሜሪካ ወታደራዊና ባሕላዊ ተቋማትም ተዘጉ። በግንቦት 1969 መንግሥቱ ሶቪየት ኅብረትን በኦፊሲዬል ለመጎብኘት ወደ ሞስኮ ተጉዞ ከአዲስ አጋሩ ጋር የኢኮኖሚ፣ የባሕልና የወታደራዊ ትብብር ስምምነቶች ሲፈራረም፣ አዲሱ አሰላለፍ ሕጋዊ መሠረቱን አገኘ።

እነዚህ ክስተቶች በአካባቢው ይታይ ከነበረው የአሰላለፍ ለውጥ ጋር የተቆራኙ ነበሩ። አሜሪካ ከኢትዮጵያ እየተራራቀች በሄደች መጠን፣ በዚያድ ባሬ ከሚመራው የሶማሌ መንግሥት ጋር እየተቀራረበች መጣች። በሌላ ወገን ደግሞ ሶቪየቶች ወደኢትዮጵያ ግዛት የመስፋፋት ዓላማውን አላጥፍ ያላቸውን ዚያድ ባሬን ገሸሽ አድርገው ዕድላቸውን ከኢትዮጵያ ጋር ማስተሳሰሩን መረጡ። ወደ 1969 ማብቂያ ላይ፣ ካስትሮ አናፍሶት የነበረው የአካባቢው መንግሥታት ኮንፌዴሬሽንም በኢትዮጵያና ሶማሊያ መካከል በተቀሰቀሰው ጦርነት የመድፍ ግባት እንደ ጉም ተኖ ጠፋ።

ጦርነቱ ራሱ መጀመርያ የምዕራብ ሶማሊያ አርነት ግንባር ተብሎ የሚታወቀው ድርጅት ታጣቂዎች ወደ ኦጋዴን ሰርገው በመግባት በሚያደርጉት ጥቃት ተከፈተ። የነሱን ዱካ ተከትሎ የመጣው መደበኛ የሶማሌ መንግሥት ጦር ባጭር ጊዜ ውስጥ ቆልፍ ቦታዎችንና ከተማዎችን ለመቆጣጠር በቃ። ይሁንና ይህ የሶማሌ ጦር ድል ከጥቂት ወራት በኋላ ሙሉ በሙሉ ተቀለበሰ። ለዚህ መቀልበስም ትልቅ አስተዋፅኦ ያደረጉት ሁለት ዐቢይ ነገሮች ናቸው፣ ባንድ ወገን በኢትዮጵያ በኩል ባጭር ጊዜ ውስጥ ወደ 300000 የሚገመት የሚሊሺያ ጦር አሠልጥኖ ለማዝመት መቻሉና በሌላ በኩል ደግሞ በሶቪየት የጦር አዛዦች የሚመራ ከኩባና ከደቡብ የመን የተውጣጣ ጦር ያደረገው ፈጣንና ወሳኝ የጦር እርዳታ። የሶማሌ ጦር ድል ተመትቶ ሲበተን፣ የሶማሌ የመስፋፋት ፖሊሲ መቼም አይቶ የማያውቀውንና አሻራው እስካሁን ያልጠፋውን ከባድ ሽንፈት ተከናነበ። ባንፃሩ፣ ሁለት ወታደራዊ ሥፍራዎች በኢትዮጵያ ወታደራዊ ታሪክ ውስጥ ጉልህ ሥፍራ ለማግኘት በቁ። እነሱም፣ ሚሊሺያ ጦሩ የሰለጠነበት ከአዲስ አበባ ወጣ ብሎ የሚገኘው ታጠቅ የተሰኘው የጦር ማሠልጠኛ ጣቢያና በኦጋዴን ጦርነት ወሳኝ ፍልሚያ የተካሄደባት ካራ ማራ ናቸው።

የኢትዮጵያ ጦር በኦጋዴን ጦር ግንባር ያገኘው ድል፣ በአገር ውስጥ በነበረው የሥልጣን ትግልም ላይ ትልቅ እንደምታ ነበረው። ወራሪውን ጦር ተረባርቦ ለማስወጣት ደርግ «የእናት አገር ጥሪ» ባወጀበት ወቅት፣ ዘመቻውን የተቃወመው ኢሕአፓ በዚህ አቋሙ ውድቀቱን አፋጠነ። በተቃራኒው መንግሥቱ ኃይለ ማርያም የወታደራዊ ድሉ አንደኛ ተጠቃሚ ሆኖ በመውጣት የሥልጣን ኮርቻውን አደላደለ። «ቪቫ መንግሥቱ!» «ከጎድ መንግሥቱ ኃይለ ማርያም እብዮታዊ አመራር ጋር ወደፊት!» የሚሉት የአምባገነንነት ማጋፈሪያ መፈክሮችም መሰማት የጀመሩት በዚህ ድል ማግስት ነው።

እንግዲህ፣ 1970 ዓ.ም. ሲጋመስ፣ መንግሥቱ ደርግ ውስጥ ያሉትን ተቀናቃኞች በሙሉ (የተጋፉትንም ሆነ የጠረጠራቸውን) አስወግዷል። ከሲቪሉ ወገን የተነሱበትን ተቃዋሚዎችንም ፀጥ አስደርጓል። የውጭ ወረራም ከፋኛ ተመቷል። አሁንም መፈታተናቸውን የቀጠሉት በሰሜን ግንባር የነበሩት የኤርትራ ተዋጊዎች ብቻ ናቸው። እነሱም ቢሆኑ፣ በምሥራቁ ግንባር ድልን የተጎናፀፈው የደርግ ጦር «የምሥራቁ ድል በሰሜን ኢትዮጵያም ይደገማል!» ብሎ ፊቱን ወደ ሰሜን ግንባር ሲያዞር፣ ዕድሚያቸው አጭር መስሎ ታየ።

አሁን መንግሥቱ የቀረው፣ በብልጠቱና በዕድል ያገኘውን ኃይል ተቋማዊ መሠረት መስጠቱ ነው። ይህም ባጭር ጊዜ ውስጥ የሚጠናቀቅ አልነበረም። ፍፁማዊ ሥልጣኑን ያረጋገጠለት የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ በ1980 እስከሚታወጅና የተደላደለ የሥልጣን መዋቅሩ እስከሚዘረጋ ድረስ አሥር ዓመት ያህል ፈጅቷል። ከዚያ በፊት የሚጠብቀው ዐቢይ ተግባር «እንከን የለሹ»ን ግንባር ቀደም ፓርቲ ማቋቋም ነበር። ከላይ እንዳየነው፣ ለዚሁ ፓርቲ አስኳል ይሆናል ተብሎ የታሰበው ኢማሌድን የአባላቱ እርስ በርስ አለመተማመን ሰለባ ሆኖ ፈርሷል። ከዚህም ሂደት የተገኘው ትምህርት የተለያዩ ማርክሳዊ ሌኒናዊ ድርጅቶችን በማዋሐድ የሠርቶ አደሩን ፓርቲ ለማቋቋም የተነደፈው ስልት እንደማያዋጣ ነው። ይልቁንስ ሁነኛው መንገድ ወደር የለሹን አብዮተኛ መንግሥቱን ማዕከል በማድረግ ሐቀኛና የተፈተኑ አብዮታውያንን ማሰባሰቡ ነው ተባለ። በዚህም መሠረት፣ የሠርቶ አደሩ ፓርቲ አደራጅ ኮሚሽን (ኢሠፓአኮ) በታኅሣሥ 1972 ተቋቋመ። ከመንግሥት ደጎስ ያለ የገንዘብ ድጋፍ የተቸረው ይህ ኮሚሽን ድርጅታዊ መዋቅሩ ከሞላ ጎደል ኋላ የተቋቋመው ፓርቲ አስኳል ሆነ። መንግሥቱ ራሱ በሊቀ መንበርነት የሚመራው ይህ ኮሚሽን፣ ጠቅላላ ጉባዔ፣ ማዕከላዊ ኮሚቴ፣ የሥራ አስፈፃሚ ኮሚቴ፣ የክፍላተ ሀገር ኮሚቴ እና በየቀበሌው ማኅበራትና መሥሪያ ቤቶች የተዋቀሩ መሠረታዊ ድርጅቶች ነበሩት።

ከሁለት ዓመት ድርጅታዊ ሥራ በኋላም፣ ኢሠፓአኮ ኢሠፓን (የኢትዮጵያ ሠርቶ አደር ፓርቲን) ወለደ። በመስከረም 1977 ደርግ ሥልጣን የያዘበትን አሥረኛ ዓመት በታላቅ ፈንጠዚያ ሲያከብር፣ እንዲያ የተደከመበት ፓርቲም በታላቅ ሥነ ሥርዓት ታወጀ። ድግሱን ያበላሸው በወቅቱ መላ ሀገሪቱን ቀስፎ የያዘውና እስከዚያን ጊዜ ድረስ ወደር የሌለው ድርቅና ረሀብ ነው። የታሪክ ምጸት ሆነና፣ አፄያዊውን ሥርዓት የ1965ቱን ረሀብ በመሸፋፈኑ ወንጅሎ ከሥልጣን ያስወገደው መንግሥት የድሉን ፍፃሜ ያከበረው በተራቡ ኢትዮጵያውያን ስቃይና ዋይታ ታጅቦ ሆነ። ከ1965ቱ ረሀብ በኋላ እንዲያ ያለ እልቂት እንዳይደገም ታስቦ የተቋቋመው የእርዳታ ማስተባበሪያና ማቋቋሚያ ኮሚሽን ስለአንዣበበው አደጋ ማስጠንቀቂያ ከጀመረ ወራቶች ተቆጥረዋል። ነገር ግን ደርግ የደከመበት ድግሱ እንዲበላሽበት ስላልፈለገ ማስጠንቀቂያዎቹን ጆሮ ዳባ ልበስ አላቸው። ስለሆነም፣ በዓሉ እያሌ ዓለም አቀፍ ደጋፊዎቹ በተገኙበት በትልቅ ፈንጠዚያ ተከበረ። ለይስሙላ በተደረገው ምርጫም፣ መንግሥቱ ቁልፍ የሆነውን የፓርቲ ዋና ጸሐፊነት ከመያዙም በላይ፣ ሁለት መቶ አባላት ያሉት ማዕከላዊ ኮሚቴና ዐሥራ ስምንት አባላት ያሉት የፖሊት ቢሮ ሊቀ መንበር ሆነ። የፖሊት ቢሮው አባላት ለመንግሥቱ ታማኝነታቸውን ያረጋገጡ የደርግ አባላት፣ ቴክኖክራቶችና የማርክሲዝም ሌኒኒዝም አቀንቃኞች ነበሩ። ከእንግዲህ

ወዲያ መሪው መፈክር አንድና አንድ ብቻ ሆነ፦ «ከጓድ መንግሥቱ ኃይለ ማርያም አብዮታዊ አመራር ጋር ወደፊት!»

አምባገነናዊ ሥልጣንን ሕጋዊ ሽፋን ለመስጠት የቀሩት ሁለት ነገሮች ብቻ ነበሩ፤ አዲሱን ሕገ መንግሥት መደንገግና ሪፐብሊኩን ማወጅ። ሕገ መንግሥቱን የማርቀቁ ተግባር ቀደም ሲል በተቋቋመው በብሔረሰቦች ጥናት ኢንስቲትዩት ሥር ለተሰባሰቡት ኤክስፐርቶች ተሰጠ። የነሱ ረቂቅ መንግሥቱ ራሱ በሊቀ መንበርነት ለሚመራው 347 አባላት ላሉበት የሕገ መንግሥት አርቃቂ ኮሚሽን ቢቀርብም፣ ረቂቁን የመጨረሻ መልኩን እንዲይዝ ያደረጉት መንግሥቱና የቅርብ አማካሪዎቹ ናቸው። ከዚያም ረቂቁን በአገር ውስጥና ከአገር ውጭ ሕዝብ እንዲወያይበትና ማሻሻያ ሐሳቦቹን እንዲያቀርብ ከተጋበዘ በኋላ ጥር 24 ቀን 1979 በሪፈረንደም ፀደቀ።

ሕገ መንግሥቱ በሚደነግገው መሠረትም የመንግሥት ከፍተኛው አካል ነው ለተባለው ብሔራዊ ሸንጎ አባልነት ብሔራዊ ምርጫ ተደረገ። ብዙም ፉክክር ባልተደረገበት በዚህ ምርጫ በፓርቲው የተደገፉ እጩዎች አሸናፊነትን አገኙ። የአሸናፊዎቹ የምርጫ ምልክት አይበገሬው ዝሆን የሆነው ያለምክንያት አልነበረም! እንደገና ታሪካዊው መስከረም ሲመጣ፣ ብሔራዊ ሸንጎው አዲሲቷን የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ (ኢሕዲሪ) አወጀ። ከልደት እስከ ሞቱ በድራማ የታጀበው ደርግም ሥልጣን በአደራ ከተረከበው ደርግ ወደ ሕዝባዊ መንግሥት መሸጋገሩን በባንዲራ ርክክብ ቲያትር ይፋ አደረገ። የድራማው ዳር ግን የመንግሥቱ የኢሕዲሪ ፕሬዚዳንት ሆኖ «መመረጥ» ነው። እንዲህ እንዲህ እያለ፣ አብዮት ሲፈነዳ ማንም የማያውቀው የነበረው ሻለቃ ኢትዮጵያ በታሪኳ ካየቻቸው ሁሉ ፍፁም የሠመረለት አምባገነን ለመሆን በቃ።

ፍፃሜ

የኢሕዲሪ ምስረታን ያጀበው ሸብርቅና ሽርጉድ የደርግ ሥርዓት የተጠናወተውን መሠረታዊ ችግር ደብቆት ነበር። አራት ዓመትም ሳያስቆጥር፣ እንዲያ በረቀቀ ጥበብና በአያሌ ደምና ዕንባ የተገነባው ሥርዓት እንደ አሸዋ ክምር ተናደ። ደርግ ውስጥ የነበሩትን ባላንጣዎቹንና የከተሜውን ግራ ክንፍ ኃይል የሸወደው አምባገነን፣ የገጠር ሽምቅ ተዋጊዎቹን ምሕረት-የለሽ የጥይት ውርጅብኝ መቋቋም አቅቶት ወደቀ። ደርግ በሰሜን ኢትዮጵያ እየተስፋፋ የመጣውን ብሔርተኛ አመፅ ለማግታት ከዐሥር ዓመት በላይ ተከታታይ ዘመቻዎች አድርጎ ነበር። በዚህ ከቶም ሳይበገሩ፣ አማፅያኑ በድል ጎዳና ግሥጋሤያቸውን ቀጠሉ። መንግሥቱም ራሱን ለማዳን ለመሸሽ ተገደደ። የሻዕቢያና የኢሕአዴግ ጦርም በግንቦት ወር 1983 በየፊናው አሥመራንና አዲስ አበባን ለመቆጣጠር በቃ። በዚያውም የአካባቢው የኃይል ሚዛን ብቻ ሳይሆን የፖለቲካ ቅኝቱም ወሳኝ በሆነ መልኩ ተቀየረ። ኅብረ-ብሔራዊውን ተቃዋሚ ኃይል ቀደም ሲል ያስወገደው ደርግ፣ አሐዳዊ የሆነውን የፖለቲካ ባሕል ሳንጄም ለሁሌም ለመቀየር ቆርጦ በተነሣ የብሔርተኛ ኃይል ከታሪክ መድረክ ተባረረ።

ብሔርተኛ አመፅ

የ1966 አብዮት በተቀጣጠለበት የመጀመርያ ወራት፣ ባንዳንድ የደርግ አባላት አካባቢ በአስከፊነቱ የተስማሙበት አፄያዊ ሥርዓት እንዴ ከተወገደ በኋላ፣ የኤርትራ አማፅያን የጦር መሣሪያቸውን ያስቀምጣሉ የሚል የተስፋ ጭላንጭል ነበር። በትውልድ ኤርትራዊ የሆነውና የደርጉ ሊቀ መንበር የነበረው ጄኔራል አማን ጠቅላይ ግዛቱን ከጎበኘ በኋላም፣ አስተዳደራዊ መሻሻል፣ ኤኮኖሚያዊ እድገትና የፖለቲካ እርቅ ያመጣል ብሎ ያመነበትን ሁለገብ ዕቅድ ለደርግ አቅርቦ ነበር። በመፍረሱ ምክንያት መጀመርያ ለአመፁ መነሻ የሆነውን የፌዴራል አደረጃጀትንም የመመለስ ሐሳብ መብላላት ጀምሮ ነበር። ይሁን እንጂ በዚያች ጣጠኛ የኅዳር ምሽት የጄኔራሉ ሕይወት ሲቀጠፍ፣ ለችግሩ ሰላማዊ መፍትሔ ለማስገኘት የነበረው ጥረትም ባጭር ተቀጨ።

ያም ሆኖ የኤርትራ ግንባሮች የጄኔራሉን እንቅስቃሴ በበጎ ዐይን የተመለከቱት አልነበረም። እንዲያውም የመጨረሻ ግባቸው ለሆነው ነፃነት እንደ እንቅፋት ነበር ያዩት። የጄኔራል አማን ሞትን ተከትሎም በደርግ ውስጥ የነበሩት በኮሎኔል መንግሥቱ የሚመሩት አክራሪ ኃይሎች የበላይነትን ስለተቀዳጁ ጦርነቱ እየተፋፋመ መጣ። ግንባሮቹ አሥመራን ዒላማ ያደረገ ጥቃት ከፈቱ። ደርግ በበኩሉ ባንድ ወገን ፀረ-ኤርትራውያን ቅስቀሳ እያካሄደ፣ በሌላ በኩል ደግሞ በጥር 1967 የግንባሮቹ ደጋፊዎችና ሠርጎ ገቦች ናቸው ባላቸው ሰዎች ላይ አሥመራ ውስጥ ሰፊ የግድያ ዘመቻ አካሄደ። በዚህም የተነሳ፣ ቁጥራቸው በርካታ የሆነ ኤርትራውያን የመንግሥት ሹማምንትና የጦር መኰንኖች ግንባሮቹን በተለይ ሻዕቢያን ተቀላቀሉ። ስለሆነም የሻዕቢያ የሰው ኃይል በአሥር እጅ እንዳደገ ይነገራል።

ከዚያ በኋላ፣ ሁለቱም ወገኖች በአቋማቸው ፀንተው በጦርነቱ ገፉበት። ነገር ትንሽ ጋብ ያለ የመሰለው፣ ደርግ በ1968 መጨረሻ ላይ ለኤርትራ ክልላዊ የውስጥ አስተዳደር የሚሰጥ ባለ ዘጠኝ ነጥብ ፖሊሲ ይፋ ባደረገበት ወቅት ነው። ይህንን ተከትሎም፣ የደርጉ የውጭ ግንኙነት ኮሚቴ ሊቀ መንበር የነበረው የአየር ኃይሉ ሻለቃ ሲሳይ ሀብቴ ከግንባሮቹ ጋር ድርድር ጀምሮ ነበር። ይሁንና ሻለቃው በሐምሌ ወር ላይ በመንግሥት ላይ አሲረሃል ተብሎ ሲረሸን የሰላም ተስፋውም አብሮ ተዳፈነ።

ለነገሩ ግንባሮቹ ክልላዊ የአስተዳደር ነፃነትን እንደ አማራጭ ማየት ካቆሙ ሰንበት ብሏል። ምንም እንኳን የኤርትራ አርነት ንቅናቄ መጀመርያ ሲንቀሳቀስ ዓላማው የፈረሰውን ፌዴሬሽን ለማስመለስ የነበረ ቢሆንም፤ የጦርነቱ መባባስ ነፃነትን ብቸኛው አጀንዳ አድርጎታል። የኤርትራ ጉዳይም የሕግና ሥርዓት መጣስ መሆኑ ቀርቶ የቅኝ ግዛት ጥያቄ ሆኗል። ኢትዮጵያም ፌዴሬሽኑን በማፍረሷ ከመወንጀል አልፋ እንዲያውም ሲሆን ሲሆን በ1933፣ የፋሽስት ኢጣሊያ ጦር ተሸንፎ ካካባቢው ሲባረር፣ ግፋ ቢል ግን በ1943 የተባበሩት መንግሥታት ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋር በፌዴሬሽን እንድትቀላቀል ከመወሰኑ ይልቅ ማክተም የነበረበት የቅኝ አገዛዝ አልጋ ወራሽ ሆኖ መታየት ጀምራለች። የአካባቢው ታሪክም በግንባሮቹ መሪዎችና አቀንቃኞች ተከልሶ ኢትዮጵያና ኤርትራ አንድም የሚያስተሳስራቸው ነገር የሌላቸው ሁለት የተለያዩ አገሮች ሆነው ቀረቡ። በዚህ አዲስ የታሪክ አቀራረብ፣ ሁለቱም አገሮች በ19ኛው

መቶ ዓመት መጨረሻ ዓመታት ቅኝ ገዥዎች አፍሪቃን ሲቀራመቱ የተፈጠሩ ሆነው ተሳሉ:: በ1930ዎቹ ዓመታት፣ እልፍ አእላፍ ኤርትራውያን ከኢትዮጵያ ጋር ለመዋሐድ ያደረጉት ትግል ተድበሰበሶ ቀረ:: ፌዴሬሽኑን በማፍረስ ረገድ የኤርትራ የአንድነት ኃይሎች የተጫወቱት ወሳኝ ሚና ተዘንግቶ፣ ነገሩ ሁሉ በኢትዮጵያ መንግሥት ላይ ተላከከ:: የሚገርመው ነገር አብዛኛው የዓለም አቀፍ ማኅበረሰብ ክፍል፣ ከ«ጉልበተኛው» ይልቅ «ተጨቋኙን» ማመን በመምረጥ፣ ይህን የፈጠራ ታሪክ አሜን ብሎ ተቀበለው::

ይህም ሆኖ፣ የነፃነት ጎዳና አጭርና ቀላል አልነበረም:: ግንባሮቹ ለኢትዮጵያ መንግሥት ባላቸው ጥላቻ አንድ ዓይነት አቋም ይኑራቸው እንጂ፣ እርስ በርሳቸው አጥፊና ጠፊ ነበሩ:: በተለይም በ1960ዎቹ ዓመታት አንጋፋው ጀብሐና ከዚያ አፈንግጦ የተመሠረተው ሻዕቢያ እያንዳንዱ የበላይነቱን ለማረጋገጥ በነበረው ፍላጎት ብዙ ደም ያፋሰሰና አያሌ ሕይወት የፈጀ የእርስ በርስ ጦርነት አካሄዱ:: ይህ ሁኔታ ትንሽ ጋብ ያለው፣ የጄኔራል አማን አንዶምን የሰላም ጥሪ ለማስፈፀም እንዲረዱ በተጋበዙት ያገር ሽማግሌዎች አማካይነት ግንባሮቹ ልዩነታቸውን እንዲያስወግዱ የሕዝብ ግፊት ሲፈጠር ነው:: ነገር ግን ሁለቱ ግንባሮች፣ የተፈለገውን ኅብረት በተመለከተ የተለያየና የማይጣጣም ስልት ነበራቸው:: ጀብሐ ሁለቱ ግንባሮች በድርጅትም በአመራርም እንዲዋሐዱ ሲሻ፣ የሻዕቢያ ምርጫ ደግሞ ሁለቱ ግንባሮች ነፃነታቸውን ጠብቀው ትግሉን የሚያስተባብር የጋራ ግንባር እንዲፈጥሩ ነበር::

ሁለቱን ግንባሮች ለማቀራረብ የተደረገው ጥረት ይባስ ብሎ ሻዕቢያን ከሁለት ሰነጠቀው:: የግንባሩ የውጭ ግንኙነት ኃላፊ የነበረው ኦስማን ሳለህ ሳቤ ተገንጥሎ በመውጣት፣ የኤርትራ አርነት ግንባር/ሕዝባዊ አርነት ኃይሎች የተባለ ድርጅት አቋቋመ:: ይህን እርምጃ የወሰደው ሳያማክር ከጀብሐ አመራር ጋር በነሐሴ 1967 ስምምነት በማድረጉ በሻዕቢያ የጦር አዛዦች ከተወገዘ በኋላ ነው:: ምንም እንኳን ሁለቱንም ግንባሮች የሚደግፉት የዐረብ መንግሥታት በተለያየ ጊዜ የይስሙላ ስምምነት እንዲያደርጉ ቢጫኗቸውም፣ ግንኙነታቸው በመሠረቱ በጥርጣሬና ቶክከር ላይ የተመሠረተ በመሆኑ ዘላቂነት ሊያገኝ አልቻለም:: ከምሥራቁ ድል በኋላ ደርግ የከፈተባቸው ግዙፍ ዘመቻ እንኳን ልዩነታቸውን አስወግደው የጋራ ግንባር እንዲፈጥሩ አላደረጋቸውም:: ነገሩ እልባት ያገኘው በ1973 መጨረሻ ላይ ሻዕቢያ ጉልበቱን አፈርጥሞ ጀብሐን ሙሉ በሙሉ በመደምሰስ ከትግል ሜዳ ሲያስወጣው ነው::

ሻዕቢያ ገና የበላይነቱን አጣጥሞ ሳይጨርስ፣ ደርግ ከዚህ በፊት ካደረጋቸው የላቀውን ዘመቻ ከፈተበት:: ከዚያ በፊት መጀመርያ በግንቦት ወር 1968፣ ደርግ ሽማቂዎቹን በእርሶ አደር ሠራዊት ማዕበል አጥለቅልቆ ለማጥፋት በማሰብ፣ ራዛ ዘመቻ የተባለ ጥቃት ሰንዝሮ ነበር:: ሆኖም ዘመቻው ተዝረክርኮ ግቡን ሊመታ ቀርቶ ወደዚያ ሊቃረብም አልቻለም:: የመላ ሰሜን ኢትዮጵያን አርሶ አደር ለማዝመት የታቀደው ጥቃት፣ በመጨረሻ ሊያንቀሳቅስ የቻለው 10000 የሚሆኑ የወሎ ገበሬዎችን ብቻ ነው:: እነሱም ቢሆኑ የሕወሓትና የኢሕአፓ የታጠቀ ሠራዊት የነበረው ኢሕአሠ (የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ሠራዊት) በሰነዘሩባቸው ወታደራዊና ፕሮፓጋንዳዊ ጥቃት ተዋክበው፣ እንኳን ኤርትራ ሊዘልቁ የትግራይንም ግዛት ማለፍ ተስኗቸው ተበታተኑ::

ደርግ በኤርትራ ሽምቅ ተዋጊዎች ላይ የከፈተው ሁለተኛው ዘመቻ ደግሞ በ1970 ክረምት ላይ ሲሆን፣ ዓላማውም ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው፣ በምሥራቅ ጦር የተገኘውን ድል በሰሜንም ለመድገም ነበር:: በርግጥም መጀመርያ ላይ፣ በስምንት ግብረ ኃይሎች ተዋቅሮ የዘመተው የደርግ ጦር፣ ጀብሐና ሻዕቢያ ቀደም ሲል የተቆጣጠሯቸውን የኤርትራ ዋና ዋና ከተሞች ለቀው እንዲሸሹ አስገደዳቸው:: ሻዕቢያም አስተማማኝ ደጀኑ ወደሆነው የተፈጥሮ ምሽጉ ወደናቅፋ አፈገፈገ:: ከአንድ አራት ዓመታት በኋላ፣ ደርግ ሦስተኛውንና ምናልባትም ከሁሉም ዘመቻዎች በላይ ትልቅ ተስፋ የጣለበትን የ«ቀይ ኮከብ» ዘመቻ ነጋሪት ጎስሞ፣ እምቢልታ መለከት ነፍቶ ከፈተ:: በጦርነት የተጎዳውን ክፍለ ሀገር መልሶ ለማቋቋምና ተገንጣይ ኃይሎችን እንዳያንሰራሩ አርጎ ለመምታት የሚል ጣምራ ዓላማ ይዞ የተነሳው ይህ ዘመቻ ያነጣጠረው ሻዕቢያ በመሸገበት ናቅፋ ተራራ ላይ ነበር:: በርግጥም የደርግ ጦር ያን የተፈጥሮ ምሽግ ለመቆጣጠር ትንሽ ሲቀረው፣ እስካሁንም በውል ባልታወቀ ምክንያት ወደ ኋላ በማፈግፈጉ፣ ሻዕቢያ አዲስ ነፍስ እንዲዘራ አደረገው:: የዚህ ዘመቻ መክሸፍም የጦርነቱ ወሳኝ ነቁጥ ሆነ:: ከዚያ በኋላ፣ ስሉስ ዞሮ ሻዕቢያ አሳዳጅ ደርግ ተሳዳጅ ለመሆን በቁ::

በዚህ ሁሉ መኻል፣ ከመረብ ወንዝ በስተደቡብ ደርግን በብርቱ የሚፈታተን ሌላ የብሔራዊ አርነት ንቅናቄ እንደ ዋዛ ተጀምሮ በማደግ ላይ ነበር:: ትግሉን የሚመራው የሕዝባዊ ወያኔ አርነት ግንባር በምዕራብ ትግራይ፣ ሽሬ አውራጃ፣ ደደቢት በምትባል በረሃማ ቀበሌ በየካቲት 1967 በጥቂት የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎችና የአካባቢው መሪዎች ተመሠረተ:: የንቅናቄው ታሪካዊ ምንጭ፣ ከአፄ ዮሐንስ ሞት በኋላ የትግራይ ግዛት ባጠቃላይ፣ መኳንንቷ በተለይ፣ የፖለቲካ ማዕከላዊነት በማጣታቸው ምክንያት የተሰማቸው ቁጭት ሲሆን፣ በሃያኛው መቶ ዓመት አጋማሽ ላይ በክፍለ ሀገሩ በተከሰተው ተደጋጋሚ ድርቅ ምክንያት የደረሰው የኤኮኖሚ ችግርም የበደል ስሜቱን አባብሶታል::

እንዲህ ዓይነቱ ቁጭትና ብሶትም ነው በ1935 ዓ.ም. ቀደም ሲል በምዕራፍ 5 ላይ የተዘገበውንና ምሥራቃዊ ትግራይን ያጥለቀለቀውን የወያኔ አመፅ የቀሰቀሰው:: ከሦስት ዐሥርት ዓመታት በኋላ ሕወሓትን የመሠረቱት ተማሪዎች «ወያኔ» የሚለውን ቀስቃሽ ገላጭ ስማቸው ውስጥ የጨመሩት ያለምክንያት አልነበረም:: ነገር ግን፣ ዳግማዊው ወያኔ ከቀዳማዊው ወያኔ በድርጅታዊ ጥንካሬና በርዕዮተ ዓለም ትጥቅም የላቀ ነበር:: የመጀመሪያው ወያኔ ሃይማኖታዊ ርዕዮት አንግቦ የተነሳ ሲሆን፣ ሁለተኛው ግን ከኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ በወረሰውና «የራስን ዕድል በራስ የመወሰን፣ እስከ መገንጠል» በሚለው ሌኒናዊ መርሕ የሚመራ ነበር:: እንዴ ይህን መርሕ ከጨበጡ በኋላም፣ ከማንኛቸውም መሰል የግራ ድርጅት ይበልጥ እስካሁንም ገፍተውበታል:: ይህም ለመርሁ የተለየ ታማኒነት ኖሯቸው ሳይሆን፣ በተለይ በዳር አገሮች ፀረ-መንግሥት ተቃውሞን ለመቀስቀስ ፍቱን መሣሪያ ሆኖ ስላገኙት ይመስላል::

ልክ በኤርትራ እንደታየው ሁሉ፣ በመጀመርያዎቹ ዓመታት ሕወሓት ዋና ሥራው አድርጎ የያዘው በክፍለ ሀገሩ ውስጥ የበላይነቱን ማስፈን ነው::

6.8 የሕዝባዊ ወያኔ ሓርነት ትግራይ (ሕወሓት) ታጋዮች

ለዚህም ከሦስት ተቃናቃኝ ድርጅቶች ጋር መፋለም ነበረበት። ከነዚህ ሁሉ ቀላል ሆኖ ያገኘው ከሱ ቀድሞ የተደራጀውንና ከጀብሐ ጋር የቅርብ ግንኙነት የነበረውን የትግራይ አርነት ግንባርን ማስወገዱ ነው። በምዕራብ ትግራይ ተደላድሎ የነበረውን የኢትዮጵያ ዴሞክራቲክ ኅብረትን (በእንግሊዝኛ ምሕፃረ-ቃሉ «ኢዲዩ»ን) ለመፈንቀል ግን እንደዚያ ቀላል ሆኖ አላገኘውም። ብዙ ደም ካፋሰሰ የሁለት ዓመት ጦርነት በኋላ ነው ሕወሓት ኢዲዩን ከምዕራብ ትግራይ ጨርሶ ለማስወጣት የቻለው።

ከዚያ በኋላ የቀጠለው ፍልሚያ በሰሜን ምሥራቅ ትግራይ አሲምባ በሚባለው ተራራማ ሥፍራ ከመሸገው የኢሕአፓ ሠራዊት ጋር ነበር። ሕወሓትም ኢሕአፓም ግራ-ዘመም ከሆነው ከኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ አብራክ የወጡ ድርጅቶች ይሁኑ እንጂ፣ የትግሉን አቅጣጫና ይዘት በተመለከተ እጅግ የተራራቀ አመለካከት ነበራቸው። ኢሕአፓ እንደሱ ባለ ኅብረ-ብሔራዊ ድርጅት የሚመራውን የመደብ ትግል ቀዳሚነት በአጽንኦት ሲያስቀምጥ፣ እንደ ሕወሓት አመለካከት ግን፣ ትግሉ ሊሰምር የሚችለው የተለያዩ ጭቁን ብሔርና ብሔረሰቦች በራሳቸው ድርጅት አማካይነት ትግላቸውን ጀምረው ከዚያ በኋላ የኅብረት ግንባር ሲፈጥሩ ነው። በተጨማሪም፣ ሕወሓት ሙሉ እምነቱን በገጠር ትጥቅ ትግል ላይ ሲጥል፣ ኢሕአፓ ግን፣ ምናልባትም በከተሞች ውስጥ ማግኘት ከቻለው ተቀባይነትም ይመስላል፣ ለከተማው የትጥቅ ትግል ልዩ ትኩረት ሰጥቶ ነበር። በመሠረቱ፣ አሲምባ የከተማው የትጥቅ ትግል ሳይሰምር ሲቀር ከመንግሥት የጥቃት እርምጃ ላመለጡት ታጋዮቹ መጠለያ ከመሆን አልፎ ይህ ነው ለሚባል የገጠር ትጥቅ ትግል መነሻ ሆኖ ነበር ለማለትም ያስቸግራል። ስለሆነም ኢሕአፓ በገጠር ትጥቅ ትግል ከነበረው እናሳ ልምድ

ባሻገር፣ ላካባቢው የነበረው እንግዳ-ዊ ባዳነት በሕወሓት ለመሸነፍ ዳርጎት ኃዙን ጠቅሎ ወደ ጎንደርና ወሎ እንዲያፈገፍግ ተገደደ።

መጀመርያ ላይ ደርግ ሕወሓትን ከቁም ነገር አልቆጠረውም ነበር። ለድርጅቱ መፈጠር ምክንያት የሆኑትን የትግራይ ነባራዊ ሁኔታዎች ባለማጤን፣ ድርጅቱን እንደ ሻዕቢያ ተቀፅላ አድርጎ ወሰደው። ሙሉ ኃይሉን ያዘመተበት ሻዕቢያ ከተመታ ሕወሓትም አብሮ ይከስማል ብሎ ገመተ። እንደ እውነቱ ከሆነ ግን ሕወሓትና ሻዕቢያ ከሚያቀራርባቸው ሁኔታ የሚያራርቃቸው ይበዛ ነበር። እንዲያውም መጀመርያ ላይ፣ ሻዕቢያ ከሕወሓት ይልቅ የኃይል ሚዛን አጋድሎበት ከትግራይ እስከወጣ ድረስ ወደ ኢሕአፓ ያጋድል ነበር። ሕወሓት በመላ ትግራይ የበላይነቱን ካሰፈነ በኋላም ቢሆን፣ የሁለቱ ድርጅቶች ትስስር የፍቅር ሳይሆን የጥቅም ነበር። ለዚህም አያሌ ምክንያቶች ነበሩ። በአንደኛ ደረጃ፣ በተለይም የኢጣሊያ ቅኝ አገዛዝ በተወው አሻራ ምክንያት፣ በሁለቱ የመረብ ወንዝ ተዋሳኝ ወንድማማች ሕዝቦች መካከል የመናናቅና የመቃቃር ባሕል ነበር። ከዚያም በላይ ሁለቱ የአርነት ንቅናቄዎች የትግል ስልቱን በተመለከተ መሠረታዊ ልዩነቶች ነበሯቸው። ሕወሓት የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መርሕ በኤርትራ ውስጥ ለሚገኙት የተለያዩ ብሔረሰቦችም መሥራት አለበት ሲል፣ ሻዕቢያ ግን የብሔር/ብሔረሰብ ጥያቄ በኤርትራ ትግል ውስጥ ከቶም እንዲነሳ አይሻም ነበር። የሶቪየት ኅብረትንም በተመለከተ፣ ሕወሓት ሶቪየቶች ለደርግ በሚሰጡት ያልተቆጠበ ድጋፍ የተነሳ የማያወላዳ ፀረ-ሶቪየት አቋም ሲወስድ፣ ሻዕቢያ ግን ለስለስ ያለ አቋም ነበረው። ከዚያም አልፎ ሁለቱ ድርጅቶች በጦር ታክቲካቸውም የተለያየ አመለካከት ነበራቸው። የሕወሓት የጦር ስልት በደፈጣ ውጊያ ላይ ያተኮረ ሲሆን፣ ሻዕቢያንም ተቻኩሎ ወደ መደበኛ ጦርነት በመግባቱ ይተቸው ነበር። ሁለቱ ድርጅቶች እነዚህን ሁሉ ያስተሳሰሩብና የቅኝት ልዩነቶች አቻችለው የጋራ ጠላታቸውን ውድቀት ለማፋጠን የተረባረቡት በ1970ዎቹ መጨረሻና በ1980ዎቹ መጀመርያ ላይ ነው።

በመጨረሻዎቹ ዓመታት ደርግ ላይ ካመፁት ብሔርተኛ ድርጅቶች መካከል ሌላ ሊጠቀስ የሚገባው የኦሮሞ አርነት ግንባር (ኦነግ) ነው። የኦሮሞ ሕዝብ የብሔራዊ ማንነት ጥያቄ መጀመርያ በተደራጀ መንገድ የተቀሰቀሰው የቱለማና ሜጫ ራስ-አገዝ ማኅበር በጥር 1955 ሲመሠረት ነው ማለት ይቻላል። ይህም ሆኖ፣ ከማኅበሩ መተዳደሪያ ደንብ መረዳት እንደሚቻለው፣ የማኅበሩ መነሻ ዓላማ ለብሔራዊ አርነት መታገል ሳይሆን፣ የኦሮሞ ግዛቶች በትምህርት፣ መንገድና ጤና ረገድ የነበረባቸውን ችግር ለመቅረፍ ነበር። በኦሮሞዎች ስም ይቋቋም እንጂ አባላቱን የመለመለውም ከኦሮሞ ብሔር ብቻ አልነበረም። እንዲያውም በአመራሩ ውስጥ አንዳንድ ታዋቂ የሆኑ የደቡብ ኢትዮጵያ የኅብረተሰብ መሪዎችም ነበሩበት። ይህም ሆኖ፣ ከአሓዳዊ አስተዳደሩ ዝንፍ ለማለትም የማይፈልገው መንግሥት ማኅበሩን በአደገኛነት የሚፈረጅ ሆኖ አገኘው። በተለይም የፖሊስ ሠራዊት ዋና አዛዥ የነበረው ብርጋዴር ጀኔራል ታደሰ ብሩ የማኅበሩ ፕሬዚዳንት ሆኖ መመረጥ ሥርዓቱን አስበረገገው።

በዘውዳዊው አገዛዝና በማኅበሩ መካከል የሰፈነው ውጥረት የተመላበት ፍጥጫ ከፍተኛ ደረጃ የደረሰው በጥቅምት 1959 ዓ.ም. አንዳንድ የማኅበሩ አባላት በዘውድ በዓል ወቅት በንጉሡ ነገሥቱ ላይ የግድያ ሙከራ ለማድረግ ሲያሴሩ ተደረሰባቸው ተብለው ሲወነጀሉ ነው። ከዚያም በመቀጠል ሲኒማ

6.8 የሕዝባዊ ወያኔ ሓርነት ትግራይ (ሕወሓት) ታጋዮች

ለዚህም ከሦስት ተቃናቃኝ ድርጅቶች ጋር መፋለም ነበረበት። ከነዚህ ሁሉ ቀላል ሆኖ ያገኘው ከሱ ቀድሞ የተደራጀውንና ከጀብሐ ጋር የቅርብ ግንኙነት የነበረውን የትግራይ አርነት ግንባርን ማስወገዱ ነው። በምዕራብ ትግራይ ተደላድሎ የነበረውን የኢትዮጵያ ዴሞክራቲክ ኅብረትን (በእንግሊዝኛ ምሕፃረ-ቃሉ «ኢዲዩ»ን) ለመፈንቀል ግን እንደዚያ ቀላል ሆኖ አላገኘውም። ብዙ ደም ካፋሰስ የሁለት ዓመት ጦርነት በኋላ ነው ሕወሓት ኢዲዩን ከምዕራብ ትግራይ ጨርሶ ለማስወጣት የቻለው።

ከዚያ በኋላ የቀጠለው ፍልሚያ በሰሜን ምሥራቅ ትግራይ አሲምባ በሚባለው ተራራማ ሥፍራ ከመሸገው የኢሕአፓ ሠራዊት ጋር ነበር። ሕወሓትም ኢሕአፓም ግራ-ዘመም ከሆነው ከኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ አብራክ የወጡ ድርጅቶች ይሁኑ እንጂ፣ የትግሉን አቅጣጫና ይዘት በተመለከተ እጅግ የተራራቀ አመለካከት ነበራቸው። ኢሕአፓ እንደሱ ባለ ኅብረ-ብሔራዊ ድርጅት የሚመራውን የመደብ ትግል ቀዳሚነት በአጽንኦት ሲያስቀምጥ፣ እንደ ሕወሓት አመለካከት ግን፣ ትግሉ ሊሰምር የሚችለው የተለያዩ ጭቁን ብሔርና ብሔረሰቦች በራሳቸው ድርጅት አማካይነት ትግላቸውን ጀምረው ከዚያ በኋላ የኅብረት ግንባር ሲፈጥሩ ነው። በተጨማሪም፣ ሕወሓት ሙሉ እምነቱን በገጠር ትጥቅ ትግል ላይ ሲጥል፣ ኢሕአፓ ግን፣ ምናልባትም በከተሞች ውስጥ ማግኘት ከቻለው ተቀባይነትም ይመስላል፣ ለከተማው የትጥቅ ትግል ልዩ ትኩረት ሰጥቶ ነበር። በመሠረቱ፣ አሲምባ የከተማው የትጥቅ ትግል ሳይሰምር ሲቀር ከመንግሥት የጥቃት እርምጃ ላመለጡት ታጋዮቹ መጠለያ ከመሆን አልፎ ይህ ነው ለሚባል የገጠር ትጥቅ ትግል መነሻ ሆኖ ነበር ለማለትም ያስቸግራል። ስለሆነም ኢሕአፓ በገጠር ትጥቅ ትግል ከነበረው እናሳ ልምድ

ባሻገር፣ ላካባቢው የነበረው እንግዳዊ ባዳነት በሕወሓት ለመሸነፍ ዳርጎት ጓዙን ጠቅሎ ወደ ጎንደርና ወሎ እንዲያፈገፍግ ተገደደ።

መጀመርያ ላይ ደርግ ሕወሓትን ከቁም ነገር አልቆጠረውም ነበር። ለድርጅቱ መፈጠር ምክንያት የሆኑትን የትግራይ ነባራዊ ሁኔታዎች ባለማጤን፣ ድርጅቱን እንደ ሻዕቢያ ተቀፅላ አድርጎ ወሰደው። ሙሉ ኃይሉን ያዘመተበት ሻዕቢያ ከተመታ ሕወሓትም አብሮ ይከስማል ብሎ ገመተ። እንደ እውነቱ ከሆነ ግን ሕወሓትና ሻዕቢያ ከሚያቀራርባቸው ሁኔታ የሚያራርቃቸው ይበዛ ነበር። እንዲያውም መጀመርያ ላይ፣ ሻዕቢያ ከሕወሓት ይልቅ የኃይል ሚዛን አጋድሎበት ከትግራይ እስከወጣ ድረስ ወደ ኢሕአፓ ያጋድል ነበር። ሕወሓት በመላ ትግራይ የበላይነቱን ካሰፈነ በኋላም ቢሆን፣ የሁለቱ ድርጅቶች ትስስር የፍቅር ሳይሆን የጥቅም ነበር። ለዚህም አያሌ ምክንያቶች ነበሩ። በአንደኛ ደረጃ፣ በተለይም የኢጣሊያ ቅኝ አገዛዝ በተወው አሻራ ምክንያት፣ በሁለቱ የመረብ ወንዝ ተዋሳኝ ወንድማማች ሕዝቦች መካከል የመናናቅና የመቃቃር ባሕል ነበር። ከዚያም በላይ ሁለቱ የአርነት ንቅናቄዎች የትግል ስልቱን በተመለከተ መሠረታዊ ልዩነቶች ነበሯቸው። ሕወሓት የራስን ዕድል በራስ የመወሰን መርሕ በኤርትራ ውስጥ ለሚገኙት የተለያዩ ብሔረሰቦችም መሥራት አለበት ሲል፣ ሻዕቢያ ግን የብሔር/ብሔረሰብ ጥያቄ በኤርትራ ትግል ውስጥ ከቶም እንዲነሳ አይሻም ነበር። የሶቪየት ኅብረትንም በተመለከተ፣ ሕወሓት ሶቪየቶች ለደርግ በሚሰጡት ያልተቆጠበ ድጋፍ የተነሳ የማያወላዳ ፀረ-ሶቪየት አቋም ሲወስድ፣ ሻዕቢያ ግን ለስለስ ያለ አቋም ነበረው። ከዚያም አልፎ ሁለቱ ድርጅቶች በጦር ታክቲካቸውም የተለያየ አመለካከት ነበራቸው። የሕወሓት የጦር ስልት በደፈጣ ውጊያ ላይ ያተኮረ ሲሆን፣ ሻዕቢያንም ተቻኩሎ ወደ መደበኛ ጦርነት በመግባቱ ይተቸው ነበር። ሁለቱ ድርጅቶች እነዚህን ሁሉ ያስተሳሰብና የቅኝት ልዩነቶች አቻችለው የጋራ ጠላታቸውን ውድቀት ለማፋጠን የተረባረቡት በ1970ዎቹ መጨረሻና በ1980ዎቹ መጀመርያ ላይ ነው።

በመጨረሻዎቹ ዓመታት ደርግ ላይ ካመፁት ብሔርተኛ ድርጅቶች መካከል ሌላ ሊጠቀስ የሚገባው የኦሮሞ አርነት ግንባር (ኦነግ) ነው። የኦሮሞ ሕዝብ የብሔራዊ ማንነት ጥያቄ መጀመርያ በተደራጀ መንገድ የተቀሰቀሰው የቱለማና ሜጫ ራስ-አገዝ ማኅበር በጥር 1955 ሲመሠረት ነው ማለት ይቻላል። ይህም ሆኖ፣ ከማኅበሩ መተዳደሪያ ደንብ መረዳት እንደሚቻለው፣ የማኅበሩ መነሻ ዓላማ ለብሔራዊ አርነት መታገል ሳይሆን፣ የኦሮሞ ግዛቶች በትምህርት፣ መገናኛና ጤና ረገድ የነበረባቸውን ችግር ለመቅረፍ ነበር። በኦሮሞዎች ስም ይቋቋም እንጂ አባላቱን የመለመለውም ከኦሮሞ ብሔር ብቻ አልነበረም። እንዲያውም በአመራሩ ውስጥ አንዳንድ ታዋቂ የሆኑ የደቡብ ኢትዮጵያ የኅብረተሰብ መሪዎችም ነበሩበት። ይህም ሆኖ፣ ከአሓዳዊ አስተዳደሩ ዝንፍ ለማለትም የማይፈልገው መንግሥት ማኅበሩን በአደገኛነት የሚፈረጅ ሆኖ አገኘው። በተለይም የፖሊስ ሠራዊት ዋና አዛዥ የነበረው ብርጋዴር ጄኔራል ታደሰ ብሩ የማኅበሩ ፕሬዚዳንት ሆኖ መመረጥ ሥርዓቱን አስበረገገው።

በዘውዳዊው አገዛዝና በማኅበሩ መካከል የሰፈነው ውጥረት የተመላበት ፍጥጫ ከፍተኛ ደረጃ የደረሰው በጥቅምት 1959 ዓ.ም. አንዳንድ የማኅበሩ አባላት በዘውድ በዓል ወቅት በንጉሠ ነገሥቱ ላይ የግድያ ሙከራ ለማድረግ ሲያሴሩ ተደረሰባቸው ተብለው ሲወነጀሉ ነው። ከዚያም በመቀጠል ሲኒማ

አምፒር በተባለው ሲኒማ ቤት ውስጥ በምብ ሲፈነዳ የማኅበሩ አባላት አሁንም ተጠያቂ ሆኑ። በተለይም ዋና አቀነባባሪ ተብለው የተወነጀሉት ጄኔራል ታደሰና የመቶ አለቃ ማሞ መዘምር የተባለ መኰንን ነበሩ። መንግሥት በዚህ የተነሳ የሜጫና ቱለማ ማኅበርን ሲያፈርስ፣ ከድርጊቱ በኋላ የተሰወረውን ጄኔራል አድኖ ያዘ። ከዚያ በኋላ ፍርድ ቤት ቀርቦ የሞት ፍርድ ቢፈረድበትም፣ ይህ ወደ እድሜ ልክ እስራት ተቀይሯል። አብዮት ሲፈነዳ ጄኔራሉ ከሌሎች የፖለቲካ እስረኞች ጋር በምሕረት ቢለቀቅም፣ ከኀቡዕ የኦሮሞ ድርጅቶች ጋር ግንኙነት መፍጠሩ ያልጣመው ደርግ የመሬት አዋጁን ተቃውሟል በሚል ውንጀላ በ1967 አጋማሽ ላይ ረሽነው።

ኦነግ ይፋ ከመውጣቱ ከአንድ አምስት ዓመት በፊት፣ አንድ የኦሮሞ የፖለቲካ ድርጅት ብቅ ብሎ ነበር። የቀድሞ የሜጫና ቱለማ ማኅበር አባል በነበረ ግለሰብ የተቋቋመው ይህ ድርጅት «የኢትዮጵያ ብሔራዊ አርነት ግንባር» በሚል ስያሜ የሚታወቅ ሲሆን፣ ይህ ነው የሚባል ቁም ነገር ሳያከናውን ከታሪክ መድረክ ወጣ። የኢትዮጵያ አብዮት በፈነዳበት የመጀመርያ ሁለት ዓመታት የፖለቲካ እንቅስቃሴዎች በአብዛኛው ኅብረ-ብሔራዊ ባሕሪ ስለነበራቸው የጎላ የኦሮሞ ብሔራዊ እንቅስቃሴ አይታይም ነበር። በወቅቱ የነበሩት የኦሮሞ ምሁራንም ከኅብረ-ብሔራዊ ድርጅቶች ባንዱ ወይም በሌላው የታቀፉ ነበሩ። ይህም ሆኖ ግን፣ በአንዳንዶቹ ተመልካቾች አካባቢ፣ መኢሶንንና በተለይም ኢጭአትን የአንዳንድ መሪዎቻቸውን ብሔረሰብ በማጤን ከኦሮሞዎች ጋር የማገናኘት ዝንባሌ ነበር። በማያሻማ መንገድ በኦሮሞ ሕዝብ ስም የሚንቀሳቀስ ድርጅት ብቅ ያለው ግን በ1968 ኦነግ ሲቋቋም ነው። ከሻዕቢያ የቴክኒክ ድጋፍ ያገኝ የነበረው ኦነግ በደቡብ ምሥራቅ ኢትዮጵያ (ሐረርጌና ባሌ) እና በምዕራብ ኢትዮጵያ (ወለጋ) የሽምቅ ውጊያ ማካሔድ ቢጀምርም፣ በነበረበት ውስጣዊ ክፍፍልና አብዛኛውን የኦሮሞ ሕዝብ ለመቀስቀስ ባለመቻሉ፣ የደርግን ሥርዓት እምብዛም ሊፈታተነው አልበቃም።

የኤኮኖሚ ቀውስ

የደርጋዊውን ሥርዓት ውድቀት ያፋጠነው በስተሰሜን የተፋፋመው አመፅ ብቻ አልነበረም። ደርግ በኤኮኖሚው መስክ ያሳየው ድክመትና ይህንኑ ሁኔታ ያባባሰው አመፁ የወለደው የጦርነት ኤኮኖሚም የበኩሉን አስተዋፅኦ አድርጓል። ስለሆነም ሠፊውን ሕዝብ ከ«ሰው በላው» አፄያዊ ሥርዓት ነፃ አወጣለሁ ያለው መንግሥት አገሪቱን በከፋ ሁኔታ ትቶ ለማለፍ በቃ። ወታደርና ዘመቻ ስለማይለያዩ ይመስላል፣ የደርግ መንግሥት ሕይወት በ«ዘመቻ» የተሞላ ነበር ስለማለት ይቻላል። ከነዚህም ውስጥ ከዐበይቱ ጎራ የሚደመረው፣ ደርግ በውስጥና የውጭ ጠላቶቹ ላይ ጊዜያዊ ድልን ከተጎናፀፈ በኋላ በመስከረም 2፣ 1971 ያወጀው የብሔራዊ አብዮታዊ የምርት ዘመቻ (ወይም በተለምዶ አጠራሩ «አረንጓዴው ዘመቻ») ነው። ዓላማውም በማዕከላዊ ፕላን ከፍተኛ ምክር ቤት አስተናባሪነት ያገሪቱን ሰብዓዊና ቁሳዊ ሀብቶች በማንቀሳቀስ የሀገሪቱን ኤኮኖሚ ወሳኝ በሆነ መንገድ መቀየር ነበር። የዚህ ሁለገብ እንቅስቃሴ ውጤትም እርሻን በማሳደግና ኢንዱስትሪን በማስፋፋት ፈጣን የኤኮኖሚ እድገት ለማምጣት የተነደፈው የአሥር ዓመት (1977-1986) ጠቋሚ ዕቅድ ነው። የዕቅዱ ዓላማ ጠቅላላ የሀገር ውስጥ ምርትን (ጂ.ዲ.ፒ.) በ6.5 በመቶ፣ የነፍስ ወከፍ ገቢን በ3.6 በመቶ ለማሳደግ ነበር። ይሁን እንጂ የታለመው ቀረና እንዲያውም የነፍስ ወከፍ ገቢ በ0.8 በመቶ ዝቅ አለ።

የደርግ ኤኮኖሚ ፖሊሲ የመጨረሻው ውድቀት ገሓድ የወጣው ለስምንት ሚሊዮን ሕዝብ መሰቃየትና ለአንድ ሚሊዮን ያህል ሕዝብ ሕይወት መቀጠፍ ምክንያት በሆነው በ1977 ረሀብ ወቅት ነው። የችግሩ ምንጭ የደርግ መላውን የኤኮኖሚ ሕይወት ካልተቆጣጠርኩ የማለት አባዜ ነው። ይህ አዝማሚያ የመንግሥትን አቅም በብርቱ ከመፈተኑም ባሻገር የግል ጥረትን የሚያፍን ነበር። ለታቀደው የኤኮኖሚ ዕድገት ቁልፍ የሆነው ካፒታል ከአገር ቤትም ሆነ ከውጭ ሊገኝ አልቻለም። ከዚያም በላይ፣ መንግሥት የረሀቡ አደጋ እንዳንዣበበ የመከላከያ እርምጃዎች ከመውሰድ ይልቅ በፓርቲ ምሥረታ ፈንጠዝያ ተውጦ ነበር። የምሥረታው ሽርጉድ ካለቀ በኋላ ነው የመባነን ያህል ደርግ ፊቱን ወደ ረሀቡ ያዞረው። ደግነቱ፣ የዓለም አቀፉ ኅብረተሰብ ባደረገው አስደናቂ ርብርቦሽና አገር ውስጥም በተሰበሰበው እርዳታ አማካይነት የረሀቡ መቅሰፍት ሊገታ ቻለ።

መጀመርያ ያሳየውን ዳተኝነት ለማካካስ ይመስላል፣ ደርግ በድርቁ የተጠቁትን የሰሜንና ማዕከላዊ ኢትዮጵያ ገበሬዎችና ቤተሰቦቻቸውን ለምለም ወደሆኑት የምዕራብና የደቡብ ምዕራብ ቀዬዎች የማስፈር ሰፊ ዘመቻ ጀመረ። የዘመቻው ውጤትም ከግማሽ ሚሊዮን በላይ የሚሆኑ አርሶ አደሮችንና ቤተሰቦቻቸውን ረጅምና ሥቃይ በበዛበት ጉዞ ወደ አዲስ ሠፈራ ጣቢያ ማጓጓዝ ሆነ። ላይ ላዩን ሲያዩት ይህ ፕሮጀክት ምንም አማራጭ የሌለው ይመስላል። ነገር ግን፣ ባንድ ወገን ሰፋሪዎቹ ወደ አዲሱ መንደራቸው ወደው ሳይሆን ተገደው የሚሄዱ በመሆኑ፣ በሌላ ወገን ደግሞ ደርግ በዚሁ አጋጣሚ የሠፈራውን ፕሮግራም የእርሻ ፖሊሲው እምብርት የሆነውን የጋራ እርሻ ለማስፋፋት መሣሪያ በማድረጉ፣ ፕሮግራሙ ባገር ቤትም ሆነ በውጭ የተጠላ ሆነ።

አገሪቱ ኅብረተሰቡን ካመሰው ከዚህ ግዙፍ የሕዝብ ሠፈራ ፕሮግራም ሳታገግም፣ ደርግ ሌላ አወዛጋቢ የሆነ የማኅበራዊ ለውጥ ዕቅድ ይዞ ብቅ አለ። ይኸውም የመንደር ምሥረታ ፕሮግራም በሚል ስያሜ የሚታወቀውና የገጠር ነዋሪዎችን ባዲስ ሠፈር የሚያደራጀው ዕቅድ ነው። የፕሮግራሙ ዓላማ፣ በይፋ እንደተገለፀው ከሆነ፣ የተበታተኑትን የሰፈር አባወራዎች በማሰባሰብ የመሠረታዊ አገልግሎት (ትምህርት፣ ሕክምና፣ ወዘተ...) አቅርቦትን በተቀላጠፈና በተማከለ መንገድ ለማዳረስ ነው። ይህ የሠፈራ ፕሮግራም ባሌ፣ ሐረርጌና አርሲ ተጀምሮ በጥቂት ጊዜ ውስጥ ሌሎች ክፍላተ ሀገርንም አዳረሰ። ሠፈራው የገጠሬውን ሕዝብ ከለመደው፣ ከሚንከባከበውና እትብቱ ከተቀበረበት አፈናቅሎ የሚወስድ በመሆኑ በእጅጉ የተጠላ ነበር። ስለሆነም በተለይ በሰሜን ኢትዮጵያ አካባቢዎች የአያሌ አርሶ አደሮች ልብ እንዲሸፍትና ከደርግ ጠላቶች ጋር እንዲያብር በማድረግ የደርግን ውድቀት ለማፋጠን በቃ።

ግላስኖስትና ፔሬስትሮይካ

ያገር ውስጥ ሁኔታ እንደዚህ ለደርግ እየጨለመበት ሲሄድ፣ የዓለም አቀፉ የፖለቲካ ገፅታም ፈፅሞ ለሱ በማያመች መልክ በፍጥነት እየተቀየረ ነበር። የሶቪየቱ መሪ ሚካኤል ጎርባቾቭ ያራምደው የነበረው የፔሬስትሮይካና

ግላስኖስት ጥምራ ፖሊሲ የሶቪየት ኅብረትን ብቻ ሳይሆን የዓለምን የኃይል ሚዛን እንደማይመለስ አርጎ ለወጠው። የጎርባቾቭ ዓላማ እየተጠላ የመጣውን የኮሙኒስት ሥርዓት ሰብዓዊ ገፅታ ለመስጠት ነበር። የዚህ አደገኛ ሙከራ መጨረሻ ውጤት ግን የሶቪየት ኅብረት ኃያልነት ማክተምና ለምዕራቡ ዓለም መንበርከክ ሆነ። የሶሻሊስት ሥርዓትን ገንብቶ ገና አጣጥሞ ላልጨረሰው የኢትዮጵያ ገዢ መደብ ደግሞ መራራ ጽዋ ነበር።

ግን እያቅማማም ቢሆን፣ ጽዋውን ከመጎንጨት ሌላ አማራጭ አልነበረውም። መጀመርያ ከጥቅምት 29 እስከ ኅዳር 2 1981 በተደረገው የኢሠፓ ማዕከላዊ ኮሚቴ 9ኛ መደበኛ ስብሰባ፣ ድርጅቱ የመጨረሻ ግቡ የሶሻሊስት ሥርዓቱን መገንባት እንደሆነ ቢያረጋግጥም፣ የግል ኢንቨስትመንትን ለማበረታታት አንዳንድ እርምጃዎች ለመውሰድ ተገዶ ነበር። ከመንግሥት ጋር በጋርዮሽ የሚሠሩ የግል ኢንቨስተሮችን፣ የአነስተኛ ኢንዱስትሪዎችንና የሆቴል አገልግሎቶችን የካፒታል ጣራ ከፍ አደረገ። ይሁን እንጂ በዓለም አቀፍ ደረጃ እየተካሄደ ካለው መሠረታዊ ለውጥ ጋር ለመጣጣም እነዚህ እርምጃዎች ከቶም በቂ ሆነው አልተገኙም። ስለሆነም፣ በየካቲት 28፣ 1982 ዓ.ም. የተካሄደው የኢሠፓ ማዕከላዊ ኮሚቴ 11ኛ መደበኛ ስብሰባ፣ የሶሻሊስት ግንባታ መርህን በመሠረዝ፣ የቅይጥ ኢኮኖሚ መርሐ ግብርን አፀደቀ። በፖለቲካው መስክም፣ ኢሠፓን የተለያዩ የፖለቲካ አመለካከቶችን ሊያቅፍ በሚችልና የኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ አንድነት ፓርቲ በተሰኘ አዲስ የፖለቲካ ፓርቲ እንደሚተካ አረጋገጠ። ይሁን እንጂ፣ ይህ የፖሊሲ ለውጥ በቂ ካለመሆኑም ሌላ ጊዜው ያለፈበት ሆኖ ተገኘ። በሰሜን ግንባር እንደሁ ወታደራዊ የኃይል ሚዛኑ ወደ አማፅያኑ ካጋደለ ሰንብቷል።

የመጨረሻው ሰዓት

በጦርነቱ ግንባር፣ ለደርግ የቁርጡ ቀን በመጋቢት 1980 መጣ። ሻዕቢያ «ናደው» በሚል መጠሪያ የሚታወቀውን የደርግ ሜካናይዝድ ክፍለ ጦር ደምስሶ አፍአቤት የተባለውን ቁልፍ ወታደራዊ ቦታ ያዘ። ከዚያ ቀደም ሲል የናደው ጦር አዛዥ የነበረው ጀኔራል ታሪኩ ዐይኔ በጦርነቱ አመራር ላይ ከመንግሥቱ ጋር ኃይለ ቃል የተመላለሰበት ልውውጥ ካደረገ በኋላ ተረሽኗል። ይህም የጦሩን ሞራል ክፉኛ ጎድቶት እንደነበር ይነገራል። በአፍአቤት ጦርነት 20000 የሚሆን የደርግ ጦር ከጥቅም ውጭ ከመሆኑም በላይ፣ ቁጥሩ የበዛ መሣሪያ ሻዕቢያ እጅ በመውደቁ፣ በጦርነቱ የወደፊት አቅጣጫ ላይ ትልቅ ሚና ተጫውቷል። ባጭሩ፣ አፍአቤት ለሻዕቢያ መጀመርያ ወደ ምፅዋ፣ ብሎም ወደ አሥመራ መረማመጃ ሆነ።

ከአንድ ዓመት ግድም በኋላ፣ በየካቲት 1981፣ የመንግሥት ጦር በትግራይ ውስጥ ተመሳሳይ ሽንፈት ደረሰበት። ሕወሓት የአካባቢውን ሕዝብ ተንተርሶና በሻዕቢያ ሜካናይዝድ አጋዥ ጦር ታግዞ፣ በምዕራብ ትግራይ የምትገኘውን ሽሬ እንዳሥላሴን ተቆጣጠረ። 40000 ወታደር ያሠለፈው የሦስተኛው አብዮታዊ ሠራዊት 604ኛ ኮር ሙሉ በሙሉ ተደመሰሰ። ልክ ሁለተኛው አብዮታዊ ሠራዊት ቀደም ሲል ለኤርትራ እንደተቋቋመው፣

ሦስተኛው አብዮታዊ ሠራዊት የትግራይን አመፅ ለመግታት ተብሎ በልዩ ሁኔታ የተደራጀ ጦር ነበር። የሽሬ ሽንፈትን ተከትሎ፣ ተመሳሳይ ኪሣራ እንዳይደርስበት ይመስላል፣ ደርግ ሠራዊቱን በሙሉ ከትግራይ ክፍለ ሀገር አስወጣ። የሚገርመው ይህ ክፍለ ሀገሩን ያላንዳች ውጊያ ለሕወሓት ያስረከበበት እርምጃ «ዘመቻ ቅጣው» የሚል ስም ተሰጥቶት ነበር። ከቅጣት ይልቅ ሽሽት መሰየው የሆነው ይህ ትእዛዝ በመንግሥት ሠራዊት ስነልቡና ላይ ያሳደረው ተፅእኖ በቀላሉ የሚገመት አልነበረም። ከዚያ በኋላ «የወያኔ ጦር መጣ!» እያሉ የጦር ካምፕንና ከተማ እየተዉ መፈርጠጥ የተለመደ ነገር ሆኖ የደርግን ሠራዊት የመጨረሻ ውድቀት አፋጠነው።

ሕወሓትም ትግራይን ደጀን አድርጎ ዘመቻውን ወደ መሐል አገር አስፋፋ። ትግራይን ነፃ አወጣለሁ ብሎ የተነሣው ድርጅት ሀገር-አቀፍ የሆነ አጀንዳ ማውጣት ግድ ሆነበት። የነዚህ ሁለት አጀንዳዎች - አንዱ ጠባብ፣ ሌላኛው ሰፊ - ቅራኔም በ1983 ወታደራዊ ድልን ካገኘም በኋላ ለዓመታት ሲቆይ ነው። የሠፊው አጀንዳ አስፈፃሚ ይሆናል ተብሎ የታለመው ድርጅት የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዴግ) ተብሎ የተዋቀረው የተለያዩ ድርጅቶች «ጥምረት» ሲሆን፣ አባላቱም ሕወሓት፣ ከተበታተነው የኢሕአፓ ሠራዊት ተርፈው በሰሜን ወሎ ይንቀሳቀሱ የነበሩ ታጋዮችን ያቀፈው የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄ (ኢሕዴን)፣ የኦሮሞን ሕዝብ ይወክላል ተብሎ የተቋቋመው የኦሮሞ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት (ኦሕዴድ) እና የተማሩ የደርግ ሠራዊት መኰንኖች የተሰባሰቡበት የኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ መኰንኖች አብዮታዊ ንቅናቄ (ኢዴመአን) ነበሩ።

ኢሕአዴግ የአቻ ድርጅቶች የኅብረት ግንባር ይባል እንጂ ሕወሓት መሪውን ሚና ይጫወት እንደነበር ብዙም ምርምር የሚያሻው አይደለም። ከዚህም ሌላ፣ የድርጅቶቹ የድጋፍ ምንጭና ጥንካሬም የተለያየ ነበር። ሕወሓትና ኦሕዴድ በብሔረ ሰብ ላይ የተዋቀሩ ሲሆኑ (የመጀመርያው በትግራይ፣ ሁለተኛው በኦሮሞ)፣ ኢሕዴንና ኢዴመአን ኅብረ-ብሔራዊ መሠረት ነበራቸው። በኦሮሞ ሕዝብ ዘንድ ከኦሕዴድ ይልቅ ኦነግ ተቀባይነት እንዳላው ሕወሓት ሳያውቅ ቀርቶ አይደለም። ነገር ግን ከኦነግ ጋር ግንባር ለመፍጠር የተደረገው ጥረት ስኬታማ ባለመሆኑ፣ ከኦሮሞ የጦር ምርኮኞችና በኦነግ ካልታቀፉ ምሁራን የተውጣጣ የኦሮሞ ድርጅት ለማቋቋም ተገደደ። ኢሕዴን የሚንቀሳቀሰው በአማርኛ ተናጋሪ ክፍላተ ሀገር ይሁን እንጂ ራሱን እንደ አማራ ድርጅት ይፋ ያደረገው ከድል በኋላ አዲስ ስም (ብሔረ አማራ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄ፣ ብአዴን) ይዞ ብቅ ካለ በኋላ ነው። በመኰንኖቹ ስም የተቋቋመው ድርጅት በጦርነቱ ወቅት የጦር ምርኮኞችን በፖለቲካ መድረክ ዙሪያ ከማሳባሰብ ባሻገር ከድል በኋላ ስለከሰመ ምንም ዓይነት የፖለቲካ ፋይዳ አልነበረውም።

ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው፣ አፍአቤትና ሽሬ እንዳ ሥላሴ የደርግ መንግሥት ፍፃሜ መጀመርያ ነበሩ። እነዚህ ግዙፍ ወታደራዊ ሽንፈቶች በዋና ከተማዪቱ አዲስ አበባ መጠነኛ የፖለቲካ ቀውስ አስከተሉ። በሥርዓቱ ላይ ያንገፈገፈው አደጋ ያሳሰባቸው ከመላው የጦር ኃይሎች የተውጣጡ ጀኔራሎች በአዛዦቻቸው በመንግሥቱ ላይ ተነሱበት። ግንቦት 8፣ 1981 መንግሥቱ የልብ ወዳጅ ወደሆነችው ወደ ጀርመን ዴሞክራቲክ ሪፐብሊክ (ምሥራቅ ጀርመን) ጉብኝት ለማድረግ አውሮፕላኑ የቦሌ አየር ማረፊያን ለቆ በተነሣ በጥቂት

ሰዓታት ውስጥ፣ በመከላከያ ሚኒስቴር የተሰባሰቡት ጀኔራሎች መንግሥቱ ኃይለ ማርያም ከዚያች ሰዓት ጀምሮ ከሥልጣን መውረዱን ለራሳቸውና እዚያው ግቢ ውስጥ ለተሰበሰቡት የሲቪል ሠራተኞች አወጁ:: ኀብረታቸው የሚያስደንቅ ቢሆንም፣ ዝግጅታቸውና ስልታቸው መፈንቅለ መንግሥቱን ገና ከመጀመርያው ለክሽፈት ዳረገው::

ምሥጢር ለመጠበቅ ይመስላል፣ እዚያ መሃል አዲስ አበባ ተሰባስበው እስከሚነገራቸው ድረስ፣ ጉዳዩን የሚያውቁት አራት ጀኔራሎች ብቻ ነበሩ:: ከነሱም መሓል መሪዎቹ የጦር ኃይሎች ኤታ ማዦር ሹሙ ጀኔራል መርዕድ ንጉሤና የቀድሞ የአየር ኃይል አዛዥና በወቅቱ የኢንዱስትሪ ሚኒስትር የነበረው ጀኔራል ፋንታ በላይ ነበሩ:: ቢያንስ ባንድ ታማኝ ጦር የሬዲዮ ጣቢያውን ይዘው ድርጊታቸውንና ዓላማቸውን ለሕዝብ ማስታወቅ ምን ያህል አስፈላጊ እንደሆነ የተገነዘቡት አይመስልም:: ከሁሉም በላይ ለሴራው መክሸፍ ዐቢይ ምክንያት የሆነው ቤተ መንግሥት ውስጥ የመሸገውን ቅልብ ጦር አስቀድመው ከጥቅም ውጭ ማድረግ ሳይችሉ መቅረታቸው ነበር:: ስለሆነም ያው ጦር የተሰበሰቡበትን መከላከያ ሚኒስቴር ከቦ በቁጥጥር ሥር አዋላቸው:: አማፅያኑን ለማገዝ ከአሥመራ ተልኮ የነበረው በጀኔራል ቁምላቸው የሚመራው ጦርም ከነሱ ጋር ግንኙነት ለማድረግ ሳይችል ተበትኖ፣ አዛዡም ሸሽቶ ራሱን ለማዳን ተገደደ:: የሆነ ውጥረት እንዳለ ከመገንዘቡ በስተቀር መፈንቅለ መንግሥት መሞከሩን ያላወቀው የአዲስ አበባ ሕዝብም መክሸፉን ማታውኑ በሬዲዮ ሰማ::

የአዲስ አበባው ሁኔታ እንደዚህ ሰው ብዙም ሳይሰማ ሲያከትም፣ በተመሳሳይ ሁኔታ አሥመራ የተካሄደው አመፅ በአስከፊ ጭፍጨፋ የታጀበ ነበር:: በአየር ወለድ ክፍለ ጦር የሚመሩ ለመንግሥቱ ታማኝ የሆኑ መኰንኖች አማፅያኑን እጅግ ዘግናኝ በሆነ ሁኔታ ደምስሰው አመፁን አከሸፉት:: በአመፁ የተሳተፉት ጀኔራሎች ከፊሉ ቢሮቻቸው ውስጥ እንዳሉ ሲገደሉ፣ የቀሩት ከተሰወሩበት ቦታ እየታደኑ ተይዘው ተረሸኑ:: የዚህ የብቀላ እርምጃ ሰለባ ከሆኑት መካከል የሁለተኛ አብዮታዊ ሠራዊት ዋና አዛዥ የነበረው ጀኔራል ደምሴ ቡልቶ ሲገኝበት፤ መቀጣጫ እንዲሆን ተብሎ በድኑ በአሥመራ ጎዳናዎች ተጎተተ::

መንግሥቱም ለጉብኝት ከሄደበት አገር በድል አድራጊነት ተመልሶ የራሱን የብቀላ ድግስ አዘጋጀ:: መጀመርያ በቁጥጥር ሥር የዋሉት ጀኔራሎች የጦር ፍርድ ቤት ቀርበው በአገር ክህደት ወንጀል ተከሰሱ:: ነገር ግን የፍርዱ ሂደት እየተጓተተ ሲያስቸግረው፣ መንግሥቱ ሌላ ቀልጠፍ ያለ መንገድ ፈለገ:: ከተከሳሾቹ መሃል 12ቱ ጀኔራሎች ላይ የሞት ፍርድ አስፈርዶባቸው ወዲያውኑ በመረሸን የአመፁን አንደኛ ዓመት አከበረ:: የዚህ ሁሉ የበቀል እርምጃ ድምር ውጤት ፊቱንም ያላማረበትን የደርግ ሠራዊት መሪ-አልባ አድርጎ ለሽምቅ ተዋጊዎቹ ሲሳይ ማድረግ ሆነ:: የተረሸኑትንና የታሠሩትን የጦር መሪዎች ለመተካት ብሎ መንግሥቱ የሾማቸው መኰንኖች የተደቀነውን ፈተና ለመቋቋም ብቃቱም ልምዱም የሌላቸው ነበሩ::

ከዚህ በኋላ፣ የደርግ ሥርዓት ውድቀት እጅግ በተፋጠነ መንገድ ቀጠለ:: በየካቲት 1982 ሻዕቢያ ከአስከፊና ጭፍጨፋ ከበዛበት ጦርነት በኋላ የደርግን የባሕር ኃይል ደምስሶ ምፅዋን ተቆጣጠረ:: በዚህም ሁኔታ ደርግ ቁልፍ

የሆነችውን የባሕር ወደብ ከማጣቱም ሌላ፣ ትግራይ ሙሉ በሙሉ በሕወሓት ቁጥጥር ስር በመውደቁ ኤርትራ ውስጥ ላለው ጦሩ ብቸኛ የሆነውን የስንቅ ማቅረቢያ መስመር አስረከበ:: በመሃል አገር ደግሞ፣ ኢሕአዴግ ወደ አዲስ አበባ የሚያረማምዱትን ተከታታይ ዘመቻዎች ከፈተ:: በ1982 መጀመርያ ላይ የጎንደር ክፍለ ሀገርን ለመቆጣጠር የከፈተው ዘመቻ ለጊዜው ቢከሽፍበትም፣ ጉና በተባለው ተራራ ላይ በተደረገ ጦርነት ከፍተኛ መስዋዕትነት ከፍሎ ደብረ ታቦርን ተቆጣጠረ:: ከዚያም፣ ደቡብ ወሎ ውስጥ መራኛ በተባለው ሥፍራ ባገኘው ድል ወደ ሰሜን ሸዋ ለመረማመድ ቻለ::

እነዚህን ድሎች ተቀናጦ፣ ኢሕአዴግ አዲስ አበባን ለመቆጣጠር ስሜትን በሚኮረኩሩ ታሪካዊ ስሞች የሸለማቸውን የጦር ዘመቻዎች አወጀ:: በዘመቻ ቴዎድሮስ አማካይነት ጎጃምን ተቆጣጠረ:: በኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ውስጥ ግንባር ቀደም ሚና በተጫወተውና የወሎ ተወላጅ በሆነው በዋለልኝ መኰንን ስም የተሰየመው «ዘመቻ ዋለልኝ» የደርግን ሠራዊት ከዚያ ክፍለ ሀገር ጠራርጎ አስወጣ:: የ«ዘመቻ ቢሉሱማ ወልቂጡማ» (በኦሮምኛ ቋንቋ «ነፃነትና እኩልነት») ዓላማም ኢሕአዴግን ከጎጃም ወደ ወለጋ ማሸጋገር ነበር:: ከነዚህ ተከታታይ ወታደራዊ ድሎች በኋላ አዲስ አበባን በሦስት አቅጣጫ (ሰሜን፣ ምሥራቅ እና ምዕራብ) አጥቅቶ ለመያዝ አስተማማኝ ሥፍራዎችን ያዘ::

ነገር ሁሉ ካለቀለት በኋላ፣ ደርግ የሰላም አማራጮችን መቃኘት ጀመረ:: ደርግ ወታደራዊ የበላይነት ባሳየበት በ1970ዎቹ በቅጡ ያልተፈለገ ሰላማዊ መፍትሔ የኃይል ሚዛን ብቻ ሳይሆን ዲፕሎማሲያዊ ድጋፉም ወደ ሽምቅ ተዋጊዎቹ በዞረበት በ1980ዎቹ ይገኛል ማለት ዘበት ነበር:: ደርግ ሙዝዝ ብሎ የያዘውን የማርክሲስት ሌኒኒስት ካባ ብሔርተኛ ግንባሮች በሚያስደንቅ ፍጥነት አውልቀው በመጣል በአሜሪካ ውጭ ጉዳይ ጽሕፈት ቤት (ስቴት ዲፓርትሜንት) ውስጥ ሞገስ ለማግኘት በቅተዋል:: ካሳዩት ወታደራዊ ጥንካሬ የተነሣም በአፍሪካ ቀንድ የሚደረግ ማናቸውም አዲስ የፖለቲካ አደረጃጀት እነሱን ማሳተፍ የግድ እንደሆነ የአሜሪካ ባለሥልጣናት ከተገነዘቡት ውሎ አድሯል::

ከላይ በተጠቀሱት ሁኔታዎች ምክንያት የማታ ማታ ፍሬ አልባ የሆነው የሰላም ድርድር የመጀመርያው ምዕራፍ የተመራው በቀድሞው የአሜሪካ ፕሬዚዳንት ጂሚ ካርተር ነው:: በካርተር አማካይነት የሻዕቢያና የደርግ ልዑካን በ1982 ዓ.ም. መጀመርያ በአትላንታ፣ ቀጥሎ በናይሮቢ የሰላም ድርድሮች አካሄዱ:: በነዚህ ስብሰባዎች ሁለቱ ወገኖች ወደ ፍሬ ነገሩ ሳይገቡ በሥነ ሥርዓት ነጥቦች ላይ መስማማት አቅቷቸው ያለ ውጤት ተለያዩ:: በደርግና በሕወሓት መካከል ሮም ላይ በቀድሞ የኢጣሊያ አምባሳደር ሸምግልና በመጋቢት 1982 የተደረገው የሰላም ድርድርም፣ ሕወሓት ሌሎችም የኢሕአዴግ አባል ድርጅቶች መሳተፍ አለባቸው ብሎ ሲያመርር እንዲሁ ውጤት-አልባ ሆኖ ቀረ:: እነዚህ ድርድሮች የፈረሱት ሥነ ሥርዓታዊ ወይም ቴክኒካዊ በሆኑ ምክንያቶች ይምሰል እንጂ መሠረታዊ ችግሩ ወታደራዊ ሁኔታው ነበር:: ይኸውም ድርድሩ የሚካሄደው ግንባሮቹ አሸናፊነታቸው እየተረጋገጠ ባለበት ሁኔታ፣ ደርግ ደግሞ ተሸናፊነቱ ግልፅ እየሆነ በመጣበት ወቅት መሆኑ ነው::

በግንቦት 1983 ለንደን ላይ በደርግና በግንባሮቹ መካከል (አሜሪካ ጨምሮ) የተደረገው ስብሰባ - በተለምዶ የለንደን ጉባዔ እየተባለ የሚታወቀው - ገሓድ ያወጣውም ይኸንኑ እውነታ ነው። የጉባዔው ሰብሳቢ በአሜሪካ ውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር የአፍሪካ ጉዳዮች ኃላፊ የነበረው ሄርማን ኮኸን ነበር። የኢትዮጵያ መንግሥት ልዑካን የተመሩት ነገር ዓለሙ ሁሉ ጨልሞበት ብቻውን የቀረው መንግሥቱ ባለቀ ሰዓት ባደረገው ሹም ሽር ጠቅላይ ሚኒስትር ሆኖ በተሾመው በተስፋዬ ዲንቃ ነበር። ደጀን የሌለው ጦር ይመስል የነበረው የመንግሥት ልዑካን ቡድን ይህ ነው የሚባል መደራደሪያ አቅም አልነበረውም። ይባስ ብሎ ደግሞ፣ ድርድሩ በመካሄድ ላይ እያለ፣ በግንቦት 14 ቀን መንግሥቱ ማንም ያደርገዋል ብሎ ያላሰበውን አደረገ። ለመንግሥት ሥራ የሚጓዝ አስመስሎ አውሮፕላን ይዞ መጀመርያ ወደ ናይሮቢ፣ ከዚያም ወደ ሐራሬ (ዚምባብዌ) ሸሸ። ዳግማዊ ቴዎድሮስ ይሆናል የተባለው መሪ አገር ጥሎ በመጥፋት ራሱን ማዳኑን መረጠ። ከሽሽቱ ጀርባ የሥልጣን ዝውውሩ ያለ ብዙ ደም መፋሰስ እንዲጠናቀቅ የፈለገችው የአሜሪካ ግፊት አለበት የሚል ግምትም አለ።

ያም ሆነ ይህ የመንግሥቱ ካገር መውጣት ቀድሞውኑም ወዳንድ ወገን ባጋደለው ወታደራዊ ሁኔታ ላይ ቅፅበታዊ እንደምታ ነበረው። ሁለተኛው አብዮታዊ ጦር ፍርክርኩ ወጥቶ ሻዕቢያም ለዐሥርት ዓመታት ዒላማው ወደነበረችው አሥመራ በግንቦት 16 ሰተት ብሎ ለመግባት ቻለ። የለንደኑ ጉባዔም በቅጡ ሳይጀመር ተጠናቀቀ። ግንቦት 20፣ 1983 ማለዳ ላይ የኢሕአዴግ ሠራዊት አዲስ አበባን ተቆጣጠረ። መንግሥት ብቻ ሳይሆን የፖለቲካ ሥርዓት ከውሉ ሲለወጥ፣ የተሰማው ተኩስ ጥቂት ያንገራገሩ የመንግሥቱ ጠባቂዎች ከድል አድራጊው ጦር ጋር ያደረጉት የተኩስ ልውውጥ ብቻ ነበር።

መደምደሚያ

በ19ኛው መቶ ዓመት መባቻ ላይ የቀድሞይቱ ኢትዮጵያ በተለያዩ ነፃ ወይም ከፊል ነፃ ግዛቶች ተከፋፍላ ነበር። በነዐምደ ጽዮንና ዘርዓ ያዕቆብ ዐፄያዊ መንግሥት እግር የተበታተኑ ግዛቶች ተተክተዋል። በሰሜን ኢትዮጵያ፣ በክርስትና እምነት ተከታዮች መካከል የተፈጠረው የእምነት አተረጓጐም ልዩነት የፖለቲካ ክፍፍሉን ይበልጥ አክርቷል። በዚህ ሁሉ ክፍፍል መሀል ያንድነት ምልክት ሆኖ የቆየው ግዛታዊ መሪዎች ሁሉ ሊቆጣጠሩ የሚያልሙት ዐፄያዊ ዙፋን ነበር። ሰሜንና ደቡብ ኢትዮጵያን ያስተሳሰረው ደግሞ አገሪቷን አቋርጦ የሚሄደው የንግድ መሥመር ነው። ሁኔታዎች በእንዲህ እንዳሉ ነው አገሪቷ ከአውሮጳ ጋር የነበራት ግንኙነት ሁለተኛ ምዕራፍ የጀመረው (የመጀመሪያው ምዕራፍ በ16ኛውና በ17ኛው ምዕተ ዓመት ከፖርቱጋል ጋር የነበረው ግንኙነት መሆኑ ነው)። አውሮጳውያን በሌሎች አፍሪቃ አገሮች እንዳደረጉት ሁሉ ወደ ኢትዮጵያም በብዛት መምጣት ጀመሩ፤ ሚሲዮናውያኑ «ነፍስ ለማዳን»፣ ነጋዴዎቹ ለመነገድ፣ የመንግሥት ልዑካኑ ደግሞ ሁለቱንም ለመጠበቅ።

የዘመናዊት ኢትዮጵያ የታሪክ ሂደት መነሾ እነዚህ ሁለት ነባራዊ ሁኔታዎች ናቸው ማለት ይቻላል፤ የማዕከላዊው መንግሥት መዳከምና የአውሮጳውያን ከመቼውም በላቀ ብዛትና ትጋት ወደ አገሪቱ መምጣት። የ19ኛ ውና የ20ኛው መቶ ዓመታት መሪዎችም ለነዚህ ሁለት ጥያቄዎች የተለያየ መልስ ሰጡ። የመጀመሪያው ዘመናዊ ንጉሠ ነገሥት ለመሆን የበቃው ዳግማዊ ቴዎድሮስ ከዘዴ ይልቅ ራዕይ ባየለበት ስልት ተግባሩን ተያያዘው። ዐፄ ዮሐንስ የቴዎድሮስን አጉል ፍጻሜ ተመልክቶ ይመስላል ለክልላዊ ስሜት ከበሬታ ማሳየት መረጠ፤ ይሁን እንጂ እሱም ቢሆን የተሳካ ውጤት ማግኘት አልቻለም። ከ19ኛው ምዕተ ዓመት መሪዎች መካከል ተዋጣለት የሚባል ቢኖር የቴዎድሮስን ዐፄያዊ ትልምና የዮሐንስን የፖለቲካ ትዕግስት የወረሰው ምኒልክ ሳይሆን አይቀርም። ምኒልክ የጥንታዊውን ዐፄያዊ ግዛት እንደገና ከማዋሐድም አልፎ በደቡብ በኩል ድንበሩን አዲስ ዳርቻ ለማድረስ በቃ።

የአውሮጳውያኑ መምጣት እድልም አደጋም ያዘለ ነበር ማለት ይቻላል። ባንድ ወገን ለረጅም ጊዜ የቆየውን ያገሪቱን ነፃነት አደጋ ላይ ይጥላል የሚል ስጋት ነበር። በሌላ በኩል ምንም እንደተመኙት ባይሆንላቸውም፣ ለኢትዮጵያ መሪዎች የግብፅን መስፋፋት ለመቋቋም የሚረዳቸው አጋር ያገኙ መሰላቸው። በተጨማሪም የምዕራቡን ቴክኖሎጂ፣ በተለይም ሚሊታሪ ቴክኖሎጂ፣ ወዳገር ለማስገባትም አዲስ እድል ከፈተ። በዚህ ሁሉ ምክንያት የኢትዮጵያ መሪዎች ለአውሮጳውያን የነበራቸው አመለካከት ማመንታት የተመላበት ነበር። ዘመናዊ ቴክኖሎጂያቸውን ይሻሉ፤ የተደበቀ ዓላማ አላቸው ብለው ግን ይጠራጠራሉ። አውሮጳውያኑም ቢሆን ወደ አገሪቱ ለመግባት ሁልጊዜ የተቻኮሉ አልነበሩም። ቴዎድሮስ የእንግሊዞችን ወዳጅነትና እርዳታ በመሻት በተደጋጋሚ ቢማጠናቸውም ከቁም ነገር አልቆጠሩትም። ባንፃሩ ጣልያኖች አገሪቱን በሙሉ ለመቆጣጠር ያደረጉት ጥረት ጥድፊያና ድፍረት የተመላበት ነበር። የመጀመሪያው ውጤት የመቅደላ ጦርነት፣ የሁለተኛው ማላረጊያ ዐድዋ ሆነ።

ዐድዋ የዘመናዊት ኢትዮጵያ ታሪክ ወሳኝ ምዕራፍ ነው። ኢትዮጵያ እንደቀሩት የአፍሪቃ አገሮች ቅኝ ትሆናለች ወይስ በነፃነቷ ትቆያለች የሚለውን ጥያቄ በማያሻማ ሁኔታ መለሰ። በሌላ መልኩ ደግሞ ዐድዋ የዘመናይቱ ኢትዮጵያን ዐፄያዊ ግዛት ለመፍጠር ቀደም ብሎ የተጀመረውን ሂደት የማጠናቀቂያ ምዕራፍ ከፈተ። የዘመቻና የጦርነት ዘመን አልፎ ኢትዮጵያ በውስጥም በውጭም አንፃራዊ ሰላም ተጎናጸፈች። የገባሩ መደብም ዐይኑን ከጦርነት ወደ ሰላማዊና አትራፊ ተግባራት መለሰ። ያገሪቷ ድንበር መስፋትና የተገኘው ሰላም አይቶ የማያውቀውን ሀብት አመጣለት፤ ወትሮ ያልተለመደ የንግድ ስሜትም ቀሰቀሰበት። ይሁን እንጂ የሀብት መሠረቱ አሁንም መሬት ነበር። የገባሩ መደብ ለመሬት ያለው ፍላጎት እያደገ በመሄዱም በተለይ በደቡብ ክፍል የመሬት ሥሪቱ ትልቅ ለውጥ ማሳየት ጀመረ። ቀድሞ በወል ተይዞ የነበረው መሬት የግል እየሆነ መጣ። በዚህም ምክንያት ባንድ በኩል አንዳንዶቹ (በአብዛኛው ሰሜኖች) መሬት ሲያካብቱ፣ ሌሎቹ (በአብዛኛው ያገሬው ሕዝብ) ወደጭሰኝነት አሽቆለቆሉ። ወትሮም ያልታደለው ገባር ይበልጥ ለከፋ ሕይወት ተዳረገ።

እንግዲህ ነፃነት በልማት ሊታጀብ አልቻለም ማለት ነው። ይህ ዕንቅቅልሽ ይበልጡኑ ያሳሰበው ዘመናዊ ትምህርት በመቅሰማቸው ያገራቸውን ኋላ ቀርነት ከማንኛውም የኅብረተሰቡ ክፍል ይበልጥ ማጤን የቻሉትን ወጣት ኢትዮጵያውያን ነው። በነሱ ግምት የዐድዋ ድል የኤኮኖሚ ልማት ካላስከተለና የገበሬውን እድል ካላሻሻለ ትርጉም የለሽ ሆነ። ኢትዮጵያ የማሻሻያ እርምጃዎች መውሰድ ከተሳናት የነፃነት እድሜዋ አጭር ይሆናል ብለው ሥጋታቸውን ገለጹ። እንደፈሩትም በዐድዋ ድል አርባኛ ዓመት ላይ ያገሪቱ ነፃነት እንደገና ለአደጋ ተጋለጠ።

ስለዚህ የዐድዋ ድል ኢትዮጵያን ፍጹም የሆነ ነፃነት አጐናጸፋት ማለት ያዳግታል። የውጭ ኃይሎች የፖለቲካና የወታደራዊ የበላይነታቸውን ማረጋገጥ ቢሳናቸው ኢኮኖሚውን ለመቆጣጠር የሚያደርጉትን ጥረት በእጥፉ ተያያዙት። እንዲያውም የባዕዳን ብዛትና ተጽዕኖ ከዐድዋ በፊት ይልቅ በኋላ ይሰማ ነበር ማለት ይቻላል። አገሪቷ እስከናካቴው ነፃ የባሕር በር በመነፈጓ የጦር መሣሪያን የመሳሰሉ ነፃነቷን ለመከላከል የሚያስፈልጉ ነገሮች ማግኘት የምትችለው በአዋሳኝ ቅኝ ገዥዎች በጐ ፈቃድ ሆነ። አጎራባቾቿ በሙሉ ቅኝ ግዛቶች መሆናቸው ለውጥረትና ለውጭ ኃይሎች ሰርጎ ገብነት በር ከፈተ። በኃያላኑ ዐይን የኢትዮጵያ ነፃነት ሲያንስ ቅንጦት፣ ሲበዛ አደጋ ሆኖ እስከመታየት ደረሰ። የነፃ መንግሥትነት ወግ ይድረሰኝና የዓለም መንግሥታት አባል ልሁን ብላ ብታመለክት (የማታ ማታ ይህ አባልነት ምንም ላይጠቅማት) ብዙ ውዝግብ አስከተለ።

በመጨረሻ በ1928 ኢጣልያ የኤርትራና የሶማልያ ግዛቶቿን ደጀን አድርጋ ለሁለተኛ ጊዜ ኢትዮጵያን ስትወር፣ ይህ እክል የበዛበት ነፃነት ለጊዜውም ቢሆን እስከናካቴው አከተመ። የዐድዋ ድል ፍጹም ባለመሆኑ ጣልያኖች ሽንፈታቸውን ለመበቀል ቻሉ። ይሁን እንጂ የዐድዋ ትዝታ በሁለቱም ቤት ነበር። ጣልያኖች በበቀል ስሜት እንደመጡ ሁሉ በኢትዮጵያውያንም ዘንድ ያልበገር ባይነት ስሜት ተቀሰቀሰ። ይህ አልበገሬነትም ነው አምስት ዓመት የወራሪውን ጦር በአርበኝነት ለመዋጋትና በመጨረሻም የእንግሊዝ

እርዳታ ታክሎበት አገራቸውን ነፃ ለማውጣት ያበቃቸው። ይሁንና የኢጣልያ አገዛዝ አሻራውን ሳይተው አላለፈም። ያገሪቱን ኅብረ ብሔራዊ ውሕደት በተመለከተ በጎም ክፉም ጎን ነበረው። ጣልያኖች ትተውት የሄዱት የመንገድ አውታር ምንም እንኳ በጦርነቱ ብዙ ቢጎዳም፣ ለዚህ ውሕደት የአጋዥነት ባሕርይ ነበረው። በተቃራኒው ግን የከፋፍለህ ግዛ ፖሊሲያቸውና የግዛት ክልሎችን በጎሳ ማድረጋቸው የመከፋፈልን ዘር ዘርቶ አለፈ። ከነፃነት በኋላ የኢትዮጵያን ፖለቲካ በቁጥጥራቸው ሥር ያደረጉት እንግሊዞችም በዚሁ ቁስል ላይ እንጨት ሰደዱበት።

ባገሪቱ የዘመናዊነትን ባህል በማስፋፋቱ ረገድም ቢሆን የጣልያን አገዛዝ ሁለት መልክ ነበረው ማለት ይቻላል። አገሪቱ ያፈራቻቸውን ጥቂት ምሁራን አሳደው መጨፍጨፋቸው አገሪቱን ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ለውጥ ለማምጣት የሚችለውን አንድ ትልቅ ኃይል ነሣት። ባንፃሩ ግን የዘመናዊነት ምልክት የሆነው የከተማ ኑሮ ይበልጥ የተስፋፋው በጣልያን ጊዜ ነው ማለት ይቻላል። እንደዚሁም የገንዘብ ኢኮኖሚም ይበልጥ ሥር እየሰደደ መጣ። የጣልያን ዘመን ዓይነተኛ ምልክት የሆነው የሞተር ትራንስፖርትም ለሸቀጦች ብቻ ሳይሆን ለአዳዲስ ሐሳቦች ስርጭትም አመቺ ሁኔታ ፈጠረ። ወደ ሌላ መሠረታዊ ጉዳይ ስንመጣም፣ ከ1928 በፊት በአፄ ኃይለ ሥላሴ የተጀመረው የመሳፍንቱን ሥልጣን የመገዝገዝ ፖሊሲ በጣልያኖች ይበልጥ ተበረታታ። ስለሆነም ንጉሠ ነገሥቱ በ1933 እንደገና ወደ ዙፋኑ ሲመለስ ቀድሞ የጀመረውን ሥራ ለማጠናቀቅ ሁኔታዎች ተመቻችተው ቀረቡለት።

የዚህም ድምር ውጤት እንደ ጧፍ ነዶ ባለፈው ቴዎድሮስ አእምሮ መጀመሪያ የተንቀለቀለው የአሐዳዊ መንግሥት ትልም እውን መሆን ነው። በዚህና በሌሎችም ምክንያቶች ነው ከ1933 በኋላ ያለው ዘመን የዘመናዊት ኢትዮጵያ ታሪክ ወሳኝ ምዕራፍ የሚሆነው። መሳፍንቱ ላንዴና ለመጨረሻ የፖለቲካ ሥልጣናቸውን እንዲያስረክቡ ተገደዱ። ይሁንና ከስረውም አልከሰሩም። የመሬት ንብረት ይበልጥ ዋስትና ማግኘቱና መሬት ከወል ወደ ግል ባለቤትነት የመለወጡ ሂደት መፋጠኑ የኤኮኖሚ ጥቅማቸውን አረጋገጠላቸው። እነዚህ ሁለት ተፃራሪ የሚመስሉ ሂደቶች፣ ማለትም የመሳፍንቱ ፖለቲካዊ ግዑዝነትና ኤኮኖሚያዊ ጥንካሬ፣ የኢትዮጵያ ፍጹማዊ አገዛዝ ዐይነተኛ መለዮ ሆኑ። የመሳፍንቱና የገጠር ባላባቱ የኤኮኖሚ ብልፅግናም የተመሠረተው በገበሬው ኪሳራ ነበር። የገበሬው ሕይወት ከጭሰኝነት ወደ ሥራ አጥነት፣ ከድህነት ወደ ረኀብ እያሽቆለቆለ ሄደ።

በውጭ ግንኙነት ረገድም ከ1933 በኋላ ያለው የታሪክ ዘመን በቀድሞ ዘመናት የታለሙትና የተተለሙት ግዛድ የወጡበት ወቅት ነው። የዚህ አንድ ጉልህ ማስረጃም ከረጅም ጊዜ ጥረትና ውትወታ በኋላ ኢትዮጵያ የባሕር በር ለማግኘት መቻሏ ነው። በተመሳሳይ መንገድም ለቴዎድሮስም ሆነ ለምኒልክ ጠሰኛ የሆነው የውጭ አጋር ፍለጋ፣ አፄ ኃይለ ሥላሴ ከአሜሪካ ጋር ለመመሥረት በበቃው ጽኑ ወዳጅነት ማሳረጊያውን አገኘ። የውጭ ኃይሎች የኢትዮጵያን ኢኮኖሚ ለመቆጣጠር ቻሉ ብሎ መናገር ማጋነን ቢሆንም፣ ለውጭ ካፒታል መቼም አግኝቶ የማያውቀው እድል የተከፈተለት ከነፃነት በኋላ ነው ማለት ይቻላል።

ይሁንና ሥር የሰደደው የኢትዮጵያ የፊውዳል ሥርዓት በውስጡ መጥፊያውን አርግዞ ቆየ:: የኢኮኖሚና ማኅበራዊ እድገት ከማምጣት ይልቅ የራሱን ህልውና በማራዘሙ ላይ ብቻ ያተኰረው ፍጹማዊ አገዛዝ ራሱን ለከረረ ተቃውሞ ዳረገ:: ይህም ተቃውሞ ብዙ ገጽታዎች ነበሩት:: ከገባሮው መደብ ጥቂት አርቀው ማሰብ የቻሉት ያንገፈገፈውን የጥፋት ደመና ለመበተን ንጉሡን ከዙፋን ለማውረድ ዶለቱ፤ ገበሬዎች በመሬታቸውና በላባቸው ፍሬ ላይ እያደገ የመጣውን ጫና ለመቋቋም አመፁ፤ ተማሪዎች ለመሠረታዊ ለውጥ ያለማሰለስ ታገሉ፤ ብሔረሰቦችና ክልሎች ለውስጣዊ የአስተዳደር ነፃነት፣ ከዚያም አልፎ ለነፃነት ተዋጉ፤ በመጨረሻም ሥርዓቱን ይጠብቃሉ ተብለው የተመለመሉት ወታደሮች እንኳ ሳይቀሩ በዚያው ሥርዓት ላይ መሣሪያቸውን አዞሩ:: በ1953 ከሸፈባቸው፤ በ1966 ሠመረላቸው:: በዚህ ሁለንተናዊ ተቃውሞ መሀል ሥርዓቱ የለውጥን አስፈላጊነት መገንዘብ ተስኖት በአፈና ፖሊሲው ገፋበት:: ተቃውሞና አፈና እንዲህ እርስ በርስ እየተጕለባበቱ ሄደው መደምደሚያው የ1966ቱ አብዮት ሆነ::

አብዮቱ በየካቲት 1966 ሲፈነዳ መንግሥት ብቻ ሳይሆን ተቃዋሚዎቹም አልጠበቁትም ነበር:: በአደይ አበባ ተስፋና ድምቀት የጀመረው አብዮት የማታ ማታ የክረምትን ፅልመት ተላበሰ:: ከቶም የማይበገር የሚመስለው ዐፄያዊ ሥርዓት በተማሪዎች፣ ወዝአደሮች፣ የመንግሥት ሠራተኞች፣ ወታደሮችና የጭቁን ሃይማኖት ተከታዮች የተባበረ ጥቃት ተፍረክርኮ ወደቀ:: የሕዝቡን ቁጣ ለማስታገስ ብሎ መንግሥት የወሰደው እርምጃ ማዕበሉን ሊገታው አልቻለም:: የእንዳልካቸው ካቢኔ ለማስተናገድ ያሰበው አዝጋሚ ለውጥ በአብዮት ለሰከረው ሕዝብ ትርጉም የለሽ ሆነ:: ይሁን እንጂ፣ የአብዮቱ መዘውር መጀመርያ ላይ ዋና አጋፋሪው ከነበሩት ተማሪዎችና መምህራን እጅ አፈትልኮ ወጣ:: ቀስ በቀስ፣ ፈራ ተባ እያሉ፣ ባንድ መልኩ የሕዝባዊው አመፅ አካል የነበሩት ወታደሮች መሪ ተዋናይ ሆነው ብቅ አሉ:: በመስከረም 2፣ 1967 ረጅም ዓመታት ያስቆጠረውን የአፄ ኃይለ ሥላሴን አገዛዝ ብቻ ሳይሆን፣ ሥርወ መንግሥቱንም አስወግደው በትረ-መንግሥት ጨበጡ::

መስከረም 2 የአብዮቱ ሁለት ተፃራሪ ገፅታዎች ተምሳሌት ሆነ:: ባንድ ወገን፣ ይህ ነው የሚባል የፖለቲካና የኤኮኖሚ መሻሻል ማምጣት የተሳነውን ሥርዓት ማክተም ሲያበስር፤ በሌላ በኩል ደግሞ ከዚያም የከፋ አምባገነናዊ ሥርዓት ልደትን አረዳ:: ጊዜ እያለፈ ሲሄድ፣ የመጀመርያው ሁኔታ የፈነጠቀውን ተስፋ የኋለኛው ክስተት አጠላበት:: ይህ ማለት አብዮታዊው ሥርዓት አንዳችም አዎንታዊ ገፅታ አልነበረውም ማለት አይደለም:: ተቃዋሚዎቹን ሳይቀር ባስገረመ ፍጥነትና ምልዓት፣ የመሬት ይዞታ ሥርዓቱን ከመሠረቱ ለወጠው:: በማይምነትም ላይ ከዚያ በፊት ታይቶ በማያውቅ ትጋትና ንቃት ተነሣሣ:: ከዚህም ሌላ፣ ምንም እንኳን ሁሌም ለበጎ ዓላማ ባይውልም፣ መቼም ታይቶ በማይታወቅ መንገድ ሠፊው ሕዝብ ባገር ጉዳይ በንቃት መሳተፍ ጀመረ:: ጥቂቶች በሞኖፖል ይዘውት የነበረውና እንደ ጣዖት ይታይ የነበረው ፖለቲካ፣ ምንም እንኳ ከላይ እየተለካና እየተቀመመ የሚሰጥ ቢሆንም፣ ወደ ዝቅተኛው የኅብረተሰብ ክፍልም ጭምር ወረደ:: ብሔርተኝነት ለኢትዮጵያ አዲስ ነገር አይደለም:: በደርግ ዘመን የታየው ብሔርተኝነት ግን ከወትሮው የሚለየው፣ ከኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ጋር የተሳሰረ መሆኑ መቅሙና

የኤኮኖሚ መብታቸው የተከበረላቸውንና ለረጅም ዘመናት የተጨቆኑትን የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ማቀፉ ነው::

የደርግ የጥፋት መስመር እየጎላ የመጣው ብሔርተኝነትንና ማርክሲዝምን ለማጣመር ሲሞክር ነው:: ሥልጣን ላይ ለመቆየት በምሁራኑ ዘንድ ፍፁም ተቀባይነት ያገኘውን ማርክሲዝም-ሌኒኒዝም መመሪያው ማድረጉ አማራጭ የሌለው መንገድ መሆኑን ተረዳ:: ነገር ግን ከማርክሲዝም የወረሰው መንፈሱን ሳይሆን ቀኖናውን ነው:: ከማርክስ ወይም ሌኒን ይልቅ የስታሊንን ዱካ ነበር የተከተለው:: ውጤቱም ሽብር የተመላበት የፖለቲካ ሥርዓትን አንግሦ የአሥራ ሰባት ዓመት አገዛዙ በሰቆቃ እንጂ በምንም በጎ ነገር እንዳይታወስ አደረገው:: ታሪካዊው ሥር-ነቀል የመሬት ዐዋጅ ከዘመናት ጭቆና ነፃ ያወጣው አርሶ አደር እንኳ ሳይቀር ለመከራና እንግልት ተዳረገ:: የላቡ ፍሬ ባለቤት መሆን ሲገባው እሱንም አጥቶ በመንግሥቱ ማለቂያ የለሽ ጦርነት ተማገደ::

የደርግ ፍፃሜንም አይቀሬ ያደረገው ያው ጦርነት ነው:: ከልክ ሲያልፍ ብሔርተኛ የነበረው ሥርዓት በብሔረሰብ-ብሔርተኞች አመፅ ተናደ:: የማታ ማታ፣ የቁርጡ ቀን ደረሰ:: ተከታታይ መንግሥታት የሀገሪቱን ኅብረ-ብሔራዊነት የሚያስተናግድ የእኩልነት ሥርዓት መገንባት ተስኗቸው፣ እንዲያ ያሳሳቸው የነበረው ብሔራዊ አንድነት ብርቱ ፈተና ገጠመው:: በ1969 ላይ ክፉኛ ተመትቶ ከታሪክ መድረክ ገሸሽ በተደረገው ኅብረ-ብሔራዊ ተቃውሞ እግር የብሔረሰባዊ ተቃውሞ ተተካ:: ተጨቁነውና ከሥልጣን ገለል ተደርገው የነበሩት ብሔረሰቦች ምሁራን አንድም የማይደራጁ ፍቱን መሣሪያ ሆኖ ስላገኙት፣ አንድም እስከዚያ ድረስ ተነፍገናል ካሉት ብሔራዊው ሀብት ለመቋደስ፣ የብሔረሰቡን አጀንዳ በፅናት ገፉበት::

ይሁን እንጂ ብሔረሰባዊው ተቃውሞውም ቢሆን፣ ውስጣዊ ቅራኔዎች ነበሩበት:: እነዚህ ቅራኔዎችም ናቸው ከ1983ቱ ድል በኋላ አፍጠው አግጠው የወጡት:: ሻዕቢያ የኤኮኖሚ እንደምታውን ከቶም ሳያጤን የነፃነቱን አጀንዳ ገፋበት:: ሕወሓት እወክለዋለሁ የሚለው ብሔረሰብ በቁጥር አናሳ ሆኖ ሳለ እንዴት ማዕከላዊ የፖለቲካ ሥልጣን ይዞ እንደሚቆይ ባላገናዘበ መንገድ የብሔረሰባዊ ፌዴራል አወቃቀርን ከጊዜያዊ ቻርተርም አልፎ በሕገ መንግሥት ደነገገው:: በሀገሪቱ ውስጥ ከፍተኛ ቁጥር ባለው በኦሮሞ ሕዝብ ስም የሚንቀሳቀሰው ኦነግ የሻዕቢያን ፈለግ ተከትሎ መገንጠልን ዋነኛ መፈክሩ እስከማድረግ ደረሰ:: የራሱን ችግርና ውጥረት ይዞ የመጣው የኢትዮጵያ የድኅረ-1983 ፖለቲካ መሠረትም እነዚህ ውስጠ-ተቃርኖ የመላባቸው የፖለቲካ አቋሞች ናቸው::

ዋቢ መጻሕፍት

በአማርኛ የተጻፉ

ሕዝባዊ ወያነ ሓርነት ትግራይ:: *የሕወሓት ሕዝባዊ ትግል*:: አዲስ አበባ፤ 1992::

መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ:: «በዳግማዊ ምኒልክ ዘመን ካየሁትና ከሰማሁት::» ያልታተመ፤ 1935::

«የዘመን ታሪክ ትዝታዬ በአቤቶ ኢያሱ ዘመነ መንግሥት::» ያልታተመ፤ 1938::

«የዘመን ታሪክ ትዝታዬ በንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ ዘመነ መንግሥት::» ያልታተመ፤ 1938::

መንግሥቱ ለማ:: *መጽሐፈ ትዝታ ዘአለቃ ለማ ኃይሉ ወልደ ታሪክ*: አዲስ አበባ፤ 1959::

ማኅተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል:: *ዝክረ ነገር*:: አዲስ አበባ፤ 1962::

ሲራክ ፈቃደ ሥላሴ:: «የደጃዝማች አባ ውቃው የሕይወት ታሪክ»:: ያልታተመ፤ ኢጥም 400::

ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ:: *ሕይወቴና የኢትዮጵያ እርምጃ*: ቅፅ፤ 1:: አዲስ አበባ፤ 1965::

ተስፋዬ መኰንን:: *ይድረስ ለባለታሪኩ*: አዲስ አበባ፤ 1985::

ታደሰ ሜጫ:: *ጥቁር አንበሳ*: አሥመራ፤ የታተመበት ጊዜ ያልተገለፀ::

ታደሰ ዘወልዴ:: *ቀሪን ገረመው፤የአርበኞች ታሪክ*: አዲስ አበባ፤ 1960::

ኅሩይ ወልደ ሥላሴ:: *የሕይወት ታሪክ (Biographie)*:: አዲስ አበባ፤ 1915::

ኅሩይ ወልደ ሥላሴ:: *የኢትዮጵያ ታሪክ፤ ከንግሥት ሳባ እስከ ታላቁ የአድዋ ድል*:: አዲስ አበባ፤ 1999::

ነጋሪት ጋዜጣ:: የተለያዩ ቁጥሮች

አንዳርጋቸው አሰግድ:: *በአጭር የተቀጨ ረጅም ጉዞ፤ መኢሶን በኢትዮጵያ ሕዝቦች ትግል ውስጥ*: አዲስ አበባ፤ እ.ኤ.አ. 2000::

አፈወርቅ ገብረ ኢየሱስ:: *ዳግማዊ ምኒልክ*: ሮማ፤ 1901::

አላና ዞጋ:: *ግዞትና ግዞት*:: አዲስ አበባ፤ 1985::

ከበደ ተሰማ:: *የታሪክ ማስታወሻ*:: አዲስ አበባ፤ 1962::

ክፍሉ ታደሰ:: *ያ ትውልድ፤ የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ ታሪክ*:: *ክፍል 1 እና 2*:: ሲልቨር ስፕሪንግ (ሜሪላንድ) እና አዲስ አበባ::

ወርቁ ንዳ:: *ጀብዱ፤ የጉራጌ ባሕልና ታሪክ*:: አዲስ አበባ፤ 1983::

ወርቁ ፈረደ:: *እድገት ብሎ ውድቀት፤ የወታደር ሶሺሊዝም*:: አዲስ አበባ::

ዘነበ ፈለቀ:: *ነበር*:: አዲስ አበባ:: 1996::

ዘነብ (ደብተራ):: *የአፄ ቴዎድሮስ ዜና መዋዕል*:: ፕሪንስተን፤ እ.ኤ.አ. 1902::

ዘውዴ ረታ:: *የኤርትራ ጉዳይ*:: አዲስ አበባ::

ገሪማ ተፈራ:: *ጐንደሬ በጋሻው*:: አዲስ አበባ፤ 1949::

ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ:: «አጼ ምኒልክና ኢትዮጵያ፤» *ብርሃን ይሁን*:: *አሥመራ*፤ እ.ኤ.አ. 1912::

ገብረ እግዚአብሔር ጊላ ማርያም «ዝ መጽሐፍ:... ወልዱ ለጊላ ማርያም ዘጸአዳ ክርስቲያን ሐማሴን» ("Sue Memorie") ፤1989::

ገብረ ሥላሴ (ጸሐፊ ትእዛዝ):: *ታሪክ ዘመን ዘዳግማዊ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ*:: አዲስ አበባ፤ 1959

ፍሬ ከናፍር፤ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ንግግሮች:: የተለያዩ ጥራዞች

ፍቅሬ ባዴ:: «ተራሮቹ በውድቀታቸው ዋዜማ»፤ *ተራሮችን ያንቀጠቀጠ ትውልድ (እውነተኛ ታሪኮች)*:: ቅፅ 4:: አዲስ አበባ፤ 1991::

በውጭ አገር ቋንቋዎች የተጻፉ

<u>ማሳሰቢያ:-</u> በዝርዝሩ የተጠቀሱት የቢ ኤና የኤም ኤ ድርሳኖች በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋምና የታሪክ ክፍል ትምህርት የሚገኙ መሆናቸው ይታወቅ::

የምኅፃረ ቃል መፍቻ:- AAU=Addis Ababa University; HSIU= Haile Sellassie I University;

Abbas Haji. 'The History of Arssi (1880-1935)'. BA thesis (AAU: History, 1982).

Abdussamed Hajj Ahmad. 'Trade and Politics in Gojjam, 1882-1935'. MA thesis (AAU: History, 1980).

Abeles, Marc. 'In Search of the Monarch: Introduction of the State among the Gamo of Ethiopia', in Donald Crummey and C.C. Stewart, eds., *Modes of Production in Africa. The Pre-Colonial Era.* London, 1981.

Abera Paulos. 'Land Tenure System in Soddo Zuria Woreda (1894-1974)'. BA thesis (AAU: History, 1987).

Aby Demissie. 'Lij Iyasu. A Perspective Study of His Short Reign'. BA thesis (HSIU: History, 1964).

Addis Hiwet. *Ethiopia: From Autocracy to Revolution.* London, 1975.

Ahmed Hassan Omer. 'Aspects of the History of Efrata-Jille Wareda (Shoa Region). With Particular Reference to the Twentieth Century.' BA thesis (AAU: History, 1987).

________________. 'The Endalkatchew Cabinet (28 February – 22 July, 1974)'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1993).

Ahmed Zekaria, Bahru Zewde and Taddesse Beyene, eds. *Proceedings of the International Symposium on the Centenary of Addis Ababa.* Addis Ababa, 1987.

Altaye Alaro. 'The Political History of Wolayita in the Eighteenth and Nineteenth Centuries.' BA thesis (AAU: History, 1982).

Andalem Mulaw. 'Bagemdir and Simen (1910-1930).' BA thesis (HSIU: History, 1971).

Andargachew Tiruneh. *The Ethiopian Revolution 1974-1987: A Transformation from an Aristocratic to a Totalitarian Autocracy*. Cambridge, 1993.

Asnake Ali. 'Aspects of the Political History of Wallo 1872-1916.' MA thesis (AAU: History, 1983).

Assefa Bequele and Eshetu Chole. *A Profile of the Ethiopian Economy*. Nairobi, 1969.

Assefa Tewodros. 'History of Telecommunications in Ethiopia up to 1974'. BA thesis (AAU: History, 1973).

Atieb Ahmed Dafalla. 'Sheikh Khojele al Hassan and Bela-Shangul 1825-1938.' BA thesis (HSIU: History, 1973).

Ayele Tarekegn. 'The History of the Imperial Highway Authority (IHA), 1951-1980'. BA thesis (AAU: History, 1987).

Badoglio, Pietro. *The War in Abyssinia.* London, 1937.

Baer, George W. *The Coming of the Italian-Ethipian War.* Cambridge (Massachusetts), 1967.

Bahru Demissie. 'The Role of the Progressives in Ethiopian Politics (1909-1930).' BA thesis (HSIU: History, 1970).

Bahru Zewde. 'The Aymallal Gurage in the Nineteenth Century: A Political History'. *Transafrican Journal of History,* II, 2 (1972).

__________. 'Economic Origins of the Absolutist State in Ethiopia (1916-1935)'. *Journal of Ethiopian Studies,* XVII (1984).

__________. 'Environment and Capital: Notes for the History of the Wonji-Shoa Sugar Estate, 1951-1974.' Paper presented at the Sixth Eastern Africa History Conference. Ambo, 1984 (AAU, IES).

__________. 'The Fumbling Debut of British Capital in Ethiopia. A Contrastive Study of the Abyssinian Corporation and the Ethiopian Motor Transport Company Ltd', in Sven Rubenson, ed., *Proceedings of the Seventh International Conference of Ethiopian Studies.* Addis Ababa, Uppsala, East Lansing, 1984.

__________. "The Military and Militarism in Africa: The Case of Ethiopia," in Eboe Hutchful and Abdoulaye Bathily, eds., *The Military and Militarism in Africa.* Dakar, 1998.

__________. 'An Overview and Assessment of Gambella Trade (1904-1935), *International Journal of African Historical Studies,* XX, 1 (1987).

__________. 'Relations between Ethiopia and the Sudan on the Western Ethiopian Frontier, 1898-1935.' PhD thesis (University of London, School of Oriental and African Studies, 1976).

__________. 'Some Aspects of Post-liberation Ethiopia 1941-1950', in Taddese Beyene, ed, *Proceedings of the Eighth International Conference of Ethiopian Studies . Volume I.* Addis Ababa and Frankfurt-on-Main, 1988.

Balsvik, R.R. *Haile Selassie's Students: The Intellectual and Social Background to Revolution, 1952-1977.* East Lansing, 1985.

Bates, Darrell. *The Abyssinian Difficulty: The Emperor Theodorus and the Maqdala Campaign 1867-68.* Oxford, 1979.

Belete Bizuneh. 'Political Power and the Revolution: The Struggle for a "Provisional People's Government", 1974-1976'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1997).

Berhanou Abbébé. *Evolution de la propriété foncière au Choa (Ethiopie) du règne de Ménélik a la constitution de 1931.* Paris, 1971.

Berkeley, G.F.H. *The Campaign of Adowa and the Rise of Menelik.* London, 1902.

Brinton, Crane. *The Anatomy of Revolution.* New York, 1965.

Caulk, Richard. *Between the Jaws of Hyenas: A Diplomatic History of Ethiopia (1876-1896).* Wiesbaden, 2002.

________. 'Dependence, Gebre Heywet Baykadagn and the Birth of Ethiopian Reformism', *Proceedings of the Fifth International Conference of Ethiopian Studies*. Session B. Chicago, 1978

________. 'Religion and the State in Nineteenth-Century Ethiopia,' *Journal of Ethiopian Studies,* X, I (1972).

________ 'The Occupation of Harar: January 1887,' *Journal of Ethiopian Studies,* IX, 2 (1971).

________ 'Territorial Competition and the Battle of Embabo,' *Journal of Ethiopian Studies,* XIII, 1 (1975).

________ 'Yohannnes IV. The Mahdists and the Colonial Partition of Northeast Africa,' *Transafrican Journal of History,* I,2 (1971).

Clapham, Christopher. *Haile Selassie's Government*. New York, 1969.

________. *Transformation and Continuity in Revolutionary Ethiopia*. Cambridge, 1988.

Cohen, J.M., and Weintraub, D. *Land and Peasants in Imperial Ethiopia: The Social Background to a Revolution*. Assen, 1975.

Crummey, Donald. *Priests and Politicians: Protestant and Catholic Missionaries in Orthodox Ethiopia 1820-1860*. Oxford, 1972.

________.'Tewodros as Reformer and Modernizer,' *Journal of African History* X, 3 (1969).

________ 'The Violence of Tewodros,' *Journal of Ethiopian Studies*, IX, 2 (1971).

Darkwah, R.H. Kofi. *Shewa, Menilik and the Ethiopian Empire 1813-1889*. London, 1975.

De Bono, Emilio. *Anno XIII. The Conquest of an Empire*. London, 1937.

Del Boca, Angelo. *The Ethiopian War 1935-1941*. Chicago, 1969.

Dessalegn Rahmato. *Agrarian Reform in Ethiopia*. Uppsala, 1984.

Dunn, John. *Modern Revolutions. An Introduction to the Analysis of a Political Phenomenon*. Cambridge, 1989.

Dye, William M. *Moslem Egypt and Christian Abyssinia*. New York, 1880.

Erlich, Haggai. *Ethiopia and Eritrea during the Scramble for Africa: A Political Biography of Ras Alula 1875-1897*. East Lansing, 1982.

Eshetu Chole. 'The Mode of production in Ethiopia and the Realities Thereof,' *Challenge*, XII, I (1971).

________ 'Towards a History of the Fiscal Policy of the Pre-Revolutionary Ethiopian State: 1941-1974,' *Journal of Ethiopian Studies*, XVII (1984).

Eshetu Chole and Makonnen Manyazewal. 'The Macroeconomic Performance of the Ethiopian Economy 1974-1990,' in Mekonnen Taddesse, ed., *The Ethiopian Economy: Structure, Problems and Policy Issues. Proceedings of the First Annual Conference of the Ethiopian Economy*. Addis Ababa, 1992.

Eshetu Tabaja. 'Tactics and Strategy of the Ethiopian Patriotic Struggle 1935-1941.' BA thesis (AAU: History, 1982).

Fekadu Begna. 'A Tentative History of Wallo, 1855-1908.' BA thesis (HSIU: History, 1972).

Garreston, Peter. 'A History of Addis Ababa from its Foundation in 1886 to 1910.' PhD thesis (University of London, School of Oriental and African Studies, 1974).

Gebru Tareke. *Ethiopia. Power and Protest: Peasant Revolts in the Twentieth Century*. Cambridge, 1991.

Getachew Fule. 'The Kingdom of Janjero. A Historical Survey to 1894'. BA thesis (AAU: History, 1985).

Getachew Sineshaw. 'The January 1974 Mutiny in Nagale'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1995).

Getnet Bekele. 'The Peasant Rising of 1960 in Gedeo'. BA thesis (AAU: History, 1983).

Gilkes, Patrick. *The Dying Lion. Feudalism and Modernization in Ethiopia.* London, 1975.

Girma Negash. 'The Historical Evolution of Land Tenure and Mechanization in Hetosa Warada Arssi Region (1880-1974).' BA thesis (HSIU: History, 1972).

Girma-Selassie Asfaw and David Appleyard. *The Amharic Letters of Emperor Theodore of Ethiopia to Queen Victoria and Her Special Envoy.* Oxford, 1979.

Girma-Selassie Asfaw and Richard Pankhrust. *Tax Records and Inventories of Emperor Tewodros of Ethiopia (1855-1868).* London, 1979.

Gizachew Adamu. 'A Historical Survey of Land Tenure System in Gojjam (1901-1969).' BA thesis (HSIU: History, 1971).

Graziani, Rodolfo. *Il fronte sud.* Milan, 1938.

Guluma Gemeda. 'Gomma and Limmu: the Process of State Formation among the Oromo in the Gibe Region. C. 1750-1889.' MA thesis (AAU: History, 1984).

Gutema Imana. 'A Historical Survey of Land Tenure System in Aira- Gulisso Warada. Central Wallaga (1880 to 1935)'. BA thesis (AAU: History, 1987).

Haile Sellassie I: see Qadamawi Hayla-Sellase

Holland, T.J., and Henry M.Hozier. *Record of the Expedition to Abyssinia.* 2 vols. London, 1870.

The Journals of C.W. Isenberg and J.L. Krapf (*New impression*). London, 1968.

Lange, Werner J. *History of the Southern Gonga (Southern Ethiopia).* Wiesbaden, 1982.

Lefever, Ernest W. *Spear and Scepter. Army, Police ad Politics in Tropical Africa.* Washington DC, 1970.

Lefort, René. *Ethiopia: An Heretical Revolution.* London, 1983.

Legesse Gebeyehu. 'The Conquest of the Kingdom of Kaffa.' BA thesis (HSIU: History, 1971).

Maaza Bekele. 'A Study of Modern Education in Ethiopia: Its Foundations, Its Developments, Its Future. With Emphasis on Primary Education.' PhD thesis (Columbia, 1966).

Mantel-Niecko, Joanna. *The Role of Land Tenure in the System of Ethiopian Imperial Government in Modern Times.* Warsaw, 1980.

Marcus, Harold. *Ethiopia, Great Britain, and the United States. 1941-1974: The Politics of Empire.* Berkeley, 1983.

_________ .'The Foreign Policy of the Emperor Menelik. 1896-1898: A Rejoinder,' *Journal of African History*, IV, I (1963); VII, I (1966).

_________ . *The Life and Times of Menelik II. Ethiopia 1844-1813.* Oxford, 1975.

Markakis, John. *Ethiopia: Anatomy of a Traditional Polity*. Oxford, 1974.

McCann, James. *From Poverty to Famine in Northeast Ethiopia: A Rural History 1900-1935.* Philadelphia, 1987.

Medhane Taddese. 'EPRP vs. TPLF, 1975-78'. Graduate Seminar Paper (AAU: History, 1994).

Mekonnen Berhane. 'The *Zamacha* Syndrome in the History of the Darg'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1994).

Mengistu Abebe. 'Which Kind of Land Reform for Ethiopia: The Debate Preceding the 1975 Land Proclamation'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1995).

Mesfin Wolde Mariam. *Rural Vulnerability to Famine in Ethiopia. 1958-1977.* New Delhi, 1984.

Mockler, Anthony. *Haile Selassie's War*. Oxford, 1984.

Mohammed Hassen. *The Oromo of Ethiopia: A History 1570-1860.* Cambridge, 1990.

Molla Tikuye. 'System of Land Tenure and Peasant Protests in Gubalafto Worada c. 1875-1974.' BA thesis (AAU: History, 1984).

Muhammad Hasan. 'The Relation between Harar and the Surrounding Oromo between 1800-1887.' BA thesis (HSIU: History, 1973).

Nega Ayele. 'Centralization versus Regionalism in Ethiopia: The Case of Gojjam.' BA thesis (HSIU: Political Science, 1970).

Oljira Tujuba. 'A History of the Oromo Liberation Front to Early 1991.' Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1993).

Orent, Amnon. 'Refocusing on the History of Kafa Prior to 1897: A Discussion of Political Processes,' *African Historical Studies* (Boston), III, 2 (1970).

Pankhurst, Richard. *Economic History of Ethiopia 1800-1835.* Addis Ababa, 1968.

__________. 'The Foundations of Education, Printing, Newspapers, Book Production, Libraries and Literacy in Ethiopia,' *Ethiopia Observer*, VI, 3 (1962):

__________. 'The Great Ethiopian Famine of 1888-1892: A New Assessment,' *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*. 2 and 3 (1966).

Parkyns, Mansfield. *Life in Abyssinia* (*New impression*). London, 1966.

Perham, Margery. *The Government of Ethiopia*. London, 1969.

Plowden, Walter. *Travels in Abyssinia and the Galla Country*. London, 1868.

Prouty, Chris. *Empress Taytu and Menilek II. Ethiopia 1883-1910.* London, 1986.

Rossetti, Carlo. *Storia diplomatica dell'Etiopia durante il regno di Menelik II.* Turin, 1910.

Rubenson, Sven. *King of Kings Tewodros of Ethiopia.* Addis Ababa, 1966.

__________. *The Survival of Ethiopian Independence*. London, 1976.

__________. *Wichale XVII: The Attempt to Establish a Protectorate over Ethiopia.* Addis Ababa, 1964.

__________. *Acta Aethiopica, Volume II: Tewodros and His contemporaries 1855-1868*. Addis Ababa and Lund, 1994.

Sanderson, G.N. 'The Foreign Policy of the Negus Menelik. 1896-1898,' *Journal of African History*, V, 2 (1964).

Sbacchi, Alberto. *Ethiopia under Mussolini.* London, 1985.

Shiferaw Bekele. 'The Railway, Trade and Politics: A Historical Survey (1896-1935)'. MA thesis (AAU: History, 1982).

Shimelis Bonsa. 'From Collective Leadership to Personal Rule: the Emergence of Mangistu's Dictatorship'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1997).

Shumet Sishagn. 'Power Struggle in the Eritrean Secessionist Movement'. MA thesis (AAU: History, 1984).

Spencer, John H. *Ethiopia at Bay. A Personal Account of the Haile Sellassie Years*. Algonac (Michigan), 1984.

Stahl, Michael. *Ethiopia: Political Contradictions in Agricultural Development.* Stockholm, 1974.

Tafarra Degeffe. 'Credit Institutions in Ethiopia: An Historical Outline,' *Ethiopia Observer*, VIII, 4 (1965).

Taye Gulilat. 'The Tax in Lieu of Tithe and the New Agricultural Income Tax: A Preliminary Evaluation'. *Dialogue*, II, 1 (1968).

Teferra Haile-Selassie. *The Ethiopian Revolution 1974-1991. From a Monarchical Autocracy to a Military Oligarchy*. London, 1997.

Tekalign Wolde Mariam. 'Slavery and the Slave Trade in the Kingdom of Jimma (ca 1800-1935).' MA thesis (AAU: History, 1984).

Tekeste Negash. *No Medicine for the Bite of a White Snake: Notes on Nationalism and Resistance in Eritrea. 1890-1940.* Uppsala, 1986.

____________. 'Pax Italica and its Ethiopian Enemies, 1936-40,' in D. Eeckaute and M. Perret, eds., *La guerre d'Ethiopie e l'opinion mondiale 1934-1941*. Paris, 1986.

Tesemma Ta'a. 'The Oromo of Wollega: A Historical Survey to 1910.' MA thesis (AAU: History, 1980).

Tesfatsion Medhanie. *Eritrea: Dynamics of a National Question*. Amsterdam, 1968.

Teshome G. Wagaw. *Education in Ethiopia: Prospect and Retrospect*. Ann Arbor, 1979.

Triulzi, Alessandro. *Salt, Gold and Legitimacy: Prelude to the History of a No-Man's-Land. Bela Shangul, Wallagga, Ethiopia (ca. 1800-1898)*. Naples, 1981.

Vanderheym, J. *Une expedition avec le negous Ménélik: vinngt mois en Abyssinie*. Paris, 1896.

Worku Nida. 'The Revivalist Movement of Hassan Enjamo.' BA thesis (AAU: History, 1984).

Wudu Tafete. 'MEISON: From Opposition to Critical Support, 1974-77'. Graduate Seminar Paper (AAU: Department of History, 1994).

Ydlibi, May. *With Ethiopian Rulers: A Biography of Hasib Ydlibi*. Addis Ababa, 2006.

Young, John. *Peasant Revolution in Ethiopia: The Tigray People's Liberation Front, 1975-1991*. Cambridge, 1997.

Zelalem Assefa. 'Dajazmach Balay Zalaqa (1912-1945): A Tentative Biography.' BA thesis (AAU: History, 1983).

Zergaw Asfera. 'Some Aspects of Historical Development in "Amhara, Wallo", ca. 1700-1815.' BA thesis (HSIU: History, 1973).

Zewde Gabre-Sellassie. *Yohannes IV of Ethiopia: A Political Biography*. Oxford, 1975.

ዝርዝር ማውጫ

ሀ

ሀሪንግተን፣ ጆን 122
ሀብተጊዮርርጊስ (ፊታውራሪ) 96፣124፣126፣127፣131፣135፣36፣138፣139፣140፣141፣142፣
ሀዲያና ከምባታ 4፣20
ሂትለር፣ አዶልፍ 161፣162፣185
ሂዌት (ሪር አድሚራል ሰር ዊልያም) 59
ሂዌት ውል 59፣ 63፣64
ሆለታ 261
ሆልትስ፣ አርኖልድ 109
ሆር (ሰር ሳሙኤል) 175

ለ

ለገሠ አስፋው (ሻምበል) 256
ሉልሰገድ አጥናፍ ሰገድ (ደጃች፣ ኋላ ራስ) 139
ሉሲ (ድንቅነሽ) 5
ሊሙ እናሪያ 18፣ 21
ሊበን አመዴ (ደጃች) 32፣42
ሊኦ 13ኛ (የሮማ ጳጳስ) 91
ላሊበላ 7
ላቫል (ፒየር) 162፣175
ላጋርድ፣ ሌኦንስ 122
ሌንድ(የ) ሊዝ ስምምነት (የኢትዮጵያና የአሜሪካ) 193
ልብነ ድንግል (አፄ) 7፣8፣13፣139
ልቼ 48፣50፣67፣76
ልጥ ማረፊያ 82
ሎሪንግ (ጄኔራል) 57

ሐ

ሐረሪ (አደሬ) 5
ሐረር (የኤሚሬት ግዛት) 8፣19፣20፣21
ሐረር ከተማ 8፣56፣67፣72፣104፣134፣171
ሐሰን እንጃሞ 67
ሐጎስ ተፈሪ (ደጃዝማች) 85
ሕዝባዊ ወያኔ ሓርነት ግንባር (ሕወሓት) 271፣272፣270፣273፣276፣277፣279፣285
ሕገ መንግሥት 151፣ 216

መ

መልአከ ጸሐይ ኢያሱ (የልጅ ኢያሱ ልጅ) 153
መሐመድ አሊ (የሕንድ ነጋዴ) 105፣173
መሐመድ ኤክነም ሪዛ 64፣175
መሐንዲስ ክፍል 247፣ 248፣262
መሓል ሠፋሪ 243
መረብ ቃልኪዳን 85፣ 162
መረብ (ወንዝ) 92
መረብ ምላሽ 12፣46፣51፣60
«መሬት ላራሹ» 204፣235፣252
መሬት ስሪት አዋጅ 252
መሬት ይዞታ 199
መራኛ 279
መርማሪ ኮሚሽን 240፣250
መርዕድ አዝማች 278
መስተዋት 50
መስፍን ስለሺ (ራስ) 216
መቀሌ 85፣162፣163
መቅደላ 30፣32፣35፣42፣43፣45፣281
መተማ 21፣60፣64፣65፣102፣186
መታፈሪያ መልከ ጼዴቅ (አዛዥ) 124
መነን (እቴጌ፣ የራስ ዓሊ እናት) 27
መንደር ምሥረታ 254፣275
መንገሻ 87
መንገሻ ዮሐንስ 85፣86
መንገሻ ጀምበሬ (ደጃች) 183

መንግሥቱ ኃይለ ማርያም (ሻለቃ፣ ኮሎኔል) 211፣ 237፣ 238፣ 243፣244፣ 248፣249፣ 251፣258፣260-268 269፣276፣277፣278፣280
መንግሥቱ ንዋይ 218፣221፣ 222-224፣243
መኢሶን (የመላ ኢትዮጵያ ሶሻሊስት ንቅናቄ) 247፣248፣255፣ 256፣257፣259፣
መኰንን ሀብተወልድ 117፣125፣ 206፣ 213፣215
መኰንን እንዳልካቸው (ደጃች፣ ኋላ ራስ ቢትወደድ) 73፣83፣ 87፣167
መኰንን ወልደ ሚካኤል (ራስ) 72፣ 96፣ 122
መጅድ አቡድ 106
መፈንቅለ መንግሥት
የ1953ቱ 92፣211፣222-225 243፣247፣248፣255፣256፣ 257፣259 ፣274፣ 284
የ1981ዱ 277-278
ሙሉጌታ ቡሊ (ሜጀር ጀኔራል) 164፣218፣219፣224
ሙሉጌታ ይገዙ (በጅሮንድ፣ ኋላ ራስ) 124፣147፣157፣163፣165
ሙሐመድ አብዲሌ ሐሰን 136
ሙሐመድ ዓሊ (አባ ጅቦ) 25፣ 50፣53
ሙሐመድ ወድ ማሕሙድ 73
ሙሶሊኒ 160፣161፣169፣174፣185
ሙስሊሞች 35፣55፣134፣240
ሙንዚንገር 54፣56
ሚካኤል ስሑል (ራስ) 11፣139
ሚካኤል (ራስ፣ ኋላ ንጉሥ) 53፣72፣87
ሚካኤል እምሩ (ልጅ) 127፣130፣ 134፣135፣239፣245 216
ማህዲስት (ንቅናቄ) 59፣60፣61፣ 63፣65፣67፣90
ማመዶች 12
ማምሉክ 25
ማሩ (ደጃች) 271
ማሩ (የ) ቀመስ 27
ማርሻ (ገርን ባንቲስት) 90
ማርዬ ጉግሣ (ራስ) 12
ማርክሲስት ሌኒኒስት ሪቮሉሽናሪ ድርጅት (ማሌሪድ) 256
ማሞ መዘምር 274
ማሳያ (ካርዲናል፣ አባ ማስያስ) 24
ማቴስ (አቡነ) 128፣129፣138
ማየር 41
ማይጨው 157፣164
ማግ 194
«ሜይ ዴይ» 258
ምሥራቅ አፍሪቃ 169
ምኒልክ (ቀዳማዊ) 7
ምኒልክ (ዳግማዊ አፄ) 31፣46፣48፣ 50፣51፣55፣58፣61፣63፣64፣ 66፣68፣71፣79፣80፣81፣82፣ 85፣93፣94፣106፣107፣110፣ 120፣121፣125፣133፣135፣ 150፣160፣168
ምናሴ ኃይሌ (ዶ/ር) 239
ምንትዋብ (እቴጌ) 139
ምዕራብ ሶማሊያ አርነት ግንባር (የ) 175
ምዕራብ ጋላ ኮንፌዴሬሽን (የ) 175
ምፅዋ 21፣58፣59፣60፣61፣ 62፣63፣102
ሞኖፖል (የ) ውል 93፣106፣108
ሞጆ (ሽምብራ ኩሬ) 111
ሞገስ አስገዶም 179
ሞገስ ወልደ ሚካኤል (ሻምበል) 264፣265

ሠ

ሠናይ ልኬ (ዶ/ር) 258
ሠይፉ (የሣህለ ሥላሴ ልጅ) 31፣42
ሠፈራ ፕሮግራም 275
ሣህለ ሥላሴ (ንጉሥ) 11፣22፣66
ሣህሌ ፀዳሉ (ብላቴን ጌታ) 152
ሣር ውሃ (ጦርነት) 65
ሥዩም(ራስ) 147
ሥዩም መንገሻ (ልዑል ራስ) 152፣156፣157፣163፣216
ሦስተኛ ክፍለ ጦር 243፣244

ረ

ሩስያ 89፣260
ሩባቲኖ (የመርከብ ኩባንያ) 61
ሩፔል፣ ኤድዋርድ 24
ራሳም (ካፕቴን፣ የእንግሊዝ ልኡክ) 39
ራስ ዳሽን (ተራራ) 2
ራስ ዓሊ 28፣29
ራቲብ ፓሻ 57
ራያና አዘቦ 165፣226
ራውፍ 56
ሬፐብሊካዊ እንቅስቃሴ 155
ሮሼ ዴሪኩር 22

ሰ

ሰላማ (አቡነ) 29
ሰሃጢ 61፣62፣63፣65
ሰቲት ሁመራ 203
ሰናይ ልኬ (ዶ/ር) 264
ሰደድ 256፣259
ሰገሌ (ጦርነት) 139፣156፣168
ሰፈራ ፕሮግራም 254
ሰፊው ህዝብ ድምፅ (የ) 256
ሱማሊያ 1
ሱማሌ (የ) ወጣቶች ሊግ 190
ሱባጋዲስ (ደጃች ኋላ ራስ) 12፣19፣32
ሱስንዮስ (አፄ) 8
ሱዳን 1፣59፣104፣104፣105፣123
ሱፋ ኩሶ (የአርሲ መሪ) 71
ሲሳይ ሀብቴ (ሻለቃ) 261፣263፣269
ሳሆች 4
ሳባ (ንግሥተ) 1፣5
ሳንድፎርድ (ኮሎኔል ዳንኤል) 185
ሳፔቶ (ጁሴፔ) 24፣61
ሳቡሬ፣ ኤሲ. 105
ሴማዊ 4፣5
ሴፌሪያን 106
ሴባስቶፖል 28፣30
ስለሺ በየነ (የመቶ አለቃ) 264
ስምጥ ሸለቆ 2
ስብሐት አረጋዊ (ራስ) 85
ስታሊን 237፣260
ስዊዝ ቦይ 55፣80
ሶልት (ሄንሪ) 12
ሶስተኛ ክፍለ ጦር 262
ሱማሌ 162
ሶማሌች 4

ሸ

ሸዋ 12፣29፣135፣185
ሸዋረገድ ገድሌ 181፣182
ሸፍነ፣ ሊኦን 105
ሻዕቢያ 230፣269፣270፣271፣ 273፣274
ሽምብራ ኩሬ 7
ሽሬ እንዳሥላሴ 276፣277

ቀ

ቀላድ 96፣98
ቀቢዬ 97
«ቀይ ሽብር» 254፣255
«ቀይ ኮከብ» (ዘመቻ) 271
ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ 232
ቃኘው ጦር 195
ቃኘው (የአሜሪካ የጦር ሰፈር) 194
ቋራ 27፣28፣43
ቅዱስ ጊዮርጊስ ቢራ ፋብሪካ 207፣245
ቆራሂ 166

በ

በላይ ዘለቀ (ደጃዝማች) 183፣220-221
በላይ ኃይለአብ (ኮሎኔል) 184
በረከት 31
በርበራ 21፣61፣102
በርክሌይ (ጆርጅ) 89
በቀለ አናሲሞስ 221
በኒን (አይሁዳዊ ነጋዴ) ሰፈር 106
በውቀቱ ካሣ (የመቶ አለቃ) 264

በዛብህ (አቶ) 42
በየነ መርዕድ (ደጃዝማች) 177
በየነ ወንድም አገኘሁ (ሊጋባ) 138፣ 140
ባሌ 226
ባልቻ ሳፎ (ደጃች) 72፣ 142-144፣179
ባልዲሴራ (አንቶኒዮ) 85፣ 160
ባሕታ ሐጎስ (ደጃች) 85
ባራቲዬሪ 87፣91
ባርያ ንግድ 21፣54፣93፣101
ባርያው ጳውሎስ (ደጃች) 33
ባሮ 2
ባንዳ 183
ባዶልዮ፣ ፒዬትሮ (ማርሻል) 162፣167፣169፣171
ቤላ ሻንጉል (ቤኒ ሻንጉልንም ተመልከት) 18፣91
ቤል፣ ጆን 28፣39፣41
ቤስ (ኩባንያ) 106፣173
ቤተ ክህነት 13፣36፣52፣202
ቤከር፣ ሳሙኤል 54
ቤጃ 4
ብሔረሰቦች ጥናት ኢንስቲቱት (የ) 263
ብሔራዊ መማክርት ሸንጎ 248
ብሔራዊ ሸንጐ 268
ብሔራዊ የዕድገት በኅብረት ዘመቻ 250
ብሔራዊ አብዬታዊ የምርት ዘመቻ 274
ብሔራዊ ዴሞክራሲያዊ አብዮት 255፣257
ብሔራዊ የፀጥታ ኮሚሽን 24
ብለን 4
ብሩ ወልደ ገብርኤል /ደጃች 98፣99፣144፣
ብሩ ጎሹ 13
ቦሩ ሜዳ (የሃይማኖት ክርክር ቦታ) 14፣52
ቦጎስ (የግብጾች ይዞታ) 55፣56፣58፣60

ተ

ተማሪች (የ) ንቅናቄ 187፣231፣233
ቴምቤን (ጦርነት) 163
ተሰማ ናደው (ራስ) 91፣96፣126፣127
ተሰፋዬ ወልደ ሥላሴ (ኮሎኔል) 262
ተናኘ ወርቅ ኃይለ ሥላሴ (ልዕልት) 216፣228
ተከዜ 2
ተክለ ሃይማኖት (ቀድሞ ራስ አዳል) 48፣49፣63፣65፣67፣ 68፣87
ተክለ ሐዋርያት ተክለ ማርያም 138፣152፣154፣155፣156፣175
ተክለ ጊዮርጊስ (ፍጻሜ መንግሥት) 46፣53
ተክለ ጊዮርጊስ (ዋግ ሹም ጎበዜ) 11
ተድላ ባይሩ 230
ተድላ ጓሉ 42፣48
ተፈሪ መኰንን (ልዑል፣ አልጋ ወራሽ) 100፣102፣106፣107፣ 108፣118፣119፣120፣139፣140፣ 141፣143፣145፣145፣150፣ 157፣160
ተፈሪ መኰንን (ት/ቤት) 136፣138
ተፈሪ ባንቴ (ሌ/ጄኔራል)
ተፈራ ተክለአብ (ሻለቃ) 242
ተዋበች 29
ቱለማና ሜጫ 273-274
ቱርክ 25፣136
ታምራት አማኑኤል (ፕሮፌሰር) 113
ታሪኩ ላይኔ (ጄኔራል) 276
ታከለ ወልደ ሃዋርያት 117፣183፣ 221-222
ታክሲ ነጂች 239
ታደሰ ብሩ (ብ/ጄኔራል) 273፣274
ታየ ገብረ ማርያም (አለቃ) 115
ታጁራ 61
ታጠቅ (ጦር ሠፈር) 266

ቴርዚያን፣ ሰርኪስ 106
ቴድሮስ (አፄ) 13፣14፣27፣65፣ 89፣92፣130፣150፣187
ትግሬ 5
ቶራ መስክ 139
ቶዜሊ (ሻለቃ) 85

ቸ

ቺከዲከላ፣ ፊዴሪኮ122፣159
ቻይና አብዮት 257
ቼሩሊ፣ ኤንሪኮ 171፣175

ነ

ነሲቡ መስቀሎ (አፈንጉሥ)124
ነሲቡ ዛማኑኤል (ደጃች) 116፣ 146፣166
ነገሌ በረና 238
ነጋሽ በዛብህ (ቢትወደድ) 183፣224
ነጋድራስ (የነጋዴች ራስ) 22፣107
ናስር፣ ገማል አብደል 218
ናቅፋ (ተራራ) 271
ናዚ (ጄኔራል ጊሊዬልሞ) 171፣182
ናዝሬት 111
ናፒየር (ሮበርት) 34፣42፣45፣54፣80፣81
ናፖሊዮን ቦናፓርት 25፣237
ንክሩማህ፣ ክዋሚ 90

ኀ

ኃይለ መለኮት (ንጉሥ) 31
ኃይለ ሚካኤል (መርድ አዝማች) 31፣32
ኃይለ ማርያም ረዳ (ብላታ) 226
ኃይለ ሥላሴ (አፄ) 95፣117፣150፣ 155፣168፣185፣186፣187፣193፣ 209-213፣216፣219፣220፣230፣246
ኃይለ ሥላሴ ጉግሣ (ደጃች) 157፣ 162፣
ኃይሉ ተክለሃይማኖት (ራስ) 106፣ 108፣152፣162፣176
ኃይሉ ተወልደ መድኅን (ደጃች) 33
ኃይሉ በለው 183፣216፣227
ኅሩይ ወልደ ሥላሴ (ብላቴን ጌታ) 116፣119፣125፣175፣177
ኅብረተሰባዊነት 251፣255

አ

አሉላ እንግዳ (ራስ) 51፣52፣60፣62፣63፣64
አልቤርቶኒ፣ ማቴ 87
አልዩ አምባ 21
አልያንስ ፍራንሴዝ 118
አሕመድ ኢብን ኢብራሂም (አሕመድ ግራኝ) 11
አመዴ ሊበን 50
አመዴ በሽር 42
አመዴ ዓሊ (የወርቂት ልጅ) 32
አሚር አብዱላሂ 69
አማርኛ ቋንቋ 5፣35
አማን ሚካኤል አንዶም (ሌተና ጄኔራል) 243፣244፣249፣250፣ 262፣269፣270
አሜሪካ 187፣192፣205
አምባ ግሼን 3
አምባ አላጌ 2፣85፣163
አምባ አራዶም 2፣163፣164
አምባጫራ 65
አሥራት ካሣ (ልዑል ራስ) 265
አረንድሩኘ (ኮሎኔል) 56
አረሞንዲ፣ ጁሴፔ 87
አራዳ 78፣205
አርሚ አቪያሽን 247፣248
አርቲቆ 25
አርጎባ 5
አራተኛ ክፍለ ጦር 238፣239፣ 242፣246
አርአያ ሥላሴ ዮሐንስ 53፣60፣140
አርሲ 71
አሮጌ ጦርነት 45
አሰም 47
አሰብ 21፣59፣61፣93
አሰፋ አያና (ሌ/ጄኔራል) 222
አሲምባ 272
አስመራ 171

አስፋወሰን ካሣ 176፣179
አሶሳ 18፣91፣94፣206
አበሻ ባንክ 111፣197
አበበ አረጋይ (ራስ) 171፣174፣179፣182
አበራ ካሣ 176፣179
አበራ ወልደ ማርያም (ጀኔራል) 239
አቡ አንጃ 65
አቡነ ሰላማ 38፣40
አባ እንድርያስ 140
አባ ዋጠው 50፣53
አባ ውቃው (ደጃች) 144-145
አባ ጂፋር 69፣70፣72፣73፣100፣101፣155
አባ ጅቦ 12
አባተ ቧ ያለው (ሊቀመኳስ፣ ዋግሹም፣ ኋላ ራስ) 72፣126፣130፣131፣133፣145፣175
አብርሃ ደቦጭ 179
አብዮት 237፣243
አነስሌ፣ ሰር ጆርጅ 23፣24
አኔሲሞስ ነሲብ 114
አንበሳ አውቶቡስ ኩባንያ 172፣245
አንቲኖሪ፣ ማርኬዜ ኦራትሲዮ 81
አንችም (የ) ጦርነት 147-148፣156፣168
አንኮበር 75፣76
አኦስታ (ዱክ ኦፍ) 171፣176
አካለወርቅ ሀብተ ወልድ 125
አክሊሉ ሀብተ ወልድ 125፣215፣217፣239
አክሱም 1፣6
አየር ኃይል 239
አዳል ተሰማ 46፣48፣58
አዱሊስ 6
አዲስ አበባ 75፣102፣103፣169፣171፣179፣181፣185፣186
አዲስ አበባ (ውል) 92
አዲስ ዓለም 78
አዶላ 208
አዋሳ 94
አውዓሎም 87
አዙሌ 71
አየር መንገድ (የኢትዮጵያ) 195፣196
አያሌው ብሩ (ደጃች) 130፣147፣157፣176
አይሻል 13፣295
አገው 4
አገው ንጉሤ 32፣41
አጥናፉ አባተ (ሻለቃ፣ ኮሎኔል) 242፣261፣263፣265
አፈወርቅ ገብረየሱስ (ነጋድራስ) 107፣166፣175
አፋሮች 4፣19
አፍሮ አዝያቲክ 4
አፍአቤት 276
ኡስማን ዲግና 64
ኢሕአፓ (የኢትዮጵያ ሕዝባዊ አብዮታዊ ፓርቲ) 245፣247፣248፣251፣254፣255፣256፣257፣258፣269፣270፣272፣273
ኢሕአዴግ 254፣277፣279፣280
ኢማሌድኅ 267
ኢሳይያስ አፈወርቂ 230
ኢሳይያስ ገብረ ሥላሴ (ሌ/ጀኔራል) 222
ኢትዮጵያ ማርክሲስት ሌኒኒስት ድርጅቶች ኅብረት (የ) (ኢማሌድኅ) 259
ኢትዮጵያ 1
ኢትዮጵያኒዝም 89
ኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዴሞክራሲያዊ ንቅናቄ (ኢሕዴን) 277
ኢትዮጵያ ብሔራዊ አርነት ግንባር 274
ኢትዮጵያ ተማሪች ማኅበር በሰሜን አሜሪካ (የ) 236
ኢትዮጵያ ተማሪች ማኅበር በአውሮፓ (የ) 236
ኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ አንድነት ፓርቲ 276
ኢትዮጵያ ዴሞክራሲያዊ ኅብረት (ኢዲዩ) 272
ኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ (ኢሕዲሪ) 260፣267፣268

ኢትዮጵያ ሠራተኞች ማኅበራት ኮንፌዴሬሽን (የ) 208፣240፣247
ኢትዮጵያ ሠርቶአደር ፓርቲ (የ) (ኢሠፓ) 267
ኢትዮጵያ ሠራተኞች ፓርቲ አደራጅ ኮሚሽን (የ) (ኢሠፓአኮ) 267
«ኢትዮጵያ ሠራዊት» (የ) 118
«ኢትዮጵያ ትቅደም» 244፣245፣247፣251፣255፣257፣260፣261
ኢትዮጵያ ጭቁን ሕዝቦች አብዮታዊ ትግል (የ) (ኢጭአት) 256
ኢየሱሳውያን 8፣14፣23፣233
ኢያሱ (ልጅ/100፣101፣120፣125፣127፣131፣132፣140፣145፣155፣183
ኢዮአስ 11
ኢዲ አሚን ዳዳ 262
ኢድሪስ አዋቴ 230
ኢጣልያ 59፣60፣78፣80፣81፣109፣136፣159፣169፣188
ኢጣልያ ምሥራቅ አፍሪቃ (የ) 170
ኢጭአት (የኢትዮጵያ ጭቁኖች አንድነት ትግል) 259፣274
ኤርትራ 1፣63፣83፣92፣93፣104፣105፣187፣189፣190፣191፣215፣229
ኤች.ቢ.ኤ. 207
ኤሌኒ (ንግሥት/ 139
ኤሌና፣ ጁሴፔ 87
ኤዱኬሽናል ሴክተር ሪቪው 239
እምሩ ኃይለ ሥላሴ (ራስ) 150፣162፣176፣177፣216፣224
እምባቦ (የ) ጦርነት 49፣66፣70
እርሻና ኢንዱስትሪ ልማት ባንክ 198
እስልምና፣ ሙስሊም 6፣7፣12፣53፣59፣64
እስማኤል (ኸዲቭ) 57፣58፣59፣80፣54
እስፔንሰር (ጆን/ 217
እስታንሊ (ሎርድ ኧርል ኦፍ ደርቢ) 44
እስኪነር (ሮበርት ፒ) 192
እሸቴ ገዳ (አፈንጉሥ) 229
እሽተርን፣ ሄንሪ 42
እንዳልካቸው መኰንን (ልጅ) 216፣239፣240፣241፣242፣245፣247፣252
እንግሊዝ 39፣42፣43፣59፣61፣80፣136፣159፣161፣162፣174፣187፣240፣241፣242፣245
እንግሊዞች 104፣185
እንግዳ (ራስ) 32
እንጦጦ 76
«እድገት በኅብረት» (ዘመቻ) 264
ኦሞ 2
ኦሞአዊ (ኦሞቲክ) 4
ኦርቶዶክስ 40፣41
ኦሮሞ 8፣12፣13፣35፣48፣67
ኦሮሞች 4
ኦሮሞ ሕዝብ ዴሞክራሲያዊ ድርጅት (የ) 76
ኦሮሞ አርነት ግንባር (የ) (ኦነግ) 273፣274፣277፣285
ኦጋዴን 136፣166፣167፣189፣190፣191
ኦስማን ሳልህ ሳቢ 230

ከ

ከምባታ 4
ከረን 55፣64፣185
ከኒንግሃም (ሌ/ጀኔራል) 185
ከበደ ተሰማ (ደጃዝማች) 227
ከበደ ገብሬ (ሌ/ጀኔራል) 222
ከፋ 4፣16፣21፣49፣73
ኮምሳ (ኋላ ደጃች ገብረ እግዚአብሔር) ሞሮዳ 68፣70
ኩሻዊ (የኩሽ ቋንቋች) 4
ኩፊት (የ) ጦርነት 64
ኪርክሃም (የሃምሳ አለቃ፣ ጀኔራል) 47፣54፣55
ኪሮስ ዓለማየሁ (ሻለቃ) 264
ካህን አብዲ 227
ካሜሮን (ካፕቴን) 38፣39
ካርተር፣ ጂሚ 279
ካሣ ምርጫ (ኋላ አፄ ዮሐንስ) 44፣46፣47፣53፣54፣81

ካሣ ሱባጋዲስ 32
ካሣ ኃይሉ (ኋላ ዳግማዊ ቴድሮስ) 13፣25፣26፣27፣28፣32
ካሣ ኃይሉ (ልዑል ራስ) 152፣156፣163፣216
ካራ ማራ 264
ካሌብ 1
ካቶሊኮች 24፣40፣41
ካዱ 203
ኬንያ 1፣123
ኬንያታ፣ ጆሞ 90
ክሉብኮውስኪ 93፣108
ክሪስቶፈር ዳጋማ 8
ክሪስፒ፣ ፍራንቼስኮ 91፣159
ክሪኒቲ (ማጆር ሉዊጂ) 163
ክራይሚያ 38
ክራፕፍ 24
ክርስትና 6፣7፣35
ክስታኔች (ሰሜን ጉራጌ) 67
ክብር ዘበኛ 157፣158፣164፣247፣248
ክብረ ነገሥት 1
ክንፉ (ደጃች) 25፣27
ክፉ ቀን 78
ኮልሰን 107
ኮራ (ጁልያኖ/ 161
ኮሶ በር (የ) ጦርነት 27
ኮተቤ (ሁለተኛ ደረጃ ት/ቤት) 232
ኮንሶች 19
ኮኸን፣ ሄርማን 280

ኸ

ኸጀሌ (ሸይኽ) 73

ወ

ወለተ እሥራኤል (ልዕልት) 157
ወለጋ 18፣71፣99፣175
ወላይታ 4፣16፣72፣97
ወሌ ብጡል (ራስ) 108፣127፣130
ወልወል (የ) ግጭት 161
ወልደ ሚካኤል ሰሎሞን (ደጃች) 51፣55
ወልደ ሥላሴ (ራስ) 11፣12
ወልደ ገብርኤል በሻህ (ሊ.ጋባ) 72፣135
ወልደ ጊዮርጊስ አቦዬ (ራስ) 130፣138
ወልደ ጊዮርጊስ (እጨጌ) 72፣73፣96
ወልደ ጊዮርጊስ ወልደ ዮሐንስ (ጸሐፊ ትእዛዝ) 125፣214
ወልደ ጻድቅ ጎሹ (ቢትወደድ) 152
ወሎ 29፣50
ወረኢሉ 50፣76
ወርቁ ዕንቁሥላሴ (ፊታውራሪ/ 226
ወርቂት 32
ወርቅነህ እሸቴ (ሐኪም) 156፣224
ወርቅነህ ገበየሁ (ኮሎኔል) 102፣224
ወሰኔ ትርፌ (ቀኛዝማች) 128
ወሰኔ ዛማኑኤል 116
ወንድይራድ (ደጃች) 29
ወንጂ (ስኳር ፋብሪካ) 207
ወዝ ሊግ 256፣259
ወያኔ (የ) አመፅ 226፣271
ወይናደጋ ጦርነት 8
ወድ ክልተቡ 27
ውቤ አጥናፍ ሰገድ (ደጃች) 12፣25፣29፣140
ውብሸት ኃይሌ (በጅሮንድ) 142
ውጫሌ (የ) ውል 82፣83፣92
ዊያ 61፣63
ዊንጌት 185፣232
ዋለልኝ (ዘመቻ) 279
ዋቆ ጉቱ 227
ዋቢ ሸበሌ 2
ዋዱ 204
ውቤ (ደጃች) 11
ውብሸት ኃይሌ (በጅሮንድ) 142

ዘ

«ዘመቻ ቅጣው» 277
ዘመነ መሳፍንት 9፣11፣27፣31
ዘመናዊ ትምህርት 112
ዘማች (የተማሪ) 251
ዘርአ ያዕቆብ (አፄ) 7
ዘቢጥ (አንችም) ጦርነት 147
ዘነበ ወርቅ (ልዕልት) 36
ዘነብ (ደብተራ) 36
ዘውዲቱ (ንግሥተ ነገሥት) 127፣138፣139፣140፣145፣146
ዘውዱ ገብረ ሥላሴ (ዶ/ር ደጃዝማች) 240
ዘውድ ምክር ቤት (የ) 216፣245
ዘይላ 21፣61፣93፣102
ዜርቮስ፣ አድርያን 175
ዚያድ ባሬ 266
ዛጉዌ 7
ዞሊ (ኮራዶ) 161

ዐ

ዐምደ ጽዮን (አፄ) 7፣66
ዐብደላ ሰዱቅ 136
ዐብዱላሂ (አሚር) 72
ዐብዱላሂ (ኸሊፋ) 73፣ 91
ዓብዱራሕማን ኸጀሌ 73
ዐባይ 2፣80
ዐባይ ሰሐራዊ 4
ዐሥራተ ካሣ (ልዑል ራስ) 216
ዐድዋ (የ) ውል 59
ዐድዋ (የ) ድል 61፣66፣78፣82፣86፣89-93፣94፣104፣109፣120
ዓለመ ወርቅ በየነ (ዶ/ር) 184
ዓለሜ 32
ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪች ማኅበር 255
ዓለም አቀፍ የኢትዮጵያ ተማሪች ፌዴሬሽን 255
ዓለማየሁ ኃይሌ (ሻምበል) 261፣264፣265
ዓለም ዘውድ ተሰማ (ኮሎኔል) 241፣242
ዓሊ ጉዋንጉል 11
ዓሊ (ራስ) 28
ዓቢይ አበበ (ሌ/ ጄኔራል) 216፣222፣224
ዔዛና 1፣6

የ

የም (ጃንጀሮ) 4፣16
የባርያ ንግድ 35
«የሠፊው ሕዝብ ድምፅ» (ኅቡዕ ጋዜጣ) 247
የትግርኛ ቋንቋ 5
የጁ (ሥርወ መንግሥት) 13
የጁቤ (ጎጃም) 11
ዩኒቨርሲቲ ኮሌጅ (አዲስ አበባ) 232
ይልማ ዴሬሳ 193፣216
ይኩኖ አምላክ 7
ይድልቢ 106፣109፣136
ይገዙ በሀብቴ (በጅሮንድ) 135፣138
ዩሃ 6
ዮሐንስ (ሊቀ መኳስ፣ ጆን ቤል) 281
ዮሐንስ ምስክር (ሻምበል) 265
ዮሐንስ ኢያሱ 48፣65፣82፣221
ዮሐንስ (አፄ፣ ካሣ ምርጫንም ተመልከት) 47-53፣55-56፣58-65፣92 ፣134፣150፣157፣183፣271

ደ

ደምሴ ቡልቶ (ጄኔራል) 73፣279
ደምስ (ደጃች) 96፣126፣128
ደምስ ነሲቡ (ራስ) 98
ደረስጌ 29
ደረሶ (ራስ) 67፣68
ደርግ 241-244፣247፣250፣254፣256፣257፣262፣270፣273፣277፣279፣284፣285
ደስታ (የከብት በሽታ) 79
ደስታ ተድላ 48
ደስታ ዳምጠው (ራስ) 106፣166፣167፣176፣177፣178
ደበብ አርአያ (ደጃች) 51
ደባርቂ (የቴድሮስ የሽንፈት ቦታ) 28፣34
ደብረ ማርቆስ 161
ደብረ ታቦር 12፣42፣279
ደደቢት 271
ደ ዣኮቢስ 24፣40

ዲኤጊላ (አንጦጦ) 76
ዲምብልቢ፣ ጆናታን 245
ዲ ሩዲኒ 91፣159
ዲዳ/ጋማ (የየም ሥርወ መንግሥት) 16
ዳሙ ኡሱ (ከአርሲ መሪች አንዱ) 71
ዳርጌ (ራስ) 71
ዳቦርሚዳ፣ ቪቶሪዮ 87
ዳባዲ፣ አንቷንና አርኖ 24
ዳንኤል አስፋው (ኮሎኔል) 262፣264፣265
ዳይ (ኮሎኔል) 57
«ዴሞክራሲያ» (ኅቡዕ ጋዘጣ) 247፣256
ዴሬሳ አመንቴ (ብላታ) 115
ዴቦኖ (ማርሻል ኤሚልዮ) 162
ድረሴ ዱባለ (ጄኔራል) 238
ድሬዳዋ 109፣110፣111
ድርጎ 94፣97
ዶርዜ 4
ዶጋሊ 62፣82

ጀ

ጀርመን 136
ጆብሀ 230፣270፣271፣272
ጂማ 21፣171፣240
ጂማ አባ ጂፋር 18፣94
ጂቡቲ 1፣21፣78፣93፣102፣105
ጃሲር ቤይ 164፣175
ጃጋማ ኬሎ (ሌ/ጄኔራል) 227
ጃፓን 89፣100
ጃፖኖች 105
ጆቴ ቱሉ 18፣ 73

ገ

ገላውዴስ (አፄ) 8
ገርማሜ ነዋይ 222፣223፣224
ገበሬች (የ) አመፅ 225
ገበየሁ (ፊታውራሪ) 72፣85
ገባር (የ) ሥርዓት 14፣94፣96፣100
ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ 92፣107፣112፣115፣116፣120
ገብረ ማርያም (ደጃች) 145
ገብረ ማርያም (ፊታውራሪ) 26፣133፣176
ገብረ ሥላሴ ባሪያ ጋብር (ደጃች) 116፣126፣128፣129
ገብረ ሥላሴ ወ/አረጋይ 124
ገብረ እግዚ (ባሻ) 33
ገብረ እግዘብሔር (ኩምሳ) ሞሮዳ 58፣68፣73
ገብረ እግዚአብሔር ጊላ ማርያም (ብላታ) 63፣116
ገብረ እግዘብሔር ፍራንሷ 107
ገብሩ (ብላታ) 64
ገናሌ 2
ገናሌ ዶርያ 167
ጉሙዝ 4
ጉራ 50፣56፣57፣58፣92
ጉራጌ 5
ጉራጌች 20፣67
ጉር አምባ 13፣29
ጉቴ ዲሊ 64
ጉና (ተራራ) 279
ጉንደት 50፣55፣56፣58፣92
ጉግሣ አርአያ (ራስ) 108፣157
ጉግሣ ወሌ 127፣130፣140፣145፣146፣157
ጉግሣ መርቆ 11
ጊሚራ (የ) ዘመቻ) 101፣132
ጊቤ (የ) መንግሥታት 66፣71
«ጊዜያዊ ሕዝባዊ መንግሥት» 247፣248
ጊዜያዊ የሕዝብ ድርጅት ጉዳይ ጽሕፈት ቤት 257
ጋምቤላ 19
ጋሞና ጎፋ 20
ጋረድ ክንፉ 39
ጋኪ ሼሮቾ 73፣74
ጋፋት 34፣43
ጌታቸው ናደው (ብ/ጄኔራል) 264
ጌታቸው አባተ (ራስ) 175
ጌዴኦ 228
ጌዴን ጦር (የ)185
ግራዚያኒ (ሮዶልፎ) 166፣167፣171፣176፣178፣179፣180፣181
ግብፅ 24፣37፣54፣55፣56፣59፣63፣80፣194
ግብፆች 28፣38
ጎርባቾቭ፣ ሚካኤል 275
ጎርዶን (ጄኔራል ቻርልስ) 59
ጎርጎራ ብችኝ 29
ጎጃም 12፣13፣227
ጎሹ (ደጃች) 13፣29
ጎበዜ (ዋግሹም) 42፣46
ጎባት 24
ጎንደር 8፣63፣65፣102፣171፣181
ጎጌቲ 178
ጐሬ መንግሥት (የ) 176
ጐጆብ (ወንዝ) 177
ጐበና ዳጬ 64፣67፣68

ጠ

ጣልሃ (ሸይኽ) 53፣276፣278፣279፣280፣285
ጣልያን ሠፈር 91
ጣልያኖች 61፣104፣206
ጣና ሐይቅ 2፣161
ጣይቱ (እቴጌ) 76፣79፣85፣86፣106፣112፣126፣127፣128
ጥርንቡሌ 132
ጥሶ ጎበዜ 42፣46
ጥቁር አንበሳ 179፣183
ጦና (ካ) 70፣72

ጨ

ጨለንቆ (የ) ጦርነት 72
ጨርጨር (ሞዴል ግዛት) 156

ጸ

ጴጥሮስ (አቡነ) 179

ፀ

ፀሐዩ ዕንቁ ሥላሴ (ደጃዝማች) 227፣228፣240
ፅጌ ዲቡ (ብ/ጄኔራል) 224

ፈ

ፈላሾች 35
ፈረንሳይ 61፣110፣136፣159፣162፣174
ፈረንሳዮች 104
ፈቃደ ሥላሴ ኅሩይ 177
ፊልተር 86
ፊደል ካስትሮ 266
ፋንጅ 25
ፋሲለደስ 8፣23
ፋሺስት (የኢጣልያ)፣ ፋሺዝም 161
ፋሽዳ 91
ፋዶኛ 73
ፋንታ በላይ (ጄኔራል) 278
ፌሎውስ፣ ፔሪ 193
ፌዴሬሽን (የኤርትራ) 192፣229
ፍላድ፣ ማርቲን 40
ፍልውሀ 76
ፍቅረ ማርያም ይናዱ (ደጃች) 179
ፍቅረ ሥላሴ ወግ ደረስ (ሻምበል) 265
ፍቅሬ መርዕድ (ዶ/ር) 258

ፐ

ፒያሳ 205
ፓርላማ 152፣217
ፓን (የ) አፍሪካኒዝም እንቅስቃሴ 90
ፓኪስታን (የኤርትራ ኮሚሽን አባል) 192
ፐላውደን (ወልተር) 23፣39፣41
ፐላት (ሜጀር ጄኔራል ሰር ዊልያም) 185
ፐሬስተር ጆን 8
ፐራሶ፣ አልቤርቶ 109፣208
ፕሮቴስታንት 24፣40፣41
ፖርቱጋል 8
ፖርታል (ሰር ጀራልድ) 63
ፖንሴ (ሻርል) 23
ፖይንት ፎር 193፣198

ቨ

ቪክቶሪያ (ንግሥት)
38፣55፣58፣63፣81
ቫልድማየር 41

መጀመሪያ በእንግሊዝኛ በታተመበት ጊዜ ዕውቅ ምሁራን የሰጡት አስተያየት፤

ለረጅም ጊዜ የነበረው አጠቃላይ የኢትዮጵያ ታሪክ መጽሐፍ እጦት አሁን በሚያስደስት ሁኔታ ታትሟል:: እንዲህ ያለን መጽሐፍ መጻፍ በብዙ መንገድ አዳጋች ቢሆንም፤ ደራሲው ግዴታውን በሚገባ ተወጥቶታል:: የነገሥታትና የጦረኞችን የፖለቲካ ታሪክ ብቻ ሳይሆን ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ክንዋኔዎችን ያትታል:: ያገር ውስጥ ክስተቶች ከውጭ እያደገ ከሚመጣው ግፊት ጋር ተዛምደዋል:: የደራሲው አስተያየቶች ውል ያልሰቱና ብርሃን የሚፈነጥቁ ናቸው:: በውስጡ ያሉት አያሌ ፎቶግራፎች ለመጽሐፉ ተጨማሪ ዋጋ ሰጥተውታል::

ፕሮፌሰር ክርስቶፈር ካላፕሃም
ላንካስተር ዩኒቨርሲቲ
(እንግሊዝ)

ከአፄ ቴዎድሮስ ዘመነ መንግሥት መጀመሪያ አንስቶ እስከ 1966 አብዮት ላለው የኢትዮጵያ ታሪክ ከዚህ የተሻለ መጽሐፍ አለ ብሎ ማሰብ ያዳግታል:: መጽሐፉ ብዙ መረጃዎችን ይዞ አዳዲስ ግኝቶችንም ይፈነጥቃል:: በኢትዮጵያዊ ደራሲ የተጻፈ የመጀመሪያው የቅርብ ዘመን የኢትዮጵያ ታሪክ በመሆኑም ልዩ ግምት ይሰጠዋል::

ፕሮፌሰር ሪቻርድ ፓንክረስት
የኢትዮጵያ ጥናትና ምርምር ተቋም
(አዲስ አበባ)

ስለ ሁለተኛው የእንግሊዝኛ እትም የተሰጠ አስተያየት

ሁለተኛው እትም ውስጥ የተካተተው አዲስ ምዕራፍ (ምዕራፍ 6) የዘመናዊቱ ኢትዮጵያን ታሪክ ለመረዳት ለሚሻ አንባቢ ሁሉ መጽሐፉ ያለውን ዋጋ ይበልጥ ያጎላአል:: በ44 ገጾች ተጨምቆ የቀረበው የአብዮቱ ዘመን ታሪክ በ1970ዎቹ የተፃፉትን አያሌ መጻሕፍት፣ የድኅረ ምረቃ ተማሪዎችን ጥናትና የደራሲውንም የየግል ተሞክሮ አጣቅሶ በጥንቃቄ የተቀመመ በመሆኑ፣ ራሱን የቻለ ዋጋ ያለው ነው:: እንደ መጀመሪያው እትም ሁሉ፣ ትረካው ብርቅ በሆኑ ፎቶግራፎች የተቀነባበረ ነው:: ባጭሩ ተሻሽሎና ዳብሮ የቀረበ ትልቅ ዋጋ ያለው መጽሐፍ ነው::

ፕሮፌሰር ዶናልድ ክሩሚ
ኢሊኖይ ዩኒቨርሲቲ
አርባና ሻምፔይን

አአዩ ማተሚያ ቤት

978-99944-52-05-7